

خلل پذیر بود هر بسا که می بینی
مگر بنامی محبت که حالی از خلل است

محبت

کتابنامه

دنیای کمال جنوری ۱۹۹۸

www.mahabat.co.uk

حکومتداری خوب رضایت مردم را فراهم کردن است.
دل بدست آور کج اکبر است از هزاران کعبه یک دل بهتر است.

شماره سوم سال ۲۴م اکتوبر ۲۰۲۱

یادآوری: محبت تنها از طریق آنلاین قابل دسترس است.

تحفة محبت

در برکهای این شاره:

دانشندان مولد و تسری دود میاشی
محبت بائی از دموکراسی
بحی برکت بائی ادبی
کلید او دونه
بازگشت

طالبان و تخریب تئیس بائی باستین
دوره باوری اده نه کری
کوه زارخ با

اندیشه و قلم
چشمه این عماره
بشر و حقوق یادواره اعلامیسه

د افغانستان سوله او تيرې دوه مياشتې

تيرې دوه مياشتې د هېواد او خلکو له پاره ډيرې د پام وړ وې. ځکه په نه باوريدونکې توگه د افغانستان اسلامي جمهوريت ړنگ او پر ځاي يې د طالبانو واکمني راغله چې لا تر اوسه په ملي او نړيواله کچه کوم مشروعيت او رسميت نه لري.

افغان شنونکې او ځينې بهرنيان په دې باور دي چې د خبرو اترو حکومتي ډلگۍ له گډون پرته د ۲۰۱۹م فبرورۍ د قطر هېواد پلازمينه دوحه کې د امريکا او طالبانو د مخامخ خبرو پيل کېدل او هلته د ۲۰۲۰م فبرورۍ ۲۹مه د يوې هوکړې لاسليک کېدل د افغانستان د اسلامي جمهوريت د رنځېدو لمرنې گامونه شميرل کېږي. په ۲۰۱۸ کال کې طالبانو هڅه وکړه څو د خبرو اترو حکومتي ډلگۍ د امريکا طالبانو د مذاکراتو يوه برخه نه وي، خو حکومت په ډيرو هڅو له طالبانو سره د خبرو اترو يو پلاوی جوړ کړ، ليکن دواړو خواو د تشریفاتې خبرو اترو پرته په اصلي ټکو تر پايه بحث ونه څرخولی شو. شنونکې په دې باور دي چې له پيل څخه د امريکا متحده ايالاتو داسې يو چاپيريال رامنځ ته کړو څو د سولې خبرو څخه مخکې د ولسمشرۍ ټاکنې کړکيچنې شي، د ټاکنو پايله له زياتو پوښتنو سره مخ شي، ولس او سياسيون په بيلابيلو لارو روان، د سولې بهير په وړاندې يې دريځ او اجماع کمزورتيا ومومي. همدارنگه د افغانستان سولې بهير له پيل کېدو سره سم، يو شمير گاونډيو هېوادونو او زبرځواکونو په هېواد کې د سولې راوستلو پر ځاي په بهير کې د خپلو گټو خوندي کولو او اغيز بنيندلو په فکر کې شول چې د سولې له پاره د بهرنۍ اجماع د کمزورې کېدو لامل وگرځېد. په داسې حال کې چې د افغانستان سولې بهير په وړاندې کورنۍ او بهرنۍ اجماع د وړانډو په درشل ودریدلي، طالبانو خپل بریدونه ډير کړل. په څنگ کې د حکومت په دننه کې د واک تېرو او بډې خوړو کړيو فساد کولو ته داسې پونده ورکړه چې په تېرو کلونو کې ساری نه لېدل کېدو. په لمرۍ يوه نيمه لسيزه کې د فساد تمرکز د لويو ادارو او تړونونو په کچه وو چې په خلکو يې اغيزه ډيره محسوس نه وه. خو کله چې د فساد لوي موارد تر يوې پولې کنترول لاندې راغلل، مفسدينو د عادي خلکو، ټيټ رتبه مامورينو، کارکونکو او امنيتي ارگانونو د منسوبينو جیبونو غلا کولو ته لار وموندله چې له امله يې ټولې افغاني ټولني بې دريغه ناخوالي او تاوانونه وگالل. د شريک حکومت دواړو خواو په تېرو اوو کلونو کې په دې جوړ نه شول، څو کار اهل کار ته وسپاري او هغه کارځايونه چې په ادارو کې تش ول د ور کسانو په گمارلو ډک کړي. تنظيمي او مذهبي لانجو، په بيلا بيلو برخو کې تعصب، د حکومت او اپوزيشن له امتيازونو د واکمن پانگه وال قشر ناوره استفادي بدرانگ فرهنگ وزيرولو چې له امله يې د خلکو ملي يووالي ته زيان ورسېد، ټولنه د دولتي چارواکو په اخستي قسم بې باوره شوله. نړيوال هم په خپلو ژمنو کې پاتې راغلل، د يو شمير فاسدو نامشروع پانگه ټولونکو، خپل سرو قوماندانانو او مليشو په دفاع کې راووتل، د افغاني ټولني له نبض نه ځينې ناخبره بهر افغان ميشتي زده کړيوال د دولت په حساسو چوکيو نصب شول. د افغانستان له تنکې دموکراسۍ او د بيان له آزادۍ څخه ناوره گټه پورته کوونې يو شمير مخالفو

سياستوالو او د مليشو بعضو ځانگړو قوماندانانو د دولت په وړاندې د صنفې غوښتنو لرلو په عنوان يو لړ سرغړونې وکړي او د حکومت ځينې فعاليتونه يې چلنج کړل چې پايله کې د خلکو باور پر دولتي چارواکو او ځينو ځانگړو مليشايي قوماندانانو ټيټې کچې ته ولويد. د امريکا متحده ايالاتو او ناپو د افغانستان د وسله والو ځواکونو په تيره بيا هوايي ځواک تجهيز، په درنو وسلو او اړتيا وړ هيلیکوپترونو او راز راز بم غورځونکو او بار وړونکو الوتکو د هغې سمبالولو او د ضروري مهماتو رسولو برخه کې زياته بې پروايي او ناغږي وکړه. بهرنيانو د افغانستان حکومت، خلکو، يو شمير اړوند ټولنو سره ورو ورو، اړيکو سرولو ته ادامه ورکړه، په مقابل کې طالبانو او بهرني ملاتړو ته يې د ځانگړي پاملرنې لړۍ په مهارت پيل کړه. نو ځکه طالبانو د بهرني ملاتړ په احساسولو زړه وکړ څو د گاونډيو، سيمې او نړۍ هېوادونو سره اړيکو جوړولو ته ودانگي. د مسکو، دوحې غونډو کې فعاله برخه واخلي، د چين په شمول د ايران، ازبکستان، ترکمنستان او يو شمير نورو هېوادونو دوري وکړي. بايد ياده شي چې په دې غونډو او اړيکو ټينگولو بهير کې په پرله پسې ډول حکومت ځنډي ته ټيله کېدو. د سولې او ملي پخلاينې عالي شورا مشرتابه او د پخوانيو حکومتونو ځينو مشرانو او څيرو هم د طالبانو په گټه او د حکومت په زيان په دې نامه چې د سولې بهير اړوند ځانگړی لېدلوری او موقف لري، يو لړ فعاليتونه سرته رسول. د ولسمشرۍ مقام تصميم نيونکې کړی که څه هم د ځينو لوړو زده کړو او تجربو لرونکو کسانو څخه جوړه شوي وه، خو د مسألو په حل کې بې حده کتابي چلند، د چارو او چارواکو مديريت کولو کمزورتيا د دې لامل شول چې د وسله والو، امنيتي ارگانونو افسران سربازان ناهيلي شي، طالبان او پاکستان په گډه د دوحې تړون ته په شا کولو د نړۍ د افراطي اسلامپالو گروپونو چې سيمه کې يې پخوانی ځالي درلودلي هماهنگ بريدونه په ولسواليو، ولايتونو او پلازمينه کابل باندې تنظيم کړي او په لنډه موده کې واک تر لاسه کړي.

څو ورځې د پاسه دوه مياشتې کيږي چې طالبان واکمن شوي، خو د هغوی نږدې ملاتړي پاکستان په گډون، لا تر اوسه هيڅ هېواد او سازمان د طالبانو اداره په رسميت نه ده پېژندلې. د دې په څنگ کې د افغانستان ۹،۵ ميليارد امريکايي ډالرو شتمني هم کنگل شوي، بهرنۍ بشري مرستې هم د ملل متحد مرستندويه سازمانونو او ځينو نورو خيريه موسسو له خوا هېوادوالو ته وپېشل کيږي. طالبان وايي چې ټول هېواد امن و امان دی، عمومي بېننه اعلان شوي، د جزيرو واک پاي موندلی، فساد بډې اخستل په ادارو کې نور ځاي نه لري، له مرکز ټيښتي ته اجازه نشه، د غلا، لوټمارۍ، بد اخلاقي په وړاندې شرعي قوانين پلي کيږي. خو په عمل کې ټولي دولتي اداري نه دي پرانستل شوي، د ادارو مامورين او کارمندان، په ځانگړې توگه بنځي دندو اجرا کولو ته په بشپړ ظرفيت نه دي بلل شوي. له عمومي عفوي سرغړونه کيږي، هدفې وژني روانې دي، د تير رژيم د مهمو ارگانونو چارواکي او کارکوونکي تعقيب کيږي، بې له دې چې عامل يې څرگند شي ورک يا مړه موندل کيږي. د نجونو او ښځو پر مخ د منځنيو او لوړو زده کړو دروازي تړل شوي پاتې دي، د ښځو سوله ايز اعتراضونه په تاوترخوالي ځواب شوي، په حکومتي دندو گمارني د مسلک او تجربې پر بنسټ نه بلکه له طالبانو سره د اړيکو لرلو پر بنياد کيږي چې غوره بيلگې يې د ټولو وزارتخانو په سر کې مولايان، په تيره بيا د لوړو زده کړو وزارت او د کابل پوهنتون د رياست سر پرستان چې

غير مسلکي بي تجربې مگر تش مولايان دي او د بنځو چارو وزارت لغوه کول يادولی شو. په گمارنو کې د افغانستان د قومونو، مذهبونو، ټولنيزو گروپونو ترکیب ته پام نه دی اړول شوی.

د کورنيو چارو سرپرست له خوا د ميزان په ۲۶ مه دکابل انترکانټينېنټل هوټل کې د خانمرگو بريدگرو د وارثينو له کورنيو سره غونډه جوړول، د هغوی د اعمالو ستايلو تر څنگ د هري کورني وارث ته لس زره افغانۍ او د پوي نمرې ځمکي ورکولو ژمنه ثابتوي چې “د خانمرگو بريدونو پوځي تاکتيک پالنې او کارونې ته بنيادي په راتلونکي کې هم د پلان گذارۍ نيت موجود وي، له بل پلوه دا ډول چلند د جگړې د بلې خوا قربانيانو ته يو ډول شا ور اړول دي.” د پاکستان سره د پټو اړيکو لرلو څخه د طالبانو له انکار برسیره، د هغه هېواد جاسوسی سازمان اي اس اي ريس ته د هېواد په نازکو او ترينگلو حالاتو کې له کابل نه د لېدنې بلنه ورکول په افغانستان کې د نيابتي جگړو نورو لوبغاړو ته پلمه په لاس ورځي چې لاسوهنه وکړي. همدارنگه، لکه چې د لمړي بن غونډي طالبان په واک کې له ورگډيدو گوښه کړل او پايله يې په تيره يوه نيمه لسيزه کې مرگ ژوبله شوه، په ورته ډول طالبان تيروتنه کوي او د ټول گډونه حکومت جوړيدو ته چې قومي، مذهبي او ټولنيز ترکیب يې په ملي او نړيواله کچه د منلو وړ وي، تن نه ورکوي. له دې کبله “د دويم مقاومت او يا د ملي مقاومت عالي شورا په نومونو د ملک په ځينو محلاتو کې تشکل ته لاس اچول او يا د جلاوطنه حکومت جوړولو ته مټې رانغاړل” د واک د انحصار نتيجه ده چې طالبان يې په اسانۍ له لاسه ورکول نه غواړي.

لکه چې بنيادي طالبانو تر اوسه له ترهگرو ډلو سره اړيکي نه دي پرې کړي، ځکه نو داعش سر را اوچت کړی او تر اوسه يې تر ۷ زيات بريدونه سرته رسولي چې د طالبانو په گډون ځيني بي گناه وښوال په کې په شهادت رسېدلي. د داعش له راتگ سره د منځني اسيا هېوادونه له طالبانو سره د اړيکو جوړولو او د هغوی د واکمنۍ په وړاندې د مقاومت کولو په گروپونو ويشل کيږي. روسيه له طالبانو سره مدارا کولو تر څنگ وايي: که داعش د منځني اسيا هېوادونو ته د ننوتلو تکل وکړي، د افغانستان خاوره کې به د پوځي عمل له لارې تعقيب شي. د دويم مقاومت يو شمير کړۍ، د هغوی او داعش تر منځ د يو شمير اهدافو د ورته والي له امله د جبهې رامنځ ته کېدو امکان ته گوته نيسي. که سناريو په همدې توگه مخته لاړه شي ليري نه ده چې افغانستان د بلې نيابتي جگړې په ډگر واوړي.

د داعش سناريو بنيادي د چين او منځني اسيا هغو هېوادونو د بي ثباته کولو له پاره وي چې د ملت پالنې روحيې په ورکولو سره خپل نظامونه پياوړي ساتي. خو چين او د منځني اسيا ځيني هېوادونه بيا د طالبانو سره د دوه اړخيزو اړيکو درلودلو له لارې د داعش د کنټرول او په خپلو کې د اقتصادي راکړي ورکړي د زياتولو موخې پالي. دا ډول اړيکي د امريکا په گټه نه دي. له بلې خوا په مسکو کې د اکتوبر ۲۰ مې ناستې ته چې د هند په گډون د ۱۰ هېوادونو استازي راغونښتل شوي، بنيادي له طالبانو ډاډ او ژمنه تر لاسه کول وي چې داعش قابو کولو کې د کړي ژمنو سره سم عمل کولی شي او که نه؟ طالبان د پان او پيرانگ سره مخ دي، که داعش زېمي امريکا به څه غبرگون وښيي او که يې نه زېمي، د چين منځني اسيا او روسيې سره به څه کوي؟ گټه ايران کړي چې نه طالب ته د لېدو وړ څه ورکوي او نه له طالب ډير څه غواړي، خو پاکستان د خپل تمامت خوا کرکتر په درلودلو سره له طالبانو هغه څه مطالبه کوي، چې په منلو يې هغوی نه د ولس، نه د سيمي او نه د نړۍ سره په تعامل کې راتللی شي او نه هم

خپلي واکمنۍ ته د بقا اسباب موندلی شي. د پاکستان له خوا پر افغانستان د لارو تړل کېدل، هغه هېواد ته زموږ د تازه وچو میوو - ترکاریو سبو او نورو سوداگریزو توکو د رسولو اجازه نه ورکول - په افغاني کلیو او بانډ د درنو وسلو گذارونه روان ساتل - د افغانستان په نیابت وخت نا وخت څرگندونې او استازولي کول د یو شمیر ستونزو بیلگې یادولی شو. د پاکستان اقتصاد دومره ډیر مخ په زور تللی چې ۱۷۲،۵ کلداري د یوه امریکایي ډالر بیه جوړوي خو افغانستان ته د هغو توکو او غلو دانو په رالیږلو چې نورو ځایونو کې د خرڅلاو بازار نه مومي یا وخت په تیر شوی، له هېوادوالو او نړۍ د امتیاز لاسته کولو په موخه زموږ وطن ته د مرستې په نامه رالیږي.

په تیرو څه د پاسه دوه میاشتو کې طالب چارواکو افغانستان خلکو ته د بیلکه ایز سوچه اسلامي نظام د جوړولو وعدې ورکړې. خو دوي پام نه کوي چې د مطرح موخې اړوند د اړینې پوهې، علمي کادر او لازمو مبالغو لږوالی او آن نه شتون او د نړۍ سره د وړ تعامل کولو ستونزې د دې لامل ګڼل کېږي چې په افغانستان کې هم بیلګه ایز اسلامي نظام جوړیدل عملي جنبه ونه لري، ځکه له کومې بیلګې چې طالبان خبرې کوي، ساری یې د نړۍ په هیڅ اسلامي هېواد کې نه لېدل کېږي.

په پای کې دې پایلې ته رسېږو چې د افغانستان سولې او په تیرو دوه میاشتو کې د طالبانو واکمنۍ په لوي بحث اوښتې. د دوحې خبرې اتري ناکامه شوي، طالبان په یو اړخیز ډول په ټول افغانستان د حکومت کول آزمايي. د انتظار خلاف په ظاهره کې امریکا په افغانستان کې ماته خورلي، د مرکچي پلاوي مشرتابه کې یې بدلون راغلی، له افغانستان د امریکایي دیپلوماټانو - پوځیانو، افغان همکارانو پاته قرار داديانو ایستل کېدل په کمزورتیا مدیریت شوي، د امریکا ملاتړی رژیم افغانستان کې نسکور شوی، د امریکا د استازو جرګې د ذکر شوي مواردو د پلټلو څو کمیتي جوړې کړې، له پاکستان سره د امریکا په اړیکو کې سروالی راغلی او د هغه هېواد د مجازات کولو پلانونه تر کتنې لاندې دي. چین خوشاله ښکاري او په احتیاط لوبه کوي. روسییه او منځنۍ آسیا هېوادونه د طالبانو اړوند په اضطراب کې دوه برخې شوي چې یوه یې له طالبانو سره د اړیکو جوړولو او بله د مقابلي هڅې جاري ساتي. طالبان هم په دوه یا څو برخو ویشلي ښکاري، حقانیان چې د پاکستان کلک ملاتړ له ځانه سره لري د نورو پرتله ځواکمن بریښي، مقاومت هم ویشلی مالومیږي، ښایي یوه برخه یې طالبان په واک کې له ځانه سره شریک کړي. د افغانستان اړوند نوښت د پاکستان لاس ته لویدلی، له بده مرغه په نړیوالو سټیجونو کې د طالبانو تر څنګ د پاکستان خبره او اغیز وزن لري. ترکیه له لیرې نظاره کوي او ایران په ځیرکۍ د لوبې ډګر کې د وړ ځای په موندلو بوخت دی. خو د افغانستان خلک د ژوند ډیرې سختې شیبې ګالي، د هیڅ افغان ژوند تضمین نه دی، د اړتیا وړ توکي لږیږي او بیبي آسمان ته خپږي، داعش د یو لوبغاړي په توګه چې له یوي خوا د شیعې وروڼو په عبادت ځایونو وحشیانه بریدونه کوي، لمونځ کونکي وژني، د خلکو عقایدو ته درناوی نه کوي او له بلې خوا طالب او ولس دواړه ګواښي، هدفې وژنو د طالب داعش او اجورتي قاتلانو تر منځ له خلکو اصلي قاتل ورک کړی! په داسې حالاتو کې د ولس سترګې یوازې د هېواد وطنپالونکو، ریښتوني دیني عالمانو او خیرخواه بشریت په لور اوړي. "تر څو وطنپالونکي یو موټی نه شي او له مولا ولس او جال کې گیر ریښتوني دیني عالمان خپل نه کړي، خیرخواه بشریت له افغان وطنپالونکو ملاتړ ونه کړي، یویشتمه پېړۍ کې په تیرو انګریزي چالونو د وطنپالونکو او ریښتوني دیني عالمانو د محوه کېدو مخنیوی ونه شي، مستقل افغانستان وجود نه شي ساتلی."

صحبت‌هایی از دموکراسی

"دموکراسی به مثابه یک اصل قابل پذیرش - و تاکنون مناسب‌ترین روش ارضا کننده انسان‌ها در تمام بخش‌های زندگی، رفته رفته قابلیت انطباقی خود را به تمام حوزه‌های زندگی بشریت، چون حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی زندگی خصوصی و شخصی انسان‌ها کشانید."

برداشت درست از دموکراسی و سیر تاریخی آن در جوامع بشری نه تنها سطح دانش افراد را در فهم از دموکراسی بالا می‌برد بلکه اشتراک فعال و آگاهانه مردم را در ایجاد حکومت‌های دموکراتیک و جلوگیری از حرکت‌های غیردموکراتیک که زیر عنوان دموکراسی بر مردم تحمیل می‌گردند، زمینه ساز می‌شود. در کشورهایی مانند افغانستان، هر اقدامی که منافی منافع گروه و طبقه خاصی نباشد، دموکراتیک شمرده می‌شود.

توماس جفرسون، پدر دموکراسی آمریکا، چهار مؤلفه را برای دموکراسی ضروری می‌دانست: آموزش همگانی، مشارکت سیاسی، برابری اقتصادی، و نمایندگی به توسط اشرافیت طبیعی.

شرط توفیق دموکراسی این است که حکومت‌ها و رهبران شان به ایجاد نهادها، اتخاذ روش‌ها، و پی‌ریزی سیاست‌هایی دست زنند که از حمایت شهروندان برخوردار باشند.

در هیچ زمانی از تاریخ مانند امروز این همه انسان از حقوق رسمی شهروندی در نظام‌های حکومتی دموکراتیک برخوردار نبوده‌اند. با این همه، آینده دموکراسی ناروشن است.

برای شهروندان کشوری که تازه پا در راه دموکراسی گذاشته است، شناخت دقیق و روشن از دموکراسی و درک درست از دموکراسی‌های به تجربه گرفته شده در جهان، به ارائه نمونه‌هایی از انواع و اقسام دموکراسی و صحبت‌هایی در زمینه می‌پردازیم.

یادداشت: در این بحث حفظ پیوستگی مطالب دشوار است. تلاش می‌شود تا در "صحبت‌هایی از دموکراسی" به پرسشها و مسائل روز بیشتر پرداخته شود. شاید در یک شماره یک، دو و یا بیشتر موضوع‌ها یا جستارها، نظر به حجم مجله، در پیوند باهم و یا بدون ارتباط مباحث یک با دیگر به نشر برسند.

"محبت"

شور و رایزنی شما موجب تشویق و غنای بیشتر محبت می‌شود.

هنگام جنگ که در برخی از قوانین اساسی دموکراتیک عصر جدید مشهود است. بر اساس این قوانین اساسی، رئیس‌جمهور یا نخست‌وزیر می‌تواند، با توافق قوه مقننه، آزادی‌های مدنی و اجرای رویه قانونی را برای دوره ای کوتاه معلق سازد تا از اقتدار حکومت منتخب مردم در قبال اعمال خشونت یا قیام حمایت کند.

دیکتاتوری

شکلی از حکومت که در قرن بیستم به نظام‌های سیاسی خودکامه، تمامت خواه، و اقتدارگرا نسبت داده می‌شود. ریشه این اصطلاح به روم باستان باز می‌گردد. دیکتاتوری رومی چیزی از حکومت مبتنی بر قانون بود، چیزی نظیر اعطای اختیارات ویژه در مواقع اضطراری و به

مفهوم دیکتاتوری در معنای مشخصاً معاصرش، در پرتو فروپاشی حکومت های قانونی یا سنتی در اروپا و روسیه در پی جنگ جهانی اول احیا شد. در قرن بیستم اصطلاح دیکتاتوری به دو نوع حکومت غیردموکراتیک اطلاق شده است، حکومت تمامت خواه و حکومت اقتدارگرا. نوع اول، که حکومت نازیسم در آلمان هیتلری و استالینسم در اتحاد شوروی عصر یوسیف استالین نمونه های اصلی آن محسوب می شوند، هدف های هزاره ای را دنبال می کرد- به عبارت دیگر، این نوع دیکتاتوری ها جویای آن بودند که با ابزارهای انقلابی آنچه را که خودشان جامعه آرمانی می پنداشتند ایجاد کنند. نمونه های بارز نوع دوم عبارتند از حکومت های فاشیستی غیر هزاره ای و کمتر افراطی بنیتو موسولینی در ایتالیا، و فرانسیسکو فرانکو در اسپانیا، و همچنین شماری از حکومت های "پدرسالار" نظیر حکومت آناستاسیو سوموزا در نیکاراگوا، فردیناند مارکوس در فیلیپین، و عیدی امین در اوگاندا.

دیکتاتوری های تمامت خواه و غیرتمامت خواه

میان دیکتاتوری های تمامت خواه، از یک سو، و دیکتاتوری باستانی، حکومت در مواقع اضطراری یا جنگ، و دیکتاتوری اقتدارگرا، از سوی دیگر، تفاوتی بنیادین وجود دارد. دیکتاتوری های تمامت خواه قدرت را به منظور گسترش و تعمق فعالیت انقلابی به دست گرفته اند نه برای مهار آن. از این رو به قدرت رسیدن هیتلر در آلمان در دهه 1930 گاهی اوقات "انقلاب قانونی" نامیده می شد، در حالی که حکومت استالین در روسیه طی همین سال ها

غالباً "انقلاب از بالا" نام گرفته است. اگرچه دیکتاتوری بدو به معنای تعلق کم و بیش موقتی حکومت قانونی بود (و در شکل های اقتدارگرای آن هنوز هم گهگاه همین معنی را می دهد). اما دیکتاتوری تمامت خواه در واقع عاملی برای دگرگونی ماهیت انسان به شیوه مورد نظر ایدئولوژی های تمامت خواه است.

از این رو، در قرن بیستم فهم کامل پدیده دیکتاتوری ناممکن بوده است، مگر آن که دیکتاتوری در کنار پدیده تمامت خواهی مطالعه و بررسی شود. در عین حال، ما نمی توانیم ریشه های تمامت خواهی را جدا از جاه طلبی فوق العاده دیکتاتوری هایی چون هیتلر و استالین، مائوتسه تونگ در چین، یا، در زمان نزدیک تر، پول پوت و گروه خمیر سرخ در کمبودیا، درک کنیم.

در نتیجه، دیکتاتوری معاصر را می توان تا حدی بر حسب گونه شناسی های کلاسیک جباریت که از سوی افلاطون، ارسطو، و کسنوفون در قرون پنجم و چهارم پیش از میلاد عرضه شده اند تجزیه و تحلیل کرد. در گونه شناسی های کلاسیک، جباریت محصول جاه طلبی کبرآمیز برای استعمار و تسلط بر دیگران محسوب می شود. این امر بویژه هنگامی صادق است که با حکومت دیکتاتوری در نظام های سیاسی اقتدارگرا یا دیگر نظام های غیرتمامت خواه سروکار داریم. در این موارد، یعنی زمانی که فرد حاکم اساساً به هیچ گونه فرمان ایدئولوژیک پایبند نیست، بلکه صرفاً طالب آن است که بر کشور چنان حکم براند که گویی کل کشور ملک خصوصی او و ملک خانواده یا وابستگان او است، با شکل نوینی از حکومت های استبدادی رو برو می شویم که در دفتر نهد

کتاب جمهوری افلاطون و دفتر پنجم کتاب سیاسی ارسطو مورد بحث قرار گرفته است. به همین شکل کسنوفون نیز، در کتاب هیثرون و در تربیت کوروش، فرد جبار را به منزله حاکمی معرفی می کند که مشخصاً اقتدار حکومتی را با اقتدار شخصی و پدرسالارانه ای که بر خاندان خود اعمال می کند در هم می آمیزد. در قرن بیستم، فرانکو و دیکتاتور پرتگالی آنتونیو د اولیوئیرا سالازار گاهی اوقات به مثابه نمونه های این نوع حکومت پدرسالار معرفی می شوند - حکومتی مبتنی بر دیکتاتوری لیکن غیرتمامت خواه. در هر دو مورد دیکتاتوری های باستانی و نوین، حرص به تصاحب دولت به منزله دارایی خصوصی فرد حاکم می تواند به درجات گوناگون با استعداد در مدیریت و خواست علنی حفظ ثبات همراه شود.

جاه طلبی استبدادی و ایدئولوژی تمامت خواه

کسانی که در دموکراسی های آزادی خواه (لیبرال) در مورد سیاست تحقیق می کنند باید در برابر پدیده جاه طلبی مستبدانه به منزله پایه و اساس حکومت یک حزب یا یک فرد حساس باشند. سنت های ما در زمینه خودگردانی دموکراتیک و صلح آمیز می تواند این باور را به ما القا کند که ترجیح وفاق، رضایت، و سازش بر ستیزه جویی و سلطه از سوی مردم بواقع جزیی از سرشت بشری است. ولی، در حقیقت، خودگرانی دموکراتیک محصول دوره ای سخت و طولانی از آموزش مدنی و تکامل اقتصادی است که تا به امروز تاثیر آن فقط در شمار محدودی از کشورها در اروپا و امریکای شمالی چشمگیر بوده است. باری، اگرچه فهم گونه شناسی کلاسیک استبداد و روان شناسی جبارانه اهمیت بسیار دارد، لیکن اشتباه خواهد بود

اگرچنین نتیجه بگیریم که ایدئولوژی تمامت خواه حاکمان در قیاس با جاه طلبی و حرص آنان به قدرت امری فرعی است.

تحت نظام تمامت خواه، دیکتاتور و ایدئولوژی مولفه های نظام واحدی هستند که متقابلاً یکدیگر را تقویت می کنند. ایدئولوژی به لحاظ بروز خصوصیات شخصی نظیر قدرت طلبی و عزم متعصبانه و خوی تجاوز، که از مشخصات روان شناسی رهبرانند، عاملی حیاتی است. آنچه دیکتاتورهای جدیدی همچون هیتلر و استالین را از مستبدی سنتی نظیر هیئروان اول، حاکم سیراکوز در قرن پنجم پیش از میلاد متمایز می سازد، صرفاً در وجود ارتش و تکنالوژی (فن آوری) ارتباطات جدید خلاصه نمی شود، هرچند که این امر خود عامل مهمی است. عنصر بنیادینی که این دیکتاتورهای تمامت خواه را از مستبدان سنتی متمایز می سازد همان طرح دگرگونی اجتماعی است که متضمن توجیه گر اعمال دقیق و روشمندانانه ترور و ایجاد رعب از سوی این رهبران است. انضباط، تعهد، و انسجام این رهبران آنان را از حرص و خشونت مقطعی و بولهوسانه جباران پدرسالار سنتی (چه در گذشته و چه در عصر ما) جدا می سازد.

"رهبر بزرگ" تمامت خواه (که از سوی دستگاه تبلیغاتی رژیم به منزله دانا و قادر مطلق معرفی می شود) و ایدئولوژی تمامت خواه به قامت یکدیگر دوخته شده اند. هیچ یک از آن دو نمی تواند بدون دیگری به شکوفایی کامل دست یابد. ایدئولوژی های تمامت خواه خواستار محو و نابودی خصایص "بورژوایی" می شوند تا افراد بتوانند با اجتماع بی طبقه یا تماماً پاک و منزه تطبیق یابد. در مورد استالینسم، خصایص به اصطلاح بورژوایی حرص و فساد، که در

هیأت اسطوره "دهقان ثروتمند" به موضوعی عینی و خارجی که باید نابود شود بدل شده بودند، برای توجیه اشتراک کردن اجباری و قحطی های ویرانگری که دولت ایجاد کرده بود مورد استفاده قرار گرفتند. در حکومت نازی ها، از یهودیان برای دستیابی به هدفی مشابه استفاده شد. همان طور که کونراد هایدن در بررسی خود در مورد دیکتاتوری، یعنی کتاب پیشوا، متذکر می شود، نازی ها احساسات خویش در زمینه آوارگی، اضطراب، و جریحه دار شدن حس احترام به نفس را به کار گرفتند و آنها را بر یهودیان به مثابه عامل رنج های خویش فرا افکندند. نازی ها مدعی بودند که آلمان، با غلبه بر یهودیان، می تواند به همه شرور نهفته در مدرنیته آزادی خواه و سرمایه دار غلبه کند و هزاره ای مبتنی بر "سعادت جهانی" را تحقق بخشد.

ایدئولوژی تمامت خواه طالب محو اجباری همه سرچشمه های از خودبیگانگی در زندگی نوین است. اما این امر در عمل مستلزم نابودی هرگونه پیوندی است که افراد را با یکدیگر مرتبط می سازد- خانواده، دارایی، دین، آداب و رسوم، وفاداری های منطقه ای- و، در پی تخریب این پیوندها، نوبت تصفیه افکار و تردیدهای درونی افراد فرا می رسد. همان طور که گ.و.ف.هگل در تحلیل درخشان خود از حکومت وحشت یا ترور در "انقلاب فرانسه"ی سال 1793 پیش بینی کرد، هدف سیاست راستین انقلابی (در تقابل با مطالبات آزادی خواهانه یا سوسیال دموکراتیک برای حصول به اصطلاحات مشخص یا گسترش فرصت ها) خلق انسانی تماماً انتزاعی است- انسانی رها از قید و بند که، به دلیل فقدان استقلال جوهری که از

وفاداری به اجتماعات واقعی مبتنی بر سنت، طایفه و ایمان و پشتیبانی از آنها ناشی می شود، می تواند در "اجتماع" نژادی یا بی طبقه ای که به همان اندازه انتزاعی یا بی محتوا است ادغام و سراسر وجودش در وفاداری به رهبر ذوب شود.

بدین سان، همان طور که نویسنده روسی، الکساندر سولژنیتسین، می گوید، مجمع الجزایر گولاک که اردوگاه های بردگی نظام استالینیستی را در بر می گرفت صرفاً منبعی برای نیروی کار ارزان نبود، بلکه نمونه اصلی خود "انسان طراز نوین نظام شورایی" محسوب می شد. از آنجا که این برنامه در اصل بی حد و مرز است- برهنه کردن مردمان از تمامی پیوندها و اندیشه های خصوصی رسالتی بی پایان است- ایدئولوژی تمامت خواه محتاج رهبری است که تعصب خشک و زاهدانه و حس هدمندیش او را قادر می سازد تا برنامه ترور و وحشت را، که برای خلق این اجتماع انتزاعی متشکل از اتباع انتزاعی لازم و ضروری است به راه اندازد.

جذابیت رژیم تمامت خواه

جذابیت دیکتاتورهای تمامت خواهی چون هیتلر و استالین در چشم پیروان شان جدا از پای بندی این پیروان به ایدئولوژی های تمامت خواه کاملاً قابل درک نیست. حس فوق العاده شدید وفاداری که این دو دیکتاتور (بترتیب) در پلیس مخفی هیتلر، "اس.اس"، و پلیس امنیتی اتحاد شوروی، "ک.ا.گ.ب" ایجاد کردند گواه همین امر است؛ این گروه ها (به گفته گویای کونراد هایدن) "قشر ممتاز" کولی های مسلح بودند و وظیفه تبدیل دستورالعمل های ایدئولوژیک به کشتار واقعی را بر عهده داشتند. همه ناظران مستقل و هوشمندی که این دو دیکتاتور را از

خارج آورده سال ۱۳۳۳ شمسی

نزدیک ملاقات کردند برآنند که آن دو شخصی زمخت و معمولی بودند که از فرهیختگی و ادبی که گهگاه شدت قضاوت ما در باب جباران و غاصبان سنتی نظیر یولیوس سزار (100-44 پیش از میلاد) را تخفیف می دهند، هیچ بهره ای نداشتند. ستایش پیروان هیتلر و استالین از آن دو (تا آنجا که امری صرفاً تحمیلی نبوده است) فقط بر اساس توانایی های آنها برای به کار گیری نفرت ها و رنج های ازلی قابل توجیه است، احساساتی که وجود شان برای به کار انداختن موتور ایدئولوژی ها و دستیابی به هدف خلق اجتماع ناب امری ضروری است.

پس، برای دستیابی به توصیفی کامل تر در باره پدیده دیکتاتوری، باید کنش متقابل میان سنخ شخصیتی دیکتاتور و پویایی درونی ایدئولوژی او را مورد بررسی دقیق قرار دهیم. کلید فهم دیکتاتوری تمامت خواه در "آمیزه ها"ی ظاهری نازیسم، استالینیسیم، یا خمر سرخ نهفته نیست. هیتلر و استالین می توانستند آموزه های رسمی حزب خود و کسانی که به شیوه تحت اللفظی بدان ها باور داشتند را براحتی طرد کنند. هیچ یک از آن دو اجازه نمی داد که یکی از اصول ایدئولوژی حزب او، هر قدر هم که ظاهراً مقدس باشد، مانع گسترش قدرت او یا رشد توانایی انقلابی آن برای دگرگون ساختن انسان و جامعه شود. از این رو، استالین، به محض تثبیت قدرت خود در مقام پاسدار سیاست نسبتاً معتدل لنین، موسوم به "سیاست اقتصادی نوین"، به سیات های "چپ افراطی" در جهت اشتراکی کردن و صنعتی شدن سریع عودت کرد. همان سیاست هایی که وجه مشخصه نخستین سال های حکومت بلشویکی بود. محدوده و کیفیت افراطی این سیاست ها به تمرکز قدرت در دستان او

یاری می رساند. هیتلر نیز به هنگام تصفیه گروه های شبه نظامی نازی ("شِب چاقو های دراز") رفقای قدیمی حزبی خود را بی رحمانه سرکوب کرد. هدف اصلی او جلب اعتماد ارتش آلمان و در نتیجه دستیابی سریع تر به ابزاری بود که برای دنبال کردن جنگ ایدئولوژیک علیه "کمیسارهای یهودی" بدان نیاز داشت.

بنابراین، نکته اصلی مشاهده اعمال بندهند ایدئولوژی ها از سوی دیکتاتورهای تمامت خواه نیست. برعکس، ایدئولوژی هارا می توان راهبرد (استراتژی)های متنوع و متغیر و شکل هایی از سخنوری پنداشت که به دیکتاتور اجازه می دهند که رسالت اصلی و محوری خویش را تحقق بخشد. این رسالت یا مأموریت اصلی همان بسیج نفرت و بیزاری توده ها است که به سبب معطوف شدن به سوی یک دشمن افسانه ای طبقاتی یا نژادی تعمیم می یابد. از این رو نفرت از حوزه جامعه مادون سیاست، یعنی همان ماورای همیشگی این گونه دشمنی ها، برگرفته می شود و چهره یک رسالت سیاسی بی غرض را به خود می گیرد. در حالی که جباران سنتی غالباً شهوتران- خشن اما ناپایدار- هستند، طرح تمامت خواهی مستلزم وجود فرد ایدئالیستی است که خواهان تخریب و نابودی باشد، یعنی یک فضل فروش خودخور یا یک روشنفکر کافه نشین که "لباس نظامی ساده" بر تن دارد.

همان طور که در توصیف هانا آرنت از نسل کشی یهودیان آمده است، روش های کشتاری که لازمه چنین طرحی است ممکن است بسیار مبتدل و پیش پا افتاده باشند، بدین مفهوم که نسل کشی می تواند از کارایی فنی فوق العاده بالا و سازماندهی خوب برخوردار باشد. لیکن هدفی که چنین کارایی خشک و سردی برای آن به کار

خاروم دوم سال ۱۳۸۳

گرفته می شود نه فقط امری مبتذل و پیش پا افتاده نیست، بلکه در واقع مبین نفرتی حاد و شهوانی است.

آینده

برخی بر این باورند که، با پیروزی آشکار دموکراسی آزادی خواه، چه فهمیدن دیکتاتوری به منزله امری مربوط به تحلیل سیاسی و چه تشخیص دادن و محکوم کردن استبداد به منزله انحرافی اخلاقی، دیگر در آینده اهمیت چندانی نخواهد داشت. لیکن، با توجه به سیر تاریخ بشر تا به امروز، ظاهراً دوراندیشانه تر از آن است که نتیجه بگیریم که خطر استبداد با حیات سیاسی و امیدهای ما به ایجاد اجتماعی مبتنی بر عدالت و نظم درست گره خورده است. در آینده ما هنوز به یادآوری و تأمل در باب سرچشمه های قبلی استبداد محتاج خواهیم بود تا بتوانیم برای تشخیص تهدیدهای جدید در برابر آزادی بشری و حکومت قانونی، به هنگام بروز آنها، پایه و اساسی باشیم.

به نظر می رسد که برخی از صورت های دیکتاتوری معاصر، نظیر نازیسم و استالینیسیم همراه با طرح های آنها برای بازسازی سرشت بشری، دیگر جایی در صحنه سیاست ندارند. لیکن تعداد زیادی از دیکتاتوری های قدیمی مسلک که بر انتقام جویی، حرص، و غارت استوارند هنوز در جهان ما وجود دارند، همچنان که از آغاز تاریخ وجود داشته اند. برخی اوقات این نوع دیکتاتوری های مبتنی بر انتقام جویی با حرص مشخصات طرح تمامت خواهانه نسل کشی روشمند را به خود می گیرند. دهشت هایی ناشی از "پاکسازی قومی"، که اخیراً در یوگسلاوی سابق و رواندا شاهد آن بودیم، یادآور

این حقیقتند که اگرچه دیکتاتوری های یکسره و تمامت خواه نظیر نازیسم و استالینیسیم ظاهراً صحنه سیاسی را ترک کرده اند، لیکن خشونت و ستیزه اجتماعی که زمینه ساز این گونه دیکتاتوری ها هستند هنوز در جهان ما رواج دارند.

دیوانسالاری

شکلی از سازماندهی امور اداری که مشخصاتش عبارتند از توجه به مقررات و دستورالعملها، مجموعه ای از دستورهای تعیین کننده رئیسان و مرئوسان، و صراحت و دقت در شرح وظایف و تقسیم کار. واژه bureaucracy از واژه های فرانسوی bureau و cratie ساخته شده است. bureau از پارچه ای گرفته شده است که میز کار دبیران مالی شاه را می پوشاند؛ cratie از واژه یونانی معادل "حاکمیت" اخذ شده است. معنای تحت اللفظی بوروکراسی "حاکمیت میزها"، یا مقررات و گزارش های نگهداری شده در آن میزها است. در دموکراسی های آزادی خواه (لیبرال) جدید، بوروکراسی سازماندهی اصلی برای اداره کردن امور حکومت در همه سطوح جامعه است. مدیریت و اصلاح بوروکراسی به صورت یکی از مسایل اصلی حکومت جدید درآمده است.

بوروکراسی امر جدیدی نیست. در سومر و مصر باستان هم وجود داشته است. اما با پیچیده شدن جامعه از لحاظ فنی، بوروکراسی به

سازمان و نیز عمل خودسرانه خود سازمان را محدود می کنند.

کسانی که در چارچوب بوروکراسی کار می کنند صرفاً بر پایه شایستگی خود برای انجام دادن وظایف خاص به کار گمارده می شوند، و شایستگی آنان از طریق آزمون و تجربه تعیین می شود. همه تصمیم گیری های مربوط به استخدام، ترفیع و شغل خاص کارکنان باید بر پایه شایستگی و انجام دادن امور واگذار شده، آن گونه که افراد مافوق تعیین می کنند، و بر اساس ارشدیت مبتنی باشند. حقوق کارکنان را رتبه سازمانی آنان تعیین می کند. در بوروکراسی همه شغل ها به صورت سلسله مراتب با هم پیوند دارند، و هر محل سازمانی در زیر یک محل سازمانی بالاتر قرار می گیرد. افراد بر کار کارکنان شاغل در محل های تحت محل خود نظارت می کنند.

بالاترین مقام یک نظام بوروکراتیک در برابر فردی خارج از سازمان مسؤل و پاسخگو است. در نظام های دموکراتیک معمولاً تصدی این مقام به صورت انتخاب است. همه تصمیم گیری ها و کارهای نظام بوروکراتیک به صورت مکتوب در می آیند. این افراط در تهیه پرونده ها و ثبت گزارش ها در خدمت امور آتی در چارچوب نظام بوروکراتیک است و به حصول اطمینان به پاسخگو ماندن نظام در برابر مرجع بیرون از آن کمک می کند.

رویکرد عقلانی

صورت شکل اصلی سازماندهی امور برای اداره کردن آنها پدیدار شد. پیشرفت های علوم و فنون امر سازماندهی برای کارهای پیچیده و دشوار را آسان ساخت، و بوروکراسی به صورت مهم ترین اصل سازماندهی در امور حکومتی و همچنین در صنایع خصوصی درآمد. در واقع هر شکلی از حکومت بر بوروکراسی متکی است.

وبر و نظریه بوروکراسی

بوروکراسی جدید حاصل جنبش فلسفی مشهور به ایدئالیسم آلمانی است. شاید نخستین نظریه پرداز در باره تاثیر بوروکراسی در جامعه ماکس وبر (1864-1920) دانشمند علوم اجتماعی آلمانی بود. وبر نظریه خود در باره بوروکراسی را در اوایل سده بیستم منتشر کرد. از نظر وبر، سازمان ها در یک جامعه پیچیده، دموکراتیک و صنعتی، برای آن که کارایی داشته باشند، باید بر قانون و انتظام عقلانی اقتدار استوار باشند. او در کتاب *نظریه سازمان اجتماعی و اقتصادی* نوشت که بوروکراسی بسیار پیشرفته باید مطابق با اصول بنیادین سازماندهی باشد. بوروکراسی بر مجموعه ای از قوانین متکی است که قدرت مشروع سازمان را برقرار و تثبیت، و هدف و مسؤولیت های سازمان را تعریف و مشخص می کند. سازمان مقررات و آیین نامه هایی برای نحوه اداره امور مربوط به تحقق مسؤولیت های خود وضع کرده است. این مقررات و آیین نامه ها بسیار تخصصی و ویژه اند، و بر اعمال روز به روز کارکنان در داخل سازمان حاکمند، و سازمان را هدایت و امکان عمل خودسرانه افراد داخل

دوگانگی وجود دارد: سیاست در باره اخذ تصمیم ها و مدیریت در باره انجام دادن تصمیم های اتخاذ شده است. بوروکراسی سازماندهی برای مدیریت است.

بوروکراسی جدید منعکس کننده توجه به عقلانیت در شیوه عمل و دوگانگی سیاست و مدیریت است که دانشمندان چون وبر و ویلسون بدان اعتقاد داشتند. بوروکراسی جدید بسیار سازمان یافته است، و کارکنان درون این نظام کارکنان کشوری حرفه آیند که مخصوصاً برای کارهای درون نظام بوروکراتیک تربیت شده اند. قدرت سیاسی و قانونی بوروکراسی در بیشتر کشورها کاملاً تثبیت شده است. در دموکراسی های بسیار توسعه یافته، بوروکراسی بخش بزرگی از حکومت را تشکیل می دهد؛ موجودیت آن به گونه مستقل از جریان های انتخابات حزبی است. بوروکراسی بر مفاهیمی چون شایستگی و بی طرفی سیاسی استوار است، یعنی بر اصولی که مخالف گرایش افکار عمومی به تابع بودن صاحب منصبان انتخابی در نهادهای مربوط به قوای مقننه و مجریه اند. ترکیب نهادهای مربوط به قوای مقننه و مجریه ممکن است بارها تغییر کند، اما مسؤولیت ها، مرجعیت، و سرشت بوروکراسی و خدمات کشوری و مدنی در برابر تغییر مقاومت می کنند. از این رو بوروکراسی نیروی محافظه کارانه ای بر حکومت اعمال می کند و به حفظ وضع موجود گرایش دارد.

تاثیر بوروکراسی در صنعت و حکومت جدید ناشی از خبرگی و تخصص موجود در آن

مهم ترین اصل سازماندهی بوروکراسی عقلانیت در شیوه عمل است. عقلانیت در شیوه عمل عبارت است از اعتقاد به این که طراحی یک سازمان به طریقی که تحقق هدف ها آن به روشی کارا و موثر تامین گردد باید امکان پذیر باشد. طرفداران عقلانیت در شیوه عمل چنین استدلال می کنند که با وضع کردن مقررات و آیین نامه ها به منظور هدایت امور نظام بوروکراتیک ایجاد تشکیلاتی که پاسخ درخوری به دستورهای صادر شده بدهد امکان پذیر است. توجه به چگونگی ابداع مقررات و آیین نامه ها به منظور به حداقل رساندن میزان اعمال نظر افراد درون سازمان متمرکز است تا بدین وسیله اطمینان حاصل شود که سازمان در برابر هر گونه دستوری که دریافت می کند به دقت عمل خواهد کرد.

در ایالات متحد این رویکرد به سازمان و مدیریت مورد حمایت وودرو ویلسون (1856-1924) قرار گرفت؛ او پیش از داخل شدن در سیاست و انتخاب شدن به عنوان ریاست جمهوری استاد علوم سیاسی بود. ویلسون در مقاله "بررسی مدیریت" از علوم مدیریتی سخن گفت که می توانست با ابداع نظریه های عقلانی مدیریت حکومت را اصلاح کند. ویلسون می گفت که تعیین بهترین راه سازماندهی تشکیلات حکومت برای تحقق هدف های حکومت در جامعه ای دموکراتیک باید امکان پذیر باشد. او بر مطالعه و بررسی تشکیلات و مدیریت حکومت ها در جهان به منظور تعیین چند و چون و علل امور و استفاده از این درس ها در نظام امریکایی تاکید داشت. به اعتقاد ویلسون میان سیاست و مدیریت

است. بوروکراسی ها به شیوه ای بسیار سازمان یافته و متمرکز متخصصان بسیار ورزیده ای را می پروراندند، و سپس از این تخصص برای اجرای وظایفی که پیش روی سازمان است استفاده می شود. در حاکمیت، رهبران سیاسی مسئولیت تعیین آن وظایف را بر عهده دارند. اما خود بوروکراسی تاثیر زیادی بر تعیین آن وظایف دارد.

چالش با دموکراسی

بوروکراسی و دولت بوروکراتیک چالش های خاصی با نظام دموکراتیک دارند. ذات دموکراسی خودفرمانی است: شهروندان از طریق نظام انتخاباتی و تعیین نماینده بر خود حکومت می کنند. دموکراسی شکلی از حکومت است که بر پیوند میان فرد و حکومت، مشارکت شهروندان در سیاست، و پاسخگو بودن مقامات حکومت در برابر عموم تاکید دارد. اما بوروکراسی بر تخصص، آیین نامه ها، مقررات، و گزارش ها تاکید می ورزد. افرادی که در نظام بوروکراتیک به کار گمارده می شوند به علت شایستگی خود در اجرای وظایف خاص ارتقا می یابند. از این رو رابطه میان بوروکراسی و مردم رابطه غیرمستقیم است. شهروندان را بوروکراسی به خدمت می گیرد، اما بوروکراسی، به مثابه یک سازمان، از عرصه پاسخگویی در برابر عموم برکنار می ماند.

این مسئولیت مقام های انتخاب شده است که پیوند میان شهروندان و نظام بوروکراتیک را فراهم سازند. در دموکراسی های آزادی خواه، بیشتر مسئولیت مقام های انتخابی به نظارت بر

بوروکراسی در کوششی به منظور پاسخگو نگه داشتن آن ربط دارد. اما همان سرشت بوروکراسی تثبیت شده است که چالش های جدی در برابر پاسخگویی و مسئولیت پذیری به وجود می آورد.

در بیشتر نظام های دموکراتیک، بوروکراسی در برابر مقام های انتخابی درون حکومت یا در برابر کسانی که از سوی مقام های انتخابی برای نظارت بر عملیات بوروکراسی تعیین شده اند پاسخگو و مسئول است. اما حجم عظیم و پیچیدگی بوروکراسی جدید درجه پاسخگویی و مسئولیت پذیری بوروکراسی را در مورد بیشتر کارهایی که انجام می دهد محدود می کند. از لحاظ نظری، بوروکراسی طراحی شده بر پایه تصویری که ماکس وبر از بوروکراسی داده است ممکن است در برابر دستورهایی که مقام های انتخابی صادر می کنند واکنش مناسبی داشته باشد و به آسانی در قبال کارکردهای خود پاسخگو شود. اما از آنجا که کارکنان درون یک نظام اداری بوروکراتیک در برابر افراد فرادست خود در داخل تشکیلات و در برابر مسئولیت ها و آیین نامه های شغلی خاص مسئول هستند، نظام های بوروکراتیک در برابر تغییرات وارد شده از بیرون، از سوی آن مقام های انتخابی که تحت تاثیر تحول طلبی شهروندانند گرایش به مقاومت دارند. وانگهی، هرگونه تغییر در مسئولیت های نظام بوروکراتیک باید با تغییرات لازم در آیین نامه، شیوه، و خط مشی بوروکراتیک همراه باشد. تغییر، هرگاه در بوروکراسی روی دهد، معمولاً آهسته است.

است. کشور های بسیار غیرمتمرکز، و نیز جوامع کشاورزی، خصلتاً فاقد نظام های بوروکراتیک عظیمند. هنگامی که دولت نهادها و امور مربوط به حکومت را متمرکز می کند، بوروکراسی افزایش می یابد. این افزایش بوروکراسی نه تنها در مورد نظام های دموکراتیک بلکه در مورد هر شکلی از حکومت صادق است. علاوه بر این، با حرکت یک جامعه از اقتصاد کشاورزی به سوی اقتصاد صنعتی، بوروکراسی افزایش می یابد. این امر نیز صرف نظر از نظام سیاسی موجود صحت دارد. اتحاد شوروی، هنگامی که در اوج قدرت بود، بوروکراسی گسترده ای داشت که در واقع بر هر جنبه از اقتصاد و امور حکومتی نظارت می کرد.

وجود بوروکراسی پیشرفته مهم ترین صفت هر دولت پیشرفته جدیدی است. بوروکراسی به صورت ابزاری درآمده است که حکومت با آن به مطالبات جامعه پاسخ می دهد، مطالباتی که در تصمیم های سیاسی اتخاذ شده از سوی مقام های انتخاب شده بازتاب یافته اند. بوروکراسی، به احتمال قریب به یقین، در شکل دادن آینده دموکراسی آزادی خواهانه بسیار موثر خواهد بود.

بوروکراسی به علت برخورداری از تخصص نیز با حکومت دموکراتیک چالش دارد. مقام های انتخابی غالباً برای اطلاعات و داده های مربوط به موضوعاتی که با آنها روبرو می شوند به بوروکراسی تکیه می کنند. بوروکراسی غالباً برای شهروندان نیز مهم ترین منبع اطلاعات است. این اتکا به بوروکراسی می تواند زمینه نابودی قدرت سیاسی مستقل مقام های انتخابی در نظامی دموکراتیک را فراهم سازد. رهبران سیاسی غالباً خود را در حال نشان دادن واکنش در برابر تغییراتی در فضای سیاسی می یابند که بوروکراسی پدید آورده است. علاوه بر این، آنان در اجرای مقاصد قانونگذاری به بوروکراسی وابسته می شوند. و با فزونی یافتن مطالبات شهروندان از حکومت، بوروکراسی افزایش می یابد. حجم و هزینه بوروکراسی جدید چنان است که بیشترین مخارج حکومت صرف بوروکراسی می شود.

بنابراین ملاحظات، اصلاح بوروکراسی در بیشتر نظام های دموکراتیک پیشرفته جهان یکی از دغدغه های دایمی است. اما بوروکراسی نشان داده است که به آسانی اصلاح نمی شود، در برابر تغییر مقاوم است، و در مقابل حمله واپس می جهد.

پایداری دولت بوروکراتیک

بسیاری از افراد رشد بوروکراسی جدید را از نتایج گریزناپذیر توسعه سیاسی می دانند. ظهور دولت بوروکراتیک پیشرفته پدیده ای مربوط به سده بیستم است که همراه با تمرکز حکومت و اقتصاد مبتنی بر صنعت پدید آمده

- برگرفته از دایرة المعارف دموکراسی،
- تلخیص و تفسیر از ه. تاج

این رشته ادامه دارد

مکتب‌های ادبی بحشی بر

اکسپرسیونیسم

Expressionism

خبر بودند که ادبیات آلمان با ظهور اکسپرسیونیسم گذشته از این که نمی‌خواهد دنباله رو و مقلد ادبیات بیگانه باشد، تاثیر این انقلاب ادبی که تنها هنرمندان یک نسل انجام دادند و بیش از ده سال دوام نیافت، پس از میان رفتن آن نیز، هم در آلمان و هم به طور کلی در ادبیات و هنر جهان باقی خواهد ماند. تاریخ انفجار اکسپرسیونیسم - زیرا این جریان برخلاف فوتوریسم و سوررئالیسم، نه نهضت حساب شده ای بود و نه مکتب تاسیس یافته ای - سال 1907 است و پایان آن چند سالی پس از شکست آلمان در جنگ جهانی اول. این دوران کوتاه در عین حال دوران بسیار آشفته ای در تاریخ جهان است. در همین مدت کوتاه، گذشته از جنگ جهانی، انقلاب کبیر در روسیه پیش آمده، و عمر امپراتوری آلمان نیز پایان یافت. در عالم هنر نیز در کشورهای مختلف، پدیده‌های مشابهی در پیدایش اکسپرسیونیسم آلمان موثر بودند (کوگن، ون گوگ، استریندبرگ، مونش، داستایفسکی).

در فرانسه اکسپرسیونیسم مدت‌ها به عنوان نوعی مصیبت آلمانی دور انداخته شده بود. پل موران، در متنی که به جاذبه و نفوذ ادبیات فرانسه در جهان اشاره می‌کند، می‌نویسد: "لندن و نیویورک... چشم‌هایشان به ما دوخته شده بود... از برلین حرف نمی‌زنم که آن سال‌ها در میان وحشت تورم و گرسنگی اکسپرسیو- نیسم دست و پا می‌زد."

از این رو در نظر فرانسوی‌ها اکسپرسیونیسم دوزخ دیگران بود یا دست کم سقوط زیبایی‌شناختی به دنبال شکست نظامی، سیاسی و جهانی. آثار تشنج آلود و نارس آن خبر از ورشکستگی تاریخی ملت آلمان و سران آن می‌داد و جالب اینجا است که فرانسوی‌ها در عین حال که اکسپرسیونیسم را نمی‌شناختند، از محکوم کردن آن ابایی نداشتند و از این نکته بی

اکسپرسیونیسم در واقع ناشی از نوعی برخورد تازه با زندگی است، یا بهتر بگوییم پیش

بینی فاجعه است. در یک جامعه سرمایه داری وقیح و مسلط، پرولتاریا از نظر اکثریت بر امپریالیسم پیروز شده بود، اما نتیجه این پیروزی جنگ و شکست و جمهوری ناپایدار و ایماز بود.

خلاصه اکسپرسیونیسم نتیجه زیبایی شناختی کلاف سردرگم فجایع گوناگون نیست، بلکه عصیانی بر ضد آنها است. همان سان که مالاپارته در کتاب "تکنیک کودتا" را توصیف کرد، شاعران و نقاشان اکسپرسیونیست هم در واقع تعریفی از ملال و عذاب تمدن امروز را ارائه دادند. در این طرز تلقی، هنر از چارچوبه زیبایی شناسی فراتر می رود و ریشه های خود را در اعماق زمینه های مذهب، فلسفه، سیاست و اجتماع فرو می برد. عناصر شکل دهنده خود را در آمیختن ریشه های فلسفی، کیهانی، ایده آلیستی و اخلاقی، به امید انقلاب اجتماعی از این زمینه ها می گیرد. بنابراین، اکسپرسیونیسم می خواهد که احساسات "اساسی" و "وضع بشری" را آنچنان که هست بیان کند.

این احتیاج تازه به بیان را تنها حوادث تاریخی، مثل جنگ و انقلاب، اقناع نمی کند: اکسپرسیونیسم در سال 1910 به کلی شکل گرفته و تاسیس شده است. هنرمندان اکسپرسیو- نیست دلیل اصلی این احتیاج به بیان را در این می دانند که جنگ و انقلاب را نتیجه اشتباهات بسیار قدیمی تر جامعه سرمایه داری می شمارند. اعتراض اکسپرسیونیست ها به ویژه ناظر بر تسلط روزافزون تکنیک بر زندگی بود و نوعی جهان بینی صددرصد پوزیتیویستی و از خودبیگانگی که بر روابط انسانی حاکم شده بود. اکسپرسیونیست ها این ارزش های حاکم را به کلی دور انداختند. به نیروهای فردی شان میدان دادند، برداشت های ضد ناتورالیستی، ناهماهنگ

و آنارشویستی شان در میان سرمایه داران پیش از جنگ اول تخم وحشت پاشید. بیشتر معاصران آنان نتوانستند توجه کنند که فریاد هذیان آلود در هنر تا چه حدی نشانه اغتشاشات و بحران های آینده است.

اکسپرسیونیسم عصیان است و پیشگویی فاجعه (Apocalypse). تجربه انحطاط و بحران تمدن، و (به گفته فان هودیس) احساس پیش از وقوع "آخرالزمان"، این هنرمندان را به فکر تغییر اساسی وضع موجود می اندازد. شور، تغییر، عمل، بازگشت، آزادی و انقلاب کلمات رایج در آثار این هنرمندان است.

اکسپرسیونیسم به رغم انکار سنت، می توان گفت که در یک خط تاریخی در صف جریان هایی مانند باروک و "طوفان و شور" قرار می گیرد و نیز الهام بخشان و پیشاهنگانی در جهان ادب و اندیشه دارد (از قبیل: کلايست، هولدرلین، بوشنر، کیرکه گور، بودلر، رمبو، ویتمن، نیچه). اما با تمام این احوال قالب های سنتی را نفی می کند و از ادبیاتی دفاع می کند که تنها ادبیات باقی نمی ماند. اعتراض بر ضد قراردادهای موجود قالب هنری، در عین حال انکار چهره جامعه بورژوازی است و قیامی بر ضد نظم موجود.

تحلیل و تعیین انواع تمایلات هنری اکسپرس- یونیست ها کار دشواری است. در میان آنها رویای معصومیت را در کنار پیش بینی فاجعه و شور مذهبی را در کنار فریادهای خشم آگین مبارزه طبقاتی می بینیم. و بالاخره هجو سرد و دقت کلینیکی تحلیل را در کنار انفجار نومیدی و ویرانگی دادائیستی را در کنار تعصب شدید. یگانه صفت مشترک بین همه آنها تمایل به افراط و واژگون ساختن ارزش ها است.

خاوره سوم سال ۱۳۳۸ شمسی

□

کردن بر اثر اکسپرسیون به قطره های عرقی گفته می شود که بر چهره کسانی که از درد شدید رنج می برند و به ویژه بر چهره محتضران ظاهر می شود. این صحنه اصلی ظهور اکسپرسیونیسم است که از دل احساس گناه و احتضار تکیه گاه هایی برای بیان خود پیدا می کند، آن گاه بر اثر مبالغه در سبک، تکان دهنده تر می شود: بدن برای این به وجود آمده است که در هم شکسته شود. نگاه پیوسته متوجه صحنه های دلخراش است. در این "موزه خیالی" از واقعیت های جامعه ... گرفته تا جسد های G. Benn گوتفرد بن جای می گیرد.

بحران تمدن جدید

اکسپرسیونیسم اندیشه رومانتیک مدرنیته ای را که گور خود را می کند و به سوی خودکشی می رود تا حد کاریکاتور مبالغه آمیز کرده است. همان طور که در رمان *مرد بی خاصیت* روبرت موزیل (1880-1942) R. Musil ماجرا با یک کاهش فشار هوا و یک تصادم اتومبیل آغاز می شود. اکسپرسیونیست ها که هم تحت تاثیر آهنگ زندگی شهری و پیشرفت تکنیک هستند و هم غرق رویای فاجعه آینده و سر بر آوردن زندگی دوباره، می خواهند که رفاه بورژوازی و تشخیص حسابگرانه و متظاهرانه آن را با پتکی ویران کنند. بین سال های 1909 و 1918، جامعه روشنفکری و هنری آلمان خود را با اعتراض کوبنده اکسپرسیونیسم که، همراه فوتوریسم، یکی از پیشرو ترین جریان های هنری قرن بود روبرو دید. بیانیه های جنگجویانه، یکی به دنبال دیگری منتشر می شد. یکی از مجله هایی که ناشر افکار و آثار این نهضت بود، نام نمادین *Sturm* (طوفان) را داشت که در عین حال یادآور *Sturm und*

در واقع اثری که پیش از خود مکتب به وجود آمده است مظهر آن شمرده می شود، تابلویی است از ادوارد مونش (E. Munch) (1863-1944) نقاش نارویژی با عنوان *فریاد*؛ موجودی دیوانه از خشم، لرزان در کنار نرده های پلی مشرف بر دریا که گویی بر اثر تشنجی بالا آمده است، گونه هایش را با دو دست فشار می دهد و زیر آسمان خونین فریاد می کشد. در فاصله دور، دو نفر با شاپوهای بلند، پشت به او دور می شوند.

باری این فریاد وحشت و ترس از زندگی در جامعه اسکاندیناوی برخاسته بود که جامعه ای بود اصلاح طلب و پاکدین و بورژوا.

کلمه

کلمه اکسپرسیون Expression از دو قسمت ex که پیشوند به معنی "خارج" است و pression به معنی فشار و فشردگی تشکیل شده است. این کلمه در زبان های اروپایی معانی متعدد دارد: هم به معنی بیان، عبارت، اصطلاح - حالت قیافه است و هم به معنی ابراز حالات درون و بالاخره به معنی فشردن است از آن نوع که میوه ها را بفشارند تا آبش دربیاید. عنوان "اکسپرسیونیسم" در واقع ناظر به دو معنی است. (1)

درفر هنگ فرانسوی "لیتره" می خوانیم: عرق

1. آنهایی که با اقتباس از فرهنگ های عربی اصطلاح "تعبیرگرای" را در مقابل اکسپرسیونیسم به کار می برند توجه ندارند که "تعبیر" در عربی به معنی "سخن از کسی یا دل خود گفتن" (ناظم الاطباء) است و حال آن که در فارسی ما آن را به معنی تفسیر و تأویل به کار می بریم و اکسپرسیونیسم چنین معنایی ندارد.

تاب دوم سال پنجم آموزش عالی

Drang (طوفان و شور) قرن پیش بود. مجله دیگر Action یا Action (عمل) نام داشت. اشتورم برای اولین بار ترجمه اشعاری از رمبو و بلز ساندرار را چاپ کرد و آکسیون اولین مجله ای بود که بحث در باره آثار کافکا را شروع کرد و گذشته از اکسپرسیونیست ها، دادائیست های آینده و منتقدی مانند والتر بنیامین نیز در آن مقاله می نوشتند. در شماره ماه می 1913 آلفرد دوبلین مقاله ای نوشت که در آن از نوشته ای "سینماتوگرافیک" دفاع می کرد و از ضرورت "نجات از انسان" و داشتن جرات تخیل پر تحرک.

شعر تازه ای که از تئاتر و کاباره سر بر داشته بود، غرایز و احساس های پیچیده ای را با شدت هرچه تمام تر بیان می کرد و به گفته گوتفرید بن (1886-1956) "خیزش آتشفشانی کینه، جذب و عطش انسانی تازه و زبانی که گویی منفجر می شود تا دنیا را با خود منفجر کند." اکسپرسیونیسم می خواهد حتی در صورت لزوم با خشونت تکلیف خود را با زبان استادان هنرها، سلاح ها و قوانین آنان روشن کند و با زبان مادر نویسنده ها و طبیعت مادر نقاشان قطع رابطه کند.

نیهیلیسم اکسپرسیونیست ها با قالب های بورژوازی هم مقابله می کند. این اراده تجدید نظر در زیبایی شناسی و آوردن سبک طوفانی، آنها را به سوی درهم شکستن قید داستان و موضوع آن رهبری می کند. اگر نقاشی و یا تئاتر اکسپرسیونیستی در قید "تصویرسازی" است، هدف از این کار به کلی متفاوت است. "تصویر" برای اکسپرسیونیست ها تنها وسیله ای است برای ایجاد حفره ای در واقعیت، بیرون کشیدن استخوان های آن و تشریح آن مانند اجساد

گنبد گوتفرید بن (1) و کاویدن آنها مرئی است تا دوردست تا آنجا که مانند "فرشته" ریلکه در نامرئی مستحیل شود. عجب تر این که این آرمان گرایی دیوانه وار با اندیشیدن در باره ماده نیز همراه است. تکنیک و شرایط هنر با مهارت عجیبی پیشرفت می کند. زایش دوباره کنده کاری بر روی چوب، اصطلاحات آدلف آپیا Adolph Apia (1862-1928) در تئاتر، یا رد قرارداد روانشناختی در رمان، به عنوان مثال در *قتل یک گل اشرفی* از آلفرد دوبلین (1878-1957). بدین سان اکسپرسیونیسم Mimesis (تقلید) ارسطویی را که در ناتورالیسم و یا نقاشی امپرسیونیستی نیز ادامه داشت، از هم پاشید. از نظر اکسپرسیونیست ها عمر تقلید از طبیعت به سر آمده بود، انتزاع (Abstraction) می توانست به دنیا بیاید و همراه آن، هنر مدرن، آبستراکسیون را واسیلی کاندینسکی (1866-1944) که نقاش اکسپرسیونیست بود، در سال های پیش از جنگ جهانی اول ابداع کرد. آیا این قطع رابطه با تقلید ارسطویی چگونه صورت گرفت؟ پل کله P. Klee (1879-1940) در این باره می گوید: "برای اکسپرسیونیسم، نقطه قاطع آفرینش اثر هنری لحظه ای است که هنرمند از طبیعت تاثیر می پذیرد. برای اکسپرسیونیسم لحظه بعدی مطرح است، یعنی لحظه ای که آن تاثیر درونی شده، با ترکیب تازه ظاهر می شود..."

بالاخره اکسپرسیونیست ها به نیروی کلمه و هنر و قدرت مطلق اندیشه هایی که باید عصیان آنها را به نتیجه برساند باور دارند. سرکوب انقلاب آلمان، چه اسپارتاکیست و چه باواریایی، که بیشتر آنان در آن شرکت داشتند، ضربه قاطع

1. در نمونه های اکسپرسیونیسم آورده ایم.

که یکی از پیشوایان آن اعلام کند و همه عقاید خودشان را در آن شرح دهد، تعریف کرد. در عوض، راحت تر است که آن را در زمان محدودی در اطراف جنگ اول جهانی قرار دهیم. یا دقیقاً تر بگوییم در سال 1916، سال وحشتناک کشتار انسان ها. پیشاهنگان اکسپرسیونیسم از 1910 تا 1915 اقلیتی از روشنفکران تحقیر شده و عاصی- هنرمند، نویسنده و به ویژه دانشجو- بودند. بعد دوران لت و پار شدن در جنگ های سنگری پیش آمد که ناگهان سراسر یک نسل را از خواب فراموشی بیدار کرد. سرانجام بین سال های 1917 و 1921، تاریخ اکسپرسیونیسم که پدیده ای اختصاصاً آلمانی بود، با تاریخ انقلاب ناموفقی درآمیخت که بیش از این که انقلاب اجتماعی باشد جنبه انقلاب فرهنگی داشت.

سه موردی که از زمینه اجتماعی سرچشمه می گیرد، جهات اصلی این جنبش را مشخص می کند: یک برخورد تند بین نسل ها، همان سان که به تناوب در تاریخ آلمان پیش می آید. به عنوان مثال می توان به "طوفان و شور" سال های 1770 تا 1780 اشاره کرد؛ یک بحران تمدن که آلمان پیش و بعد از جنگ، بیش از تمام کشورهای دیگر اروپا با آن روبرو بوده است. و بالاخره فاجعه ضعف ارتباط که در آغاز قرن بیستم در سراسر دنیا جستجوی نومیدانه ای را برای بیان تازه سبب شد.

چند حادثه فرهنگی هم در این میان حایز اهمیت است: درخشش اندیشه نیچه پس از مرگش، کارهای فروید و تعبیر خواب او، جریان های غیر عقلانی در فلسفه، رمان *اولیس جویس*، افسانه رومبو، کشف تئاتر ضدناتورالیستی استریندبرگ، کشف مجدد آثار گئورگ بوشنر *G. Buchner (1813-1837)*، پژوهش هایی

را به ایدالیسم آنها وارد آورد. جریان های پیشرو دیگر از قبیل "دادا"، "عینیت تازه" یا "هنر پرولتاریایی" نیز به درهم ریختن مکتب کمک کردند، اما همه بدگویان به اکسپرسیونیسم به آن مدیونند، زیرا در واقع خود آنان وارثانند. زیرا اکسپرسیونیسم دو چهره دارد: تحت تاثیر رنج های درون و گذشته رومانتیک در آلمان، آخرین فریاد درون گرایی است و نیز آخرین فریاد آن فردی است که به گفته هوفمانشتال، در سنگر های جنگ جهانی جان داده است. اکسپرسیونیسم تاثیراتی زایل نشدنی در آینده می گذارد. دوران تازه ای را افتتاح می کند، دوران انتزاع و هنر که از مرزهای خود فراتر می رود و "موضوع" را منتفی می سازد. خلاصه اکسپرسیونیسم به رغم حسرت هایش که در کار شاعری مانند "بن" بسیار محسوس است و پیوستن بعضی از پیروان آن را به نازیسم توجیه می کند، در واقع دوران تازه ای را آغاز کرده است.

زندگی نامه اکسپرسیونیست های بزرگ شهادتنامه ای است بر خلاقیت، نیهیلیسم و سرکوب شدن آنان: عده ای خودکشی کردند، عده ای زندانی شدند و یا در بازداشتگاه های مرگ هیتلر یا استالین از میان رفتن و بعضی ها نیز مانند داستان های جنایی در حوادث گوناگون کشته شدند. آنان در موجودیت سریع تشنج آلود شان، هنر مدرن را به میان کشیدند و دلنتگی ها و اسرار آن را بیان کردند.

در ادبیات

یک انقلاب نارس

نهضت اکسپرسیونیستی را نمی توان مانند کوبیسم، فوتوریسم یا سوررئالیسم، با برنامه ای

در موسیقی، به ویژه موسیقی استراوینسکی و همچنان اولین آشنایی‌ها با جاز، موفقیت کاپاره‌های ادبی که فرانک وِدکیند F. Wedekind (1864-1918) از پایه‌گذاران آنها بود. بالاخره نمایش‌های جشن بازارها و نمایش‌های ورزشی که از آن پس با زندگی فرهنگی مردم در خواهد آمیخت.

با وجود این، اغلب تاثیرات اولیه از هنرهای تجسمی مایه می‌گیرد، نخست از وان گوگ، موشن و رودن، سپس از گروه انقلابی آلمانی Die Brücke (پل)، از پیکاسو و کوکوشکا، از گروه هنری der Blaue Reiter (سوارکار آبی) که نام یکی از آثار کاندینسکی را روی آن گذاشته بودند) و بحث و جدل شدید در باره هنر آبیستره که از سال 1911 از سوی Worringer وورنیگر و کاندینسکی رواج یافت.

بدین سان سلسله مراتبی در میان وسایل بیان برقرار می‌شود، در درجه اول نقاشی قرار دارد و به دنبال آن تئاتر است که مسأله صحنه سازی و کورئوگرافی مطرح می‌شود. پس از اینهاست که رمان، موسیقی و سینما وارد میدان عمل می‌شوند و انتهای صف، معماری و هنرهای تزئینی قرار می‌گیرند. البته در این میان هنر تبلیغات را هم نباید فراموش کرد. زیرا در واقع در برابر پوسترها و ویتترین مغازه‌ها بود که بعدها قسمت اعظم مردم با روحیه و سبک اکسپرسیونیسم آشنا شدند و به آن گرویدند.

کانون‌های نهضت ادبی بخصوص مجله‌ها بودند که در برلین و شهرهای مهم منتشر می‌شدند. مشهورترین آنها در برلین der Sturm در سال 1910 و Aktion از 1912 به بعد بود. "اشتورم" رنگ سیاسی نداشت و فقط به هنرها

می‌پرداخت. از سال 1912 به نقاشی آبیستره و مکتبی که در هنر، شهر و تئاتر نماینده اکسپرسیونیسم خاصی شمرده می‌شد، متمایل شد. آکسیون ملتزم تر بود. قبل از جنگ مجله صلح طلب بود و موافق نهضت Activist اکتیویست که کورت هیلر به وجود آورده بود، اما در سال 1910 هاینریش مان H. Mann (1871-1950) با بیانیه‌ای که تحت عنوان روح و عمل منتشر ساخت آن را تحت تاثیر قرار داد.

سانسور ایام جنگ، این انسان‌های آزاد را سخت آزار داد. اما باید توجه داشت که نتوانست آن سان که در فرانسه عمل کرده بود، در آلمان نیز فعالیت کند و انتشار اندیشه را متوقف سازد.

همه نسل روشنفکران به طور مسلم، خصومت شدیدی با رژیم ویلهلم دوم داشتند. حال چه از طریق ورود به حزب به این خصومت اعتراف کنند و چه این کار را نکنند، در هر حال مخالف سیستم سرمایه داری بودند که در آن سال‌ها در آلمان در نهایت رفاه، مسلط بود. بین 1910 و 1921 جوانان بین ورود به سازمان‌های سوسیالیستی و آنارشستی، یعنی مخالفت ساده توأم با عدم خشونت و حرکات انقلابی مردد بودند.

از یاس تغزلی تا خوشبینی انقلابی

اولین و مهم‌ترین گلچین اشعار اکسپرسیو-نیستی عنوان شفق انسانیت داشت. این مجموعه که در سال 1919، کورت پنیوس انتخاب و منتشر کرده بود، در سال 1959 نیز انتشار یافت و ناگهان مردم را متوجه آثاری ساخت که در دوران حکومت نازی مجبور شده بودند فراموششان کنند. یعنی با آمدن هیتلر و نازی‌ها ادبیاتی

شعر شب که از یک تابلو مکاشفاتی کوکوشکا مایه گرفته است مجسم می کند.

اولین مجموعه های اشعار گوتفريدین: سرداب مردگان (1912)، فرزند (1912)، و گوشت (1917) نمونه های مشخصی اشعار اکسپرسیو-نیستی بودند. او که مانند بسیاری از نویسندگان نسل خویش، پزشک بود، در اشعاری مانند گردش در بخش سرطانی ها، نفرت آورترین مناظری را که شغل او دیدن شان را ایجاب می کرد، با چنان صراحتی تحلیل می کند که پوچی زندگانی روزمره را به خواننده اش نیز نشان می دهد. او در نوشته منثور منثوری چنین می گوید: "بین دنیا و من طلاق روی داده است، یک فاجعه اسکیزوئیدی."

در میان شاعران متعدد دیگر نام ایوان گول (1891-1950) شایسته ذکر است. او که الزاسی است به اتفاق همسرش "کلر گول" نزدیک ترین رابط بین اکسپرسیونیسم آلمان و سوررئالیسم فرانسه است.

اکسپرسیونیسم در تئاتر

در تئاتر نیز مانند نقاشی، پیش از این که سخن از مکتبی در میان باشد اول آثار اکسپرس-یونیستی در شمال اروپا (در سویدن) نوشته شد. اوگوست استریندبرگ (1849-1912) نویسنده معروف سویدنی در سال های آخر عمرش نمایشنامه هایی نوشت که به آثار اکسپرسیونیستی او شهرت دارند و مشهورترین آنها که از آثار الهام بخش مکتب نیز شمرده می شود نمایشنامه راه دمشق (1899) است.

بتدریج که مسایل فردی جای خود را به مسایل بشری می داد، تئاتر نیز جای شعر را می گرفت

که می توانست به عنوان فریاد ملت ها جهانی شود در نطفه خفه شده بود. می توان گفت که تا 20 و اندی سال پس از نابودی هیتلر و نازیسم نیز دنیا چنان که می بایست اکسپرسیونیسم آلمان را نشناخته بود و بحث های جدی در باره آن در سی سال گذشته صورت گرفته است.

در این مجموعه اغلب شاعران توانای آن دوران معرفی شده اند. به طور مثال، الیزه لاسکز-شولر (1869-1945) که تغزل بسیار شخصی او، واقعیت را به دنیایی رویایی بدل کرده است که در آن احساسات آتشین و آزاد خود نیز نوعی نگرانی عمیق مذهبی را بیرون می ریزد. گئورگ هایم (1887-1912) که در برلین زندگی می کرد و ارنست اشتدلر الزاسی (1883-1914) و گئورگ تراکل اتریشی (1887-1914). در میان این شاعران، خیال پرداز تر از همه هایم است: از نبردهای وهم آلودی سخن می گوید که هرگز ندیده است و نیز از توده اجساد و نعش ها. عده ای معتقدند که او در شعرش جنگ جهانی آینده را که خود دو سال پیش از آغاز آن درگذشت پیش بینی کرده است. شعر لاشه بودلر، شعری شوم و بسیار جگرخراش را به او الهام می کند که از مضامین رمبو نیز، نظیر اوفلیای مغروق که برشت نیز در بعل خود از آن یاد می کند مایه می گیرد. در شعر "هایم" این اوفلیا، غوطه ور در آب پیش می رود و پیشاپیش او موکبی از خفاشان روانند و موش ها در گیسوانش لانه کرده اند. اشتدلر از اوزان بلند و زیبا و تصویرهای زنده برای نشان دادن جنگل شهرها استفاده می کند (منظره پل گلن، از داخل قطار). تراکل، بیش از همه غرق در تصور مرگ و پایان دنیا است که آن را به ویژه در

تاریخ و فرهنگ ایران

زیرا مناسب ترین شکل برای بیان درگیری های اجتماعی بود. اگرچه نمایشنامه نویسان اکسپرس-یونیست تحت تاثیر استریندبرگ بودند، پیشگام مستقیم آنها فرانک و دکایند (1864-1918) نه تنها از استریندبرگ بلکه از ایبسن و نیچه و هاوپتمان هم الهام گرفته بود. او نویسنده نمایشنامه هایی در اعتراض به جامعه بورژوایی بود و با استفاده از نمایش به سبک سیرک به فرمانروایی تئاتر ناتورالیستی و روانشناختی پایان داد. مبنای تئاتر اکسپرسیونیستی بر این است که نویسنده از طریق شخصیت هایش ارتباط شخصی و درونی نیرومندی را با تماشاگرانش ایجاد می کند تا آنها را در دیدی که از دنیا و جامعه دارد شریک کند. اکسپرسیونیسم با ترک صحنه معمولی تئاتر و جایگزین کردن فضای آزاد و مناسبی برای نمایش، به دست کارگردانی نظیر: لئوپولد یسنر و ریشارت وایشرت سبک تازه ای در تئاتر به وجود آورد. تئاتر باید "غیرواقعی ترین واقعیت ها" (به گفته ایوان گول) باشد و یا (به گفته ب. زوندی) "تغییر شکل ذهنی دنیای عینی".

اولین اثر اکسپرسیونیسم، یک قلم انداز اوسکار کوکوشکا بود با عنوان *قاتل، امید زنان* که در سال 1910 در مجله اشتورم منتشر شد و جنجال بپا کرد. در این اثر نقاش کوشیده بود که رنگ های تند و خام نقاشی را در تئاتر مورد استفاده قرار دهد.

در 1912 نمایشنامه هایی به وجود آمد که آنها را "نمایشنامه های برنامه" و یا "بیانیه" نامیدند. این نمایشنامه ها عبارت بودند از *گدا* اثر راینهارد سورگه (1892-1916)، *پسر از والتر هازنکلور* W. Hasenclever (1890-1940) و *روزی بی روشنائی* اثر ارنست بارلاخ (1870-

1938). برنامه این نمایشنامه ها عصیان پسران است بر ضد پدران. گدا، (1912) اثر سورگه نمایشنامه ای است به نظم و نثر. قهرمان جوان پدرکش آن که تجسم احساس ناب است به آلمان می رود و همه علایق خود را با زمین و انسان ها قطع می کند. از نظر سورگه تغییر ماهیت قهرمان، شاعر، سپس فرزند و سرانجام گدا در درجه اول نوعی ریاضت است. برای بارلاخ "پسر" همان "پسر خدا" است که "روح القدس" در قالب یک نابینا می آید و او را از مادر زمینی اش جدا می کند تا وقتی که زمان آن فرا رسد، رسالت "منجی" را انجام دهد. این برنامه، در اثر "هازنکور" سیاسی و انقلابی است. او نسل فرزندان را به آغاز نبرد با همه سرکوب های اجتماعی فرا می خواند. اجرای پسر در سال 1917 آغاز رواج عظیم تئاتر اکسپرسیونیستی در آلمان بود.

در *بورژواهای کاله* (1913) اثر گئورگ کایزر (1878-1945) نگرش نویسنده مبنی بر تحلیل عمیق علل ناخودآگاه است: قربانی که وعده داده شده بود، پاک نبود، می بایستی دوباره مطرح شود تا انسان تازه به وجود آید. نمایش *از بامداد تا نیمه شب* (1916) پدیده تحول انسان را در یک محیط کافکایی نشان می دهد: مردی به طور ناگهانی به محاکمه کشیده می شود، و در طول روزی که این ماجرا جریان دارد، پوچی جامعه ای را که با قراردادها و با پول بر سر پاست کشف می کند و در عین حال با روح خود آشنا می شود.

اما پس از شکست "وردن"، تئاتر، تریبون مسایل روز می شود و اهمیت جامعه شناختی استثنایی پیدا می کند. جنگ، انقلاب، خشونت و سوسیالیسم، فاجعه فرد و جامعه مستقیماً در

نمایشنامه های متعددی بر روی صحنه مطرح می شود که *طبل ها در شب* اثر برتولد برشت نیز یکی از آنها است.

در حاشیه اکسپرسیونیسم

امکان ندارد که بتوانیم تنها با یک عنوان "اکسپرسیونیست"، نویسندگان متفاوتی مانند هاینریش مان، آلفرد دوبلین، روبرت موزیل و فرانتس کافکا را تحلیل کنیم. هاینریش مان (1871-1950) با نفوذ التزام سیاسی که در سوژه (1914) با شدت و حدت بیان شده است و نیز با تجاری در سبک، چنان که در *پروفسور اونرات* (که فلم "فرشته آبی" از روی آن ساخته شد) می بینیم، در مقام نوعی مربی و راهنما قرار گرفته است. آلفرد دوبلین (1878-1957) که پزشک بود، گذشته از توجهی که به شناخت بیماری های روانی داشت، یکی از نویسندگان صاحب سبک بود که در آثاری از قبیل *پرده سیاه* (1905) به جستجوی تهورآمیز ترین زبان ها برخاسته بود. روبرت موزیل که بی تردید جزو نویسندگان پیشرو بعد از جنگ بود، مدت ها بعد بود که اثر معروف خود، *مرد بی خاصیت* (1930-1933) را نوشت. و اما در باره کافکا، هرچند که نثر او هیچ یک از افراط کاری های خاص اکسپرسیونیست ها را ندارد، اما باز نمود واقعیت های ذهنی از درون، یک صحنه پردازی خیالی کاملاً اکسپرسیونیستی انجام می دهد. شخصیت های رومان ها و به ویژه داستان هایی مانند *مسخ* و *قهرمان گرسنگی* عالی ترین نمونه قهرمان اکسپرسیونیستی هستند.

اکسپرسیونیسم به عنوان مکتب در سال 1921، وقتی که وضع سیاسی و اجتماعی با

استواری "سیستم" سخت تر می شود، می میرد، اما ادامه آن در صحنه پردازی، سینما و موسیقی و بالاخره در معماری و مکتب باهاوس ظاهر می شود. اما نسل جوان شور انقلابی خود را از دست داده و پراکنده شده است.

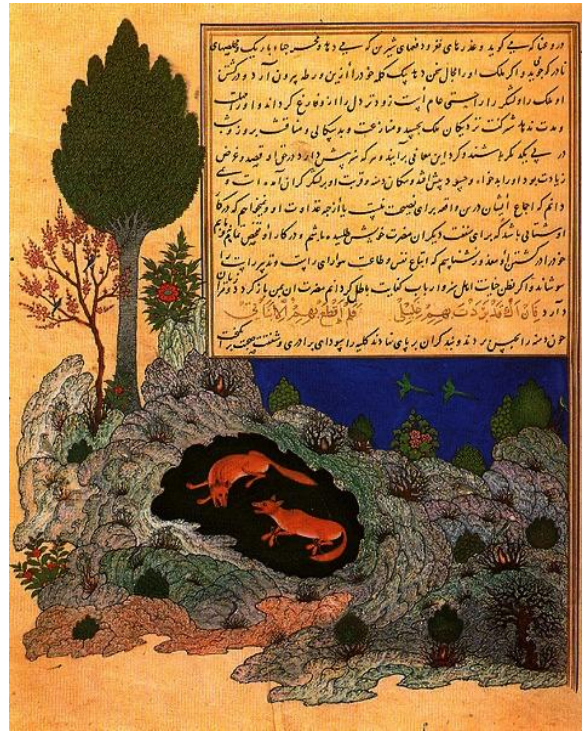
حیرت آور این که مکتبی که با چنین سرعتی نابود شده بود، مدت ها پس از انحلالش با شدت هرچه تمام تر سرکوب شد و رژیم نژادپرست نازی آن را تحت عنوان "هنر فاسد" درهم کوبید. جالب این است که ناسیونالیسم دیگری هم با روحیه متفاوتی نظیر همین کار را انجام داد: فرانسه هنگامی که رنایی را اشغال کرده بود، از پذیرفتن هنرمندانی که به مکتب پاریس وابسته نبودند خودداری کرد.

اما ریشه دار ترین اختلاف، اختلافی است که اکسپرسیونیسم را در برابر مارکسیسم قرار می دهد. بین سال های 1933 و 1938 مقالات متعددی در حمله به این مکتب ستون های دو مجله چاپ مسکو را سیاه می کند. سختگیرترین سانسورچی مارکسیست در این دوران منتقد مشهور گئورگ لوکاچ است که در اتهام نامه شدیدش با عنوان *عظمت و افول اکسپرسیونیسم* این نهضت چپی را نه تنها به این عنوان که رئالیسم سوسیالیستی را نمی پذیرد، مورد حمله قرار می دهد، بلکه آن را به سازش علنی با فاشیسم متهم می کند. آنا زگرس A. Seghers در سال 1930 مشاجره شدیدی را بر سر این موضوع با لوکاچ انجام داد.

- این بحث ادامه دارد

کلید او دمنه

د تیرو په ادامی سره (اریایي فولکلور)

د نا پوه طیب کیسه

وو. هغه چې میدان خالی ولید نو پاچا ته وروراندی سو او ویی ویل:

په دغه کار کې نو زه ډېر ماهر یم او دغه مې کار دئ. پاچا اجازه ورکړه چې د ده په دواخانه کې هماغه دوا پیدا کې، کومه چې لوی طیب فرمایلی وه. نوی طیب دواخانې ته ولاړ، شاو خوا یې وکتل، په شي نه وو خبر په لاس یې یوه کڅوړه ورغله هغه یې را واخیستله. د ده په خیال یې د پاچا لور ته ښه پوره مقدار ورکړه. خو د دوا له خوړلو سره د پاچا لور ځای پر ځای مړه سوه. پاچا ډېر په غوسه سو او هغه دوا یې نوي طیب ته ورکړه چې ویی خوري. هغه وخوره او مړ سو، ځکه هغه دوا د هلاهل ډېر مشهور او قوی زهر وه.

دمنه ادامه ورکړه، ویی ویل:

دغه مې تر دې پوري وویل که څوک خبر نه وي او شهادت ورکوي نو به له بېخبرۍ همدا سي مړ سي. کله چې د دمنه خبرې پای ته ورسېدلې نو یوه له حاضرینو څخه وویل:

د دغه بدبخته خبیث د ضمیر د ناپاکۍ نخښې خود ده په څېره کې څرگندي دي. قاضی وویل:

کومي نخښې په گوته یې که؟

په پخوا زمانو کې د عراق په یوه ښار کې ډېر پوه او تجربه لرونکی طیب وو. د سیمې پاچاهانو او امیرانو ټولو ځانونه او کورنۍ په هغه تداوي کولې. خو د خدای کارونه دي د پوه طیب سترگې ورځ په ورځ کمزوري کېدلې او په پای کې یې هیڅ شی نه لیدی.

د همدې سیمې پاچا یوه ډېره ښکلې لور لرله، هغه ډېره پر گرانه وه او د دې لپاره چې ترې لیري نه سي نو یې هغه خپل وراره ته واده کړه. د واده نه میاشتي، نه ورځې او نه گریه تېر سوه د پاچا د لور د لنگېدلو وخت راورسېدې. نو د لنگېدلو په وخت کې له سختو دردونو او ستونزو سره مخامخ سوه.

پاچا خو په هیڅ چا باور نه کاوه، نو یې د خپلې کورنۍ دغه مشهور طیب راوغوښتی. هغه راغی او د ښځې حال احوال یې وپوښتی او د ناروغۍ سره سمه دوا یې ور وفرمایله. خو عذر یې وغوښت چې دوا نه سي جوړولای، ځکه څه نه سي لیدلای.

په دغو ورستیو وختونو کې په دغه ښار کې یو نوی طیب پیدا سوی وو. دغه طیب همالته موجود

په دغه نوم سره د دغه کتاب لیکل شوی دی

هغه کس وویل:

وه، هغه راوړه. روزبه ولاړ، شته يې وموندل او رايې وړل. دمنه هغه نيم کړه او نيمايي يې روزبه ته ورکړه. وروسته يې ورته ويل:

تل له پاچا سره اوسه او هر څه چې زما په اړه پېښېږي ما خبروه.

روزبه هم تر هغه وخته پورې دغه کار کاوه چې دمنه ژوندی وو.

بله ورځ قاضي دوسيه پاچا ته وروره، هغه خپله مور هم راغوښتله. مور يې دوسيه ولوستله او ناخوښه سوه. زمري ته يې وويل:

که څه درته ووايم د پاچا له مقام سره نه ښايي او که يې نه درته وایم نو به می د مور د مهرباني سره سم لازم نصيحت نه وي درته کړی، ځکه دغه فرصتونه چې دمنه ته ورکول کېږي هغه به حتما گټه ځني واخلي او يوه دسيسه به وکړي. د زمري د مور خوا بده سوه او ولاړله.

بله ورځ يې دمنه له زندانه را وايستی او قاضيانو ته يې حاضر کړ. قاضي بيا هم د محکمي د لومړی ورځي په شان حاضرینو ته بلنه ورکړه، ويې ويل:

که څوک پر دمنه کومه شاهدي وايي نو دي را وړاندي سي. خو هيڅ څوک چا څه و نه ويل او ټوله پټه خوله ناست وه.

قاضي دمنه ته وويل:

ستا د گناه ټولي نښانې سته، خو که حاضرین ستا سره په څه نه ويلو مرسته کوي، ته مه مغروره کيږه خو بهتره به دا وي چې ته په خپله پر خپله گناه اعتراف وکړي.

دمنه ځواب ورکړ، ويې ويل:

زه ستا د گومان او د خلکو د شک پر اساس څرنگه پر هغه قتل اعتراف وکړم، کوم چې ما نه دی کړی. اوس چې پر ما هيڅ شاهد نسته، نو له قاضي څخه نيولې تر ټولو نورو کسانو پورې زما وينو

د وروځو په منځ کې لويه فاصله، د سترگو کوروالی او د پوست د هر پياز د سوري څخه د درو ورښتاتو راپورته کيدل، هغه علامې دي چې د ده د ناپاکي نښې څرگندوي.

دمنه ځواب ورکړ، ويې ويل:

د خدای بندگان به دوکه او غولونه وکولای سي، خو د خدای حکم عين صواب دی. زما په بدن کې چې هغه نښې سته، د کومو د ليدلو په واسطه چې رشتيا او درواغ څرگندېدلای سي، نو د دنيا خلک خو د ښه او بد عمل د حجت او دليل څخه بېغمه سول. د گناهونو پلټونکو او قاضيانو ته خو نو هيڅ اړتيا نه پيدا کېږي. ځکه د گناه او نپکي نښې خو به د هر چا په بدن کې له ورايه څرگندي وي.

دلته د پام وړ خبره دا ده چې نه بايد بدکاره ته جزا او نېکوکونکي ته انعام ورکړه سي، ځکه د خدای هيڅ بنده دغه نښې له ځانه نه سي ليري کولای او نه د هغو له کبله له ښو اعمالو او بدو کارونو څخه ځان ژغورلای سي. اوس، نو نعوذبالله، که دغو نښو نښانو په ما دغه گناه کړې وي کوم چې خدای (ج) له هغوی سره پيدا کړی يم نو زه خو د هغوی له کبله محاکمه او ملامتېدلای نه سم. ځکه هغوی خو له ما سره زېږېدلې دي او زه يې له منځه وړلای نه سم. ځکه نو تا په دې توگه خپل تقليد او جهالت څرگند کي.

کله چې دمنه دغه ځواب ورکړ نور ټول له پوښتنې کولو څخه وېرېدل، ځکه نو چا سپون و نه واهه. قاضي هم امر وکړ چې دمنه زندان ته بوزي.

روزبه د کليله يو دوست، دمنه ته ورغی او د کليله د ناڅاپي مرگ احوال يې وروړ. دمنه ډېر خواشینی سو او زياتي اوښکي يې توی کړې. وروسته يې روزبه ته وويل:

اوس نو د کليله پر ځای ته زما دوست يې، ولاړ سه په پلاتي ځای کې ما او کليله خپله شته ښخ کړي

په نومبر ۱۳۸۵ ل

تویلو ته تږي دي، که زه اعتراف وکړم، بیا به نو دوی ته څه عذر وړاندي کوم. له همدې کبله ویلای سم هغه څه چې ته یې ما ته وایې د هوښیارانو کار نه دی. که داسې فکر کوي چې پر ما به یو څوک د هغه کار شاهدي ووايي چې ما نه دی کړی، نو هغوی باید وپوهیږي چې په ناحقه شاهد به هماغه د نادانه مریې کا نه وسي.

قاضي پوښتنه ځني وکړه چې هغه څرنگه کیسه وه؟

دمنه وویل:

***

د حاکم د بنکلي مېرمني

او مریې کیسه

وايي یوه پولې ساتونکي حاکم ډېره بنکلي، پاکه او با عفته بڼه درلوده. دوی په کور کې یو باز روزونکی مریې هم لاره چې د کور ساتنه او کار یې کاوه. د مریې نیت د حاکم بنکلي بڼې ته خراب سوی وو، بڼې اهمیت نه ورکاوه. لیکن د مریې زړه بڼې ته خوري بوري کېدی، خو څه فایده یې نه لرله، ځکه د هغې په خیال هم نه ورتی. نو مریې د هغې څخه د انتقام اخستلو هڅې شرو کړې.

ولار او دوه طوطیان یې پیدا کړل. یوه ته یې دغه خبره وربښولې وه چې: «ما پیره دار ولیدی چې د حاکم له بڼې سره پروت وو!»، هغه بل ته یې دغه وربښولې وه چې: «زه هیڅ نه يم خبر، زه په هیڅ نه يم خبر!» کله چې مریې طوطیان تیار کړل نو یې حاکم ته ورورل چې هغه په خوشاله کړي. طوطیانو خپل ریز کاوه او په منځ کې یوه وویل: «ما پیره دار ولیدی چې دحاکم له بڼې سره پروت وو». وروسته هغه بل وویل: «زه په هیڅ نه يم خبر، زه په هیڅ نه يم خبر». حاکم ته د طوطیانو ریز او خبرو ډېر بڼه خوند ورکړ، خو په خبرو یې نه پوهېدی. ځکه هغوی ته یې دغه خبرې په بلخي ژبه وربښولې وې.

خیر، وختونه تېر سول او حاکم ته معتبره مېلمانه راغلل. هغه بڼه میلستیا ورته جوړه کړه، خو کله چې گیلاسونه ډک او خالي کېدل، نو د مجلس او نوري خوبنې لپاره مریې دوه قفسونه راوړل او میلنو ته یې کېښېښودل. دوی په خپلو مجلسو او خورلو چپنلو اخته وه خو د طوطیانو ریز هم خوند ورکاوه. په دغه منځ کې یوه طوطي ږغ وکړ، ویې ویل:

« ما پیره دار ولیدی چې د حاکم له بڼې سره پروت وو.»

هغه بل وویل:

«زه په هیڅ نه يم خبر، زه په هیڅ نه يم خبر.»

میلنو له ډوډې خورلو څخه لاس ونيوی او مشر یې وویل:

موږ په داسې کور کې ډوډې نه خورو چې بڼه یې ناپاکه وي.

د دغو خبرو په بهیر کې مریې هم ږغ وکړ ویې ویل:

ما هم په وارو وارو لیدلي دي، زه هم شاهدي وایم.

حاکم امر وکړ چې مېرمن یې ووژني.

میرمني یې وویل:

اوس چې خبره داسې سوه نو باید درته ووايم چې دغه مریې ما ته په بده سترگه کتل او زما څخه یې ناپاکي غوښتني کولي خو ما د ده خبره نه وه منلې او د خپله شرمه مي دغه خبره رسوا کړې نه وه او ستا د نامه د ساتلو له کبله مي څوک خبر هم نه کړل، نو مریې دغه شان دسیسه وکړه. که ستا باور نه راځي نو یو څوک پیدا که چې په بلخي ژبه پوهیږي پوښتنه ځني وکړه چې د طوطیانو تر دغو دو خبرو پرته په بلخي ژبه نوري خبرې هم زده دي که نه؟ که یې نه وي زده نو دغه خبرې مریې وربښولې دي.

هغه سره خبري وکړم، که يې اجازه راکړه تا ته به ووايم.

د زمري مور ولاړه او پيرانک يې راوغوښت او ورته يې وويل:

پاچا د دمنه په وژلو کې له ستونزو سره مخامخ دئ، ته بايد د هغو نېکيو حق ادا کړي چې زمري ستا سره کړي دي. پيرانک جواب ورکړ ويي ويل:

کله چې خبره داسې سوه نو به زه خپل ژوند زړ خلي د زمري تر يوه ساعت ارامې قربان کړم.

بله ورځ پيرانک د ټولو حيواناتو په وړاندي پر دمنه شاهدي وويله او ټولي هغه خبرې يې وويلې چې د شپې يې د کليله او دمنه په مجلس کې اورېدلې وې.

په دغه وخت کې هغه حيوان چې په زندان کې يې د کليله او دمنه خبرې اورېدلې وې قاضي ته احوال ورکړ چې دی پر دمنه شاهدي وايي. هغه يې راوغوښت او شهادت يې ورکړ.

وروسته قاضي ورته وويل:

پخوا دي ولي نه ويل؟

پيرانک جواب ورکړ:

څرنگه چې د يوه شهادت د حکم د اثبات لپاره کفايت نه کاوه او زه د حيواناتو د خوړولو سخت مخالف يم.

وروسته نو زمري امر وکړ چې دمنه وتړي، خواړه او اوبه ور نه کړي چې د لوړې او تندي څخه مړ سي.

حاکم خپلو مېلمنو ته وويل چې دغه خبره ور معلومه کړي. هغوی چې له طوطيانو څخه هر څه وپوښتل د طوطيانو تر دغو دوو خبرو پرته بل هيڅ نه وه زده. حاکم پوه سو چې باز روزونکي مريي يې ډېر دروند خيانت ور سره کړی دئ، نو يې هغه وروغوښت.

بنځي د حاکم له مخې له مريي څخه پوښتنه وکړه چې زه تا ليدلي يم چې پيره دار ما ته راغلی دئ؟

هغه ورته وويل: هو، بلې ليدلي می يې. کله چې مريي دغه خبره وکړه، نو هغه باز چې بر لاس يې ناست وو ناڅاپه حمله پر وکړه او د خپل خاوند دواړه سترگي يې غبرگي وکېلې. د حاکم مایني وويل:

د هغو سترگو جزا همدا وي، هغه څه چې نه يې وي ليدلي، ليدلي وگڼي.

دمنه په پای کې اضافه وکړه ويي ويل:

نو که پر ما څوک ناحقه شاهدي وايي د هغه باز روزونکي مريي په برخليک به اخته سي.

بله ورځ قاضي دوسيه بشپړه کړه او زمري ته يې وروره. زمري خپلي مور ته ورکړه، هغې ولوستله او زمري ته يې وويل:

په دې باره کې زما کار نوره گټه نه لري، خو بنيابي دمنه لغنتي به په داسې دسيسه لاس پوري کړي چې زيان به يې د مشوره ورکونکي شنزه به تر قتل او قربانۍ هم زيات وي. د مور دغو خبرو پر زمري اغېزه وکړه، نو يې مورته وويل:

هغه څه چې تا د دمنه د قضيې په اړه ما ته وويل له چا څخه دي اورېدلي وه چې زه له هغه څخه د دمنه د وژلو لپاره دليل پيدا کړم.

مور ورته وويل:

زه د خپلي وعدې له کبله چې د هغه کس سره مي کړې ده نوم يې نه سم رسوا کولای. ليکن زه به له

بازگشت

خانواده و دوستان لذت می بردند. ولی در این سرزمین بی پا و سر و بلاخیز، خصم خونی و بلای جان یکدیگر هستند.

آپارتمان کوچکی که در خارج از شهر لاس آنجلس در اختیار شان گذاشته شده بود بیشتر به سه چهار تا قوطی بی قواره و بد نما شباهت دارد تا محل بود و باش. یکی از آن قوطی ها که کمی بزرگ تر بود به پدر و مادر شان تعلق گرفت، دیگری به واسع رسید و دو تای کوچک تر نصیب دخترها شد.

در کابل هرچند خانه شان کهنه و قدیمی بود لیکن دو منزله و چندین اتاقه بود. تخت بام فراخی داشت. تابستان ها در آن تخت بام می خوابیدند و از اهتزاز نسیم شبانگاهی حظ می بردند. مادر شان- بیو- از آنجا با همسایه ها گپ می زد و درد دل می کرد و هرچه دود و بخار غم بود به نی چلم می داد و از آن راه، به هوای آزاد می پراگند.

هنگامی که مؤذن الله اکبر می گفت پیرمرد جانمازش را پهن می کرد و سرش را بر همان تخت بام می سائید و با خدایش به راز و نیاز می نشست، لیکن در این چهار تا قوطی نفس گیر، اگر دو تا پشک با هم بجنگند پای یک شان در برخورد با در و دیوار می شکنند چه رسد به چند

فقط دو سال و چند روز می شد که بیو - مادر واسع- شوهرش را از دست داده بود. هیچ گمان نمی رفت که او آن همه زود تلف شود و چشم از جهان ببوشد. ظاهراً سالم و صحتمند بود و مردنی به نظر نمی آمد. به احتمال قوی اگر آن حادثه بد اتفاق نمی افتاد پدر واسع ده تا پانزده سال دیگر زنده می ماند و آب و دانه این دنیا را می خورد. اما چه بد شد که فرزندش از او به پلیس شکوه برد و اسباب مرگ آن پیرمرد محترم و غیرتمند را فراهم کرد.

زمانی که در کابل بودند اوضاع و احوال از هر نظر فرق می کرد. آن وقت واسع، جوان سر براه و مؤدبی بود. مثل عصا یا عینک ذره بینی آنها، همواره دم دست شان بود و از هیچ خدمتی فروگذار نمی کرد. او به خواهران جوانش نیز برادروار می رسید و مواظب درس ها و نشست و برخاست شان بود. اما همین که دست تقدیر آنها را چون سنگ فلاخن به کالیفورنیا پرتاب کرد بجز سالمندها، دیگر همه آدم های دیگر شدند، گفتی زیر پوست شان شیطان خانه کرده و آنها را خلاف میل و رضای پدر و مادر شان به انجام کارهای ناباب و ناصواب تشویق کرده است. در کابل مانند مشت پوشیده و هزار دینار! همدم و همراز همدیگر بودند. کنار هم گرم می آمدند، خنده و مزاح می کردند و از همنفسی با

نفر هجران کشیده و دانتنگ که شدیداً محتاج فضای باز تری هستند. در کابل همسایه های نازنینی داشتند. حد فاصل تخت بام آنها با تخت بام ازبک ها فقط دیوارکی سنجی بود. از آن خانه ها اکثراً بوی آش و منتو بالا می بود و مادر مرتضی زن سفید بخت اکه ملای مزاری گاه گاه برای آنها "ماش آبه" و "آش سمرقندی" می فرستاد و از سوی بیو بالمقابل "نذر دیگچه" و "شله غوربندی" دریافت می کرد.

همسایه دست چپ شان عاصم خان کاکا برای خود عالمی داشت. در شصت سالگی با دختر هژده ساله عروسی کرد و تمام دار و ندارش را در شب نکاح درج نکاح خط عروس کرد تا بعد از خودش زن زیبایش از مهریه ای هنگفت برخوردار باشد و محتاجی نکشد. او عصرها مخصوصاً هنگامی که تنها درخت عکاسی خانه اش به شکوفه می نشست و باد در و دیوار آن را گل باران می کرد برای همسرش تنبور می زد و نرمک نرمک آواز می خواند.

دور از احتمال نیست که واسع به تقلید از آن مردار خور! شده باشد و ترس از خدا و رسول و پدر و مادر از دلش پریده باشد. در اینجا، واسع بیشتر وقتش را بیرون از خانه می گذراند و در برگشت به خانه اغلب عاصی و گفری می باشد.

ماه های اول، شکوه و ناله پدر و مادر را تحمل کرد اما پسان تر پند و اندرز و استغاثه آنها به سرش بد می خورد و بر آنها داد می کشید.

اوضاع وقتی تیره تر می شد که واسع دوست دختر یا معشوقه اش "ژاکلین" را بی پروا به خانه می آورد و با او، در حالی که دروازه اش را از داخل می بست، ساعت ها خلوت می کرد.

پدرش این پیامد را بی حیایی و هتک حرمت به خانواده تلقی می کرد و شروع می کرد به گُرگُر و بهانه گرفتن. اول ها واسع مثل زهر آن اعتراض ها را قورت می کرد اما بعدتر وقتی که پدرش او را متهم به نماز نخواندن، روزه نگرفتن و فسق و فجور می کرد گردن می افراشت و غیظ آلود می گفتش پدر! خوب و خراب و گناه و ثواب این مُلک نظر به کابل فرق می کند این جا کار هر کس به خودش مربوط است و لاله و داده کار ندارد.

پدرش می گفت: اگر چنین است بد کردی ما را دربر و خاک بر سر کردی و به ملک کفر آوردی!

واسع با دندان قرچه جواب می داد: نه تنها بد کردم بلکه گه خوردم، به خدا به رسول پشیمان هستم.

پدرش داد می زد: به خاطر تو گره خر، هفتاد سال جانکنی خوده تخم مرغ کردم و به دیوار زدم، اما عاقبت پیچه مادر و ریش پدرت را به نجاست مالیدی.

واسع جواب می داد: خوب می کنم سر و گردنم. و پدر بر می خاست و با مشت و لگد او را تنبیه می کرد.

بالاخره واسع از پدرش به اداره مهاجرت شکایت می کند و آن دفتر نیز به پلیس محل می گوید که قضیه را حل و فصل کند.

ساعتی بعد موتر پلیس سر می رسد و مامور موظف به پیرمرد گوشزد می کند که نظر به شکوه پسرش باید او را به دفتر پلیس ببرند.

پدر واسع که یک عمر با عزت و آبرو زیسته بود و هرگز باور نمی کرد که روزی به خاطر پسرش روانه زندان شود جا به جا سخته می کند و از شر دعوا و مرافعه فارغ می شود.

با مرگ او بال و پر واسع و دخترها باز می شود و زیر دل خدا را شکر می کنند. دیگر میدان شغالی می شود و بیوی بیوه می ماند و آشپزی، رختشویی و رفت و روب خانه.

ظاهراً به پاس گل روی واسع، مرگ شوهر را حواله به تقدیر می کند و در حضور اولادها و مهمان ها می گوید: "خواست خدا بود، اجل پوره شده بود!" اما در درون دلش خون می گرید و خوب می داند که شریک عمرش را چه رایگان و چه بیهوده از دست داده است. آن غم تلخ را چون زهر هلاهل قورت می کند و همین که اولادها را زنده و خندان می بیند اشک هایش را پاک می کند و لبخند می زند.

ببو بلا استثنا بعد از ادای نماز صبح، غم نان و چای صبحانه آنها را می خورد. وقتی که وقت و ناوقت خانه را ترک می گویند بسترهای درهم برهم شان را مرتب می کند. چاشت و شب برای آنها غذا می پزد و هفته یکی دو بار لباس هایشان را می شوید. لیلا جوان ترین دخترش که هنوز از مادرش به کلی کنده نشده است از سر دلسوزی می گوید: ببو بس است! بگذارید خودما خانه را جمع و جور کنیم و به کارهای ما برسیم.

مادرش می گوید: دلم طاقت نمی کنه. دل به مرگم آرام نمی گیره.

هنگام خفتن شب، همینکه ببو از شستن ظرف های چرب و ناپاک فارغ می شود و از شدت درد کمر و قبرغه هایش به نالش می افتد باز لیلا

زبان به اعتراض می کشاید. مادرش می گوید همراي دلم بس نمی آیم.

ببو روز تا روز ادا و اطوار دختر هایش را متفاوت با گذشته می بیند، دامن پیراهن های شان در هر هفته و ماه بالا پریده می روند تا این که دخترهای امریکایی را پشت سر می گذارند و مادر شان از بیم بی پروایی و زبان درازی آنها سکوت کامل را بر نصیحت ترجیح می دهد و مظلومانه از خدا می خواهد که از سر تقصیر شان بگذرد.

لیلا از مادرش می پرسد: مادر جان از کار بسیار خوش تان می آید که هیچ استراحت نمی کنید؟

مادر جواب می دهد: به دو تخم چشم کار می کنم. بچیم کار کردن آسان نیست، اما دلم طاقت نمی کنه.

تکرار مکرر چنان جمله ای رفته رفته تاثیرش را می بازد و لیلا از شنیدنش به خنده می افتد، انگار فکاهی شنیده است. مادرش با مشاهده خنده او می گوید: جان مادر، تا مادر نشوی نمی فهمی که مادرت چی می گه.

ببو نه تنها دیوانه اولادهایش می باشد بلکه به پاس دو چشم واسع، از ابراز محبت نسبت به ژاکلین نیز دریغ نمی ورزد. ژاکلین دیگر تقریباً مقیم خانه آنها شده بود و تعدادی از کتاب ها و لباس هایش را در اتاق واسع انتقال داده بود.

ببو لباس های چرک او را نیز می شست و اتو می کرد. روزی چشمش به پارگی سر زانوی پتلون جینز ژاکلین می افتد و با دلسوزی و دقت سرتا سر آن شگاف را رفو می کند و می دوزد.

شامگاه آن روز وقتی که ژاکلین پتلونش را می پوشد و متوجه رفع پاره گی می شود، مانند اسپند نیم سوخته از جا می جهد و به زبان انگلیسی کلمات ناشایستی نثار ببو می کند. واسع هم با او همکلام و همصدا می شود و مادرش را زیر سی و دو دندان می گیرد. ببو از چپق ها، نعره ها و داد و بیداد ژاکلین در می یابد که آن دختر شلیته و لوند دشنامش می دهد. به گریه می افتد و زاری کنان از واسع می پرسد که مرتکب چه گناهی شده که فرنگی دختر بر او خشمگین شده است.

واسع با خشونت داد می زند: کی به تو اجازه داد که پتلون ژاکلین را بدوزی؟ پاره گی سر زانو مود است. فهمیدی!

ببو چنان منقلب، حیرت زده و اندوگین می شود که مانند شوهر مرحومش نقش زمین می شود.

واسع گمان می برد که او نیز در گذشته است. نفسی به راحت بر می آورد و شانه هایش را سبک احساس می کند. می پندارد که دیگر آزاد آزاد است و دیگر هیچ کس وبال گردنش نخواهد بود. اما خلاف انتظار، ببو چشم هایش را باز می کند و مظلومانه می نالد: خدایا تب سوزان، مرگ آسان! خدایا بی عزتی دیگر بس است!

واسع باز فریاد می زند: از جان من چه می خواهی؟ بگو، زود بگو!

مادرش با گریه می گوید: مرا افغانستان بیر؛ گذاره ام در این جا نمی شود.

واسع که سخت برافروخته بود به منظور تنبیه و ترساندن مادرش می گوید: برخیز همین حالا حرکت می کنیم، دور نیست.

ببو دقیقاً نمی داند که افغانستان چقدر از آن جا دور است. شبی که طیاره آنها را از پاکستان به امریکا می آورد ببو تمام راه را خوابیده و رگ زده بود. فردا همین که چشمش را باز کرده بود در کالیفورنیا بودند. از این سبب گمان می کرد که دو سه ساعت بعد به افغانستان می رسند. چادرش را دور سرش مرتب می کند، شالش را گرد شانه های استخوانی اش می پیچد و سوار موتر واسع می شود. پسرش راه دشت های "نوادا" را پیش می گیرد و بعد از ساعتی از آبادی های لاس انجلس فاصله می گیرند و به دشت های بی پا و سری که به شهر "لاس ویگاس" منتهی می شد می رسند. واسع راه آن بیابان را خوب بلد بود چه هر دو یا سه ماه یک بار از آن راه می گذشت و بخش بیشتر درآمدش را در قمارخانه ها و خانه های فساد لاس ویگاس خرج می کرد.

از آیینۀ کوچک جایگاه راننده، مادرش را که مانند یک مشت پر و هردم شهید نشسته بود می نگرد و آرام آرام احساس خجلت و ندامت می کند. با ملایمت می پرسدش: ببو خوشحال هستی که کابل میری؟

مادرش جواب می دهد: بسیار.

واسع می پرسد: از امریکا خوست نیامد؟

ببو جواب می دهد: نی بچیم.

واسع می پرسد: چرا؟

ببو جواب می دهد: تو خودت بهتر می فامی.

واسع می پرسد: در آنجا خرج لباس و خوراکت را کی می دهد؟

ببو جواب می دهد: دونیم، سه هزار روپیه دارم.

واسع می پرسد: در کجا؟

ببو جواب می دهد: در بکسم، در بقچه ام که در کابل است.

واسع با لبخند می گوید: آیا خبر داری که قیمت یک دانه نان در کابل دو هزار افغانی است؟

ببو جواب می دهد: غم نان را ندارم. اگر عمرم در دنیا بود یک لقمه نان پیدا می شود که قوت و لایموتم شوه. اگر گرسنه ماندم پایم را دراز می کنم و خودرا به حق می سپارم. مردن خودش یک نعمت است. کفتم هم در بکسم است. یک مسلمان، شاید زن عاصم جان یا عیال اکه ملای مزاری، خیراتی و ثوابی مرا کفن کنند و شوهر هایشان چند بیل خاک بر سرم بیاندازند.

واسع می گوید: پس غم من و دخترهایت را نداری، از ما دیگر سیر شده ای؟ ببو جواب می دهد: نی بچیم دلم پیش شماسه و هوش و گوشم همین طرف است خدا خودش پشت و پناه تان باشد، دیگر طاقتم طاق شده، همان خاک وطن پرده پوش است. دلم می خواست پهلوی پدرت خاک شوم اما قسمتم نبود.

موتز به طرف یک جاده فرعی دور افتاده می پیچد و سینه کش یک کوتل بلند شروع به فراز آمدن می کند. واسع بر مادرش صدا می زند: ببو نزدیک کابل هستیم. پشت همین کوتل کابل است.

ببو هیجان زده می پرسد: کو، کجاست؟ قربان صدا گکت.

واسع جواب می دهد: صد فیصد کابل است. سنگ و خاکش می گوید که افغانستان همین جاست. شتر خاها و بته های خشکش را تماشا کن!

ببو با دقت از پشت شیشه موتز بیرون را می نگرد و از شدت شادمانی به گریه می افتد.

واسع می گوید: مادر! باید چند دقیقه بعد لب سرک عمومی پیاده شوی. آیا تک و تنها راه را پیدا کرده می توانی؟

مادرش می گوید: تکسی می گیرم.

آن طرف کوتل کنار یک شاهراه می رسند. واسع می گوید: همین جا تا شو! رسیدیم.

ببو بسم الله گویان پائین می شود و همین که پایش به زمین می رسد رو به خاک می افتد و از خوشحالی مثل ژاله و باران اشک می بارد.

از همان دور بعد از سال ها بوی خاک وطن به دماغش می خورد و باد وطن رخسار و موهای سپیدش را می نوازد. عاشقانه خاک کنار جاده را چنگ می زند و سپاسمندان می گوید: خدایا شکر، هزار بار شکر، دیگر به مراد رسیدم، دیگر چیزی آرزو ندارم.

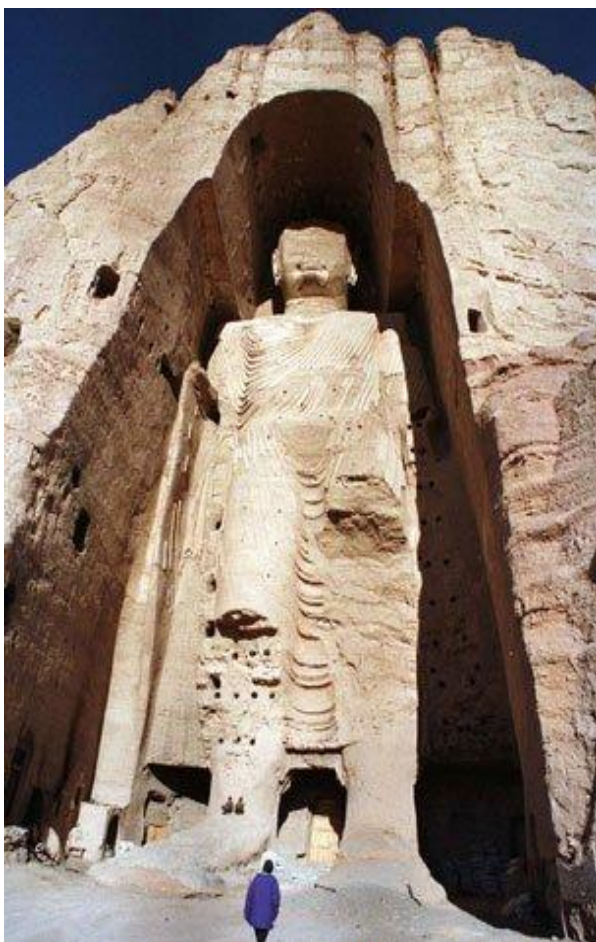

طالبان و تخریب تندیس‌های بامیان

انفجارها فضا را پر کرده بود و بجای پیکره‌های بودا، حفره‌های سیاهی دهن باز کرده بودند.

از واکنش‌های تندی که به این عمل طالبان نشر می‌شد، یکی هم واکنش وزیر فرهنگ آلمان بود که تخریب مجسمه‌ها را با کتاب سوزی "نازی"‌ها در سال 1939 در آلمان همانند دانست. او گفت: "این کار مرا بیاد کتاب سوزان نازی‌ها انداخت دو پیکره‌ی بودا و تمام

آثاری که (نا مسلمان) اند، بخشی از ارثیه‌ی فرهنگی جهان می‌باشند... روز دهم ماه می 1939 م پس از آنکه هتلر صدراعظم آلمان شد، نازی‌ها بیش از 20 هزار جلد کتاب را در خارج از دانشگاه برلین به آتش کشیدند. آنان، بر این کتاب‌ها، مهر (مُخرَب) زده بودند..." (1)

26 ماه فبرروی سال 2001 م بود که طالبان تصمیم تخریب تندیس‌ها در بامیان را گرفتند. رادیو "شریعت" که سخنگو و رسانه رسمی طالبان بود، فرمان ملا محمد عمر مبنی بر تخریب تمامی مجسمه‌ها و آثار تاریخی و فرهنگی‌ای را که "غیر اسلامی" خوانده می‌شد، نشر کرد. این اقدام طالبان در همان روز نخست اعلام شدنش با عکس‌العمل‌های تند جامعه‌ی جهانی رو برو

گردید. از جمله "کوفی عنان" دبیر کل سازمان ملل و مدیر یونسکو از جامعه‌ی جهانی و کشورهای اسلامی خواستند که بر طالبان فشار بیاورند تا این کار صورت نگیرد. اما فرمان ملا عمر با سر دادن نعره‌های "الله اکبر!"، عملی گردید. رسانه‌های بین‌المللی این صحنه‌ها را نشان می‌دادند که صدای

زده بودند، دیده است. " مسوول موزیم لاهور پاکستان در ماه مارچ به رادیو بی بی سی گفت که طالبان هر روز آثار موزیم کابل را آورده در پاکستان می فروشند. حتا روز نامه ی (جنگ) که سخنگوی دولت پاکستان و مدافع طالبان است، در شماره ی سوم ماه اپریل 2001 خود از فروش بقایای مجسمه های بامیان در پشاور را افشا کرد و نوشت: "این آثار را طالبان به پشاور آورده می فروشند." (3)

1) رادیو دو چویلی آلمان - فبروری 2001 م.

2-3) رادیو بی بی سی - فبروری 2001.

واکنش تند دیگر از (کیو شیرو ماتیوورا) رییس یونسکو بود. او با اندوه فراوان بیان کرد: "هرگاهی که این گزارش ها را می خوانم و یا می شنوم، واژه ها از ذهنم فرار می کنند. من، هیچ کلمه ای را نمی یابم تا بتواند سنگینی خساره ای را که به ارثیه ی فرهنگی و تاریخی افغانستان وارد شده است، بیان نماید. من از احساس نا توانی ام که نتوانستم کاری برای جلوگیری از تخریب ان ها انجام بدهم، شرمنده ام ...!" (2) چندی بعد (سندی تیلگراف) منتشره لندن بتاريخ اول اپریل از قول "جورج برستوی" یک تاجر انگلیسی نوشت: "در بازار گرم پشاور، بقایای دو مجسمه ی بودا را که بیشتر از ده لاری بار بود، یک مجسمه ثابت و تعدادی از آثار موزیم کابل را که مشتریان زیادی به شمول یک جاپانی به دورش حلقه

دا په ما پورې اړه نه لري

د نن غوندي مي په ياد دي چې د جمعي له لمانځه وروسته څو تنه د جومات په انگر کي سره ودرېدو د اولسوال ميرزا بناغلي رضا وويل: «وايي بيگانه ته د ابراهيم زبوك ميلمانه رارسيري؛ تاسو پرې خبر ياست او کنه؟»

مرتضي په ځواب کي ورته وويل: «هو! اورېدلی مو دي. ډېره بڼه ده چې د دولت لور پوري چارواکي دغه وروسته پاتې سيمه په خپلو سترگو وويني. ژوندي دي وي ابراهيم زبوك! لکه چې دغه سيمه د ده له برکته ودانېږي. څښتن تعالی دي د ټولې نړۍ د بلاگانو سترگي پرې وړاندې کړي!»

نېردي ليونی شوی وم، ورته مي ويل چې تاسو عقل له لاسه ورکړی دی او که څنگه؟ په دغه سيمه کي خو داسې څوک نشته چې ابراهيم زبوك نه وی تير ايستلی او هغه د چلبازي گيدري په څېر ونه پيژني؟ زه خو تاسو ته اريان يم چې د ابراهيم زبوك په دومره ډېرو ټگماريو او غولونو برسېره بيا هم د هغه ستاينه کوئ؟!

پرته له دې چې څوک زما خبرو ته غور ونيسي او يا زما د پوښتنو ځواب راکړي خو

يوه ورځ غدیر په ډېره خواشینی او له کيني څخه په پک زړه د ابراهيم زبوك په هکله داسي کيسه راته وکړه:

- وا وروره! ددغه گپاوو او سپين سترگي کره وړه د انسانيت او شرافت په چوکاټ کي نه ځايېږي، هغه دومره بېشرم او بې ناموسه دی چې که د چا کالي هم ورولگېږي بايد سمدستي يې هغه برخه پرې کړي او يا خپل ټول کالي وسوځوي؛ کنه نو د پيغورونو له کبله په کور او کلی کي ژوند نه شي کولای. ټول يې ژړا او د دغه سيمو پريښودلو ته اړ کړي يو. که په خوب کي هم شيطان ورشي هغه هم غولوي او په ژرغونو سترگو يې راباسي، که څه هم په دې هکله مور په خپله ملامت يو؛ که له لومړي ورځي مو ترټلی وای او د ده د چټلو کړنو مخه مو نيولي وای، اوس به کار تر دغه ټکه نه وای رسيدلی. باور وکړه چې دغه انسان مور ټول په غړولو سترگو د بي باکی په اور کي سوځولي يو او مور ايري يې هم د باد منگولو ته سپارلي دي. د خدای له پاره ته زمور دولت ته وگوره چې لوړپوري چارواکي د ابراهيم زبوك حرامزاده کور ته رالېږي!

خومره ډېر ثواب وگټي، په خدای چي، سک
سپڅ به جنت درومي!»

د بناوال خبرې مي ډېرې خوښيدې خو نه
پوهېږم چي له خولي مي څنگه او ولي داسي
خبرې را ووتلي: «دا ډول خبرې بنې نه دي،
ته چي بناوال يې نه يوازې خپلې سيمي ته د
دولت پام نه شي راگرځولای بلکې د دولت د
لورپورو چارواکو له راتک څخه چي د ابراهيم
زبوك سره سلا او مشورې ته راځي هم بي
خبره يې. مور هم دومره نيكي نه منونكي يو
چي د منني پر ځای پروياگند هم پسې كوو.»

حمزه دغل ډېر په غوسه شو، رنگ يې تګ
تور واوښت او داسي يې په ارياني راته وکتل
لکه گنگ چي په خبرو راغلی وي. زه په خپله
هم هک پک شوم نه پوهيدم چي ولي مي دا
ډول بي واکه خبرې وکړي؟

نوموړي له لږې چوپتيا وروسته لومړی په
لور غږ وخنډل او بيا يې وويل: «ولي دومره
منونکی او خوښباوره يې؟ لکه چي په توکو هم
نه پوهېږي؟ څوک دی چي د ابراهيم زبوك په
بنېگنو ونه پوهېږي؟» هغه له خدای پاماني
پرته په گړنديو گامونو راڅخه روان شو. زه هم
په ډېره خواشینی خپل کور ته راستون شوم،
خپل سر مي په دواړو لاسونو کي ونيو او د
خيال په نړۍ کي غوپه شوم: «دا څه راپېښه
شوه؟ دا ابراهيم زبوك څوک او د چا زوی
دی؟ چي په يوه گوته ټوله سيمه خرڅوي،
داسي څوک نه شته چي غولولی يې نه وي. پر
دې برسیره چي ټول يې د گپاوو او چلباز په
نوم پېژنو خو بيا يې هم په درواغو باندي باور
کوو، هغه هم په داسي درواغو باندي چي:

تتو غوره مالو د ابراهيم زبوك د هوبنياری او
پوهې په هکله زبنتي ډېرې خبرې وکړې. دوي
درې گړۍ وروسته بنډار پای ته ورسيد او هر
څوک په خپله مخه ولاړل.

د دومره ډېرو درواغو او مبالغو اورېدلو له
کبله مي په ژړا پيل وکړ، نېردي و چي زړه
مي وچاودي، ما ويل کاشکي خپل ډک زړه
داسي چا ته تش کړم چي له ابراهيم زبوك سره
مخالف وي. له خدای څار شم سمدستي يې زما
سوال قبول او حمزه دغل يې زما مخي ته را
زرغون کړ. نوموړی د ابراهيم زبوك دومره
سخت دښمن دی چي که وينې يې هم وڅښي لا
به يې زړه پرې يځ نه شي، دا ځکه چي حمزه
دغل بناوال دی او ابراهيم زبوك غواړي چي
د ده پر ځای وټاکل شي.

د حمزه په ليدلو ډېر خوشال شوم په ورېن
تندي مي ستړي مه شي وکړه، لا مو د پوښتني
لړۍ پای ته نه و رسيدلي چي حمزه وويل:
«ابراهيم زبوك پر مور ټولو باندي د خرو
گومان کړی دی، هر چا ته ويلې دي چي گني
نن شپه يې د دولت لور پوري چارواکي ميلمانه
دي، زه نه پوهېږم چي له دغو درواغو يې
مطلب څه دی؟ په خدای چي که نن يې غوږ
ورتاو نه کړو سبا ته وايي چي: «د انگلستان
ملکه مي له ډېرو نېردي دوستانو څخه ده؛
غوښتل يې چي زما کور ته په ميلمستيا راشي
خو د ليک ځواب مي ور نه کړ.» خلک هم د
ده په درواغجنو خبرو باور کوي. هېڅوک نه
شته چي د دغه سپين سترگي سر تر وزر
لاندي کړي او خپله سيمه د ده له شره
وژغوري. اي! څښتنه! چي دغه غازي به

يې سينگار كړی و او توري چشمي يې پر سترگو وي په ځانگړو خوځښتونو او خندا يې مور يوي خواته گله كړو. زمور د منني په وړاندې يې له مرسي ويلو وروسته ورپسې زياته كړه چې: «كه خلكو ته مو د خدمت په لاره كې سرونه هم ولاړ شي مور پرې وياړو!»

داسې خواږه، ميوې او خواږه مو په سترگو شول چې خولو مو اوبه ورته وكړې. امين سوداگر خپله خوله غوړ ته رانېږدې كړه او ويې ويل: «تر اوسه مې باور نه كوه خو اوس په بشپړ ډول د ابراهيم زبوك په ځواك او اغيزه ډاډمن شوم، ورته وگوره! دا دومره ډېر او ډول، ډول خواږه د يوي بشپړې مياشتې له پاره د يوه ټولگي ديوانو له پاره بس دي، داسې راته ښكاري چې د دولت لور پورې چارواكي به له ځان سره نور اړوند كسان هم راولي.»

احسان تقاعدي وويل: «ورته وگورئ! چې د دغه سپې زوی د چلبازی لړۍ تر دولت پورې ورغزیده.»

ځواب مې ورنه كړ خو په زړه كې مې راوگرځيدل چې: «د ابراهيم هر څه له لاسه پوره دي.»

حمزه دغل د ابراهيم زبوك مور ته وويل: «خور جاني! زوی ته دي ووايه چې دلته راشي مور كار ورسره لرو.»

د ابراهيم زبوك مور ولاړه او څو شيبې وروسته يې د زینې له سر په لور اواز را غږ كړ: «راځئ! پاس راشئ!»

غرونه يې هم د زغم توان نه لري. مور ټول هغه جوارگرو ته ورته يو چې په پرله پسې ډول يې بايلي خو بيا هم په دې هيله چې گوندي دا ځل يې وگتي. همدا رنگه د ابراهيم زبوك په هكله مور هم داسې فكر كوو چې ښايي دا ځل يې رښتيا ويې وي! په دې وخت كې زما لور «دردانه» كوتې ته رانه وته او ويې ويل: «بابا جان! حمزه دغل ترور راغلي ده. تا غواړي!»

له روغې او جوړ تازه وروسته يې راته وويل: «وايي دا خبره رښتيا ده چې د دولت لورپورې چارواكي راځي، ښه ده چې په ډول او سورني يې تود هرکلی وکړو!»

ما ويل: «ستا خبره سمه ده خو اوس ډېر ناوخت دی.»

- نه داسې نه ده، اوس هم پريمان وخت لرو، زر كوه كالي دي واغونده راځه چې ځو!

لومړی د سيمې ښاروال حمزه دغل او بيا د گوند لومړي لارښود، ميرزا بدر ته ورغلو. ده راته وويل چې: «تاسو ډېره ښه خبره كوي، خو دوی د ابراهيم زبوك ځانگړي ميلمانه دي، بايد تر ټولو د مخه له ده سره سلا وكړو...»

درې سره د ابراهيم زبوك كور ته وراغلو، د ده په كور كې داسې گڼه گڼه وه لكه واده چې وي. ملك صبري له ونې څخه د راځوړندو پسونو په كوټلو لگيا و. نوری مسگر په گرنديو گامونو يوي بلي خوا ته گرځيدو، حقي سلمانې لكه د زوی واده يې چې وي له ډېرې بوختيا لامله په خولو كې لوند خيشت و. د ابراهيم زبوك مور چې د پيغلي نجلۍ غوندي

ويشتلو له پاره چمتو كړيدى، هر امر چې كوي مور يې د سر په سترگو منو.»

ابراهيم زبوك چې د ميرزا بدر د خبرو پر مهال يې د مننې په ډول سر خپل بنوراوه او تسپې يې يوه پر بله پسې اړولى وويل: «ستاسو له بڼه نيت څخه ډېره مننه كوم خو بايد پوه شئ چې زه هيڅكله داسې كار نه كوم چې د دغې سيمې او خلكو گټې پكې خوندي نه وي. دلته د دولتي چارواكو راتگ او زما له سلاوو څخه گټه اخيستل د دولت له پاره ستر برياليتوب دى، دا هم بايد هېر نه كړئ چې دوى زما ځانگړي دوستان دي او د پټو خبرو له پاره ما ته راځي، ليك يې رالېږلى دى او پكې كښلي يې دي چې ستا سره ډېر اړين او مهم كار لرو...»

كله چې د ليك خبره ياده شوه ځينو يوه، بل ته سره وكتل. ابراهيم پوه شو؛ په سره سينه يې لاس وړ اوږد كړ، د راديو په سر ليك يې را واخيست او پرته له دې چې ورته وگوري ميرزا بدر ته يې وروغزاوه: «دا دى دا هم ليك او دا هم د دولت سمبول، ويې لوله چې لومړي وزير هم زه خپل گران ورور او تر ټول هوښيار نومولى يم.»

ميرزا بدر له ډېرې وارخطايې له امله له چوكۍ ښكته شو د ابراهيم زبوك وړاندې يې گونډې ووهلې، ليك يې په لاس كې پورته كړ او ويې ويل: «دا دى ټول د دولت سمبول او د لومړي وزير لاسليك ويني، او مور ټول په وينا باور لرو!...»

ابراهيم وويل: «خبر دى، ښاروال ته يې ورکړه چې ويې لولي! اوريدلى مې دي چې

خپلو ملگرو ته مې وويل: «ورته وگورئ چې څومره ټيټ سړى دى، د دغه ښار عزتمن او پيژندل شوي كسان ورته راغلي يو بر سيره پر دې چې بڼه راغلاست ته مو را نه غي ځاى پر ځاى ناست دى او مور خپل ځان ته ورغواړي. د ميرزا بدر د غوږونو پوڅكى سړې شوې په داسې حال كې چې په پر له پسې ډول يې خپله پزه ښكته سونوله په غوسه ناکه ژبه يې وويل: «هغه نه دى ملامت دا ټوله پره او غلطې د اولسوال په غاړه ده! له دې پرته چې له ښاروال او ما سره سلا وكړي خپل رسمي دفتر يې پرې ايښى او په بېره يې ځان د ابراهيم زبوك كور ته را رسولى دى.»

پداسې حال كې ټولو راته كتل خپل شرميدونكي گامونه مو د ابراهيم پر لوري اوچت او دويم پور ته ورپورته كړي او دوه درى صلواتونه يې وكړل. بي له دې چې ابراهيم خپل ځان وښوروي له لرې يې وويل: «بڼه راغلاست، هلته كېنئ!»

څو شيبې مو صبر وكړ چې گوندي هغه به زمور د راتگ په هكله پوښتنه وكړي خو چې خپل چرت راباندې خراب نه كړ. ميرزا بدر ورته وويل: «خدای بڼه پوهيري چې د دغې سيمې خلك ټول ستا د سرسلامتى دعا كوي او ډېر درڅخه خوشال دي. مور هيڅكله ستاسو ښيگڼې او خدمتونه نه شو هيرولاي، كه ستا د بدن د دروندوالي په اندازه طلا هم دركړو بيا هم ستا د خدمتونو ارزښت نه شي پوره كولاى. ستاسو د لور همت او عزت له كبله زمور سيمه او خلكو وپيژنده. مور راغلو تر څو په دې پوه شو چې دولتي چارواكي څه وخت راځي؟ ستا پت او عزت زمور پت او عزت دى. توپ مو د

ما وويل: «ميرزا له دي خبرو دي مطلب څه دي؟»

ويي ويل: «که په رښتيا دولتي چارواکي راتلای نو ولي د ښاريانو هرکلی نه مني؟ په دي دومره ستر او پلن هيواد کې گڼي ټول پوهان او هوبښياران مړه شوي دي که څنگه؟ چې دولتي چارواکي د ابراهيم درغلگر او درواغجن سلا او مشورې ته اړ شوي دي؟ په خدای چې د سپي غوندي درواغ وايي...»

ښاروال (حمزه دغل) ترې وپوښتل: «نو دا دومره ستايل او دا دومره غوره مالي دي ولي ورته وکړه؟»

ميرزا بدر له لږې چوپتيا ورورسته په څپڅپاند ډول وويل: «څه ووايم؟ دغه ټگمار بيخي کوډگر دی، کوډگر! په خدای چې په هاغه لومړي ځل يې په درواغو پوه شوم؛ خو څه مې کړي وای او څه مې له لاسه پوره و؟ که پر مخ مې ورتو کړي وای، سمدستي پښو ته رالوېده او زاری به يې کولې چې مه مې بي عزته کوه!»

د ميرزا بدر خبرې مې د زړه له کومې خوښې شوې ځکه مې خبره ورپسې غبرگه کړه: «په خدای رښتيا وايي! زه هم ستا غوندي په زړه کې هوبښيار وم خو خوله مې کولپ شوه، که تا پر مخ ورتو کړي وای نو ما هم به هم داسې څپيره پر مخ ورکړي وای چې ان د مور رودلي شيدې يې گرځولي وای...»

ميرزا بدر وويل: «يا ني چې دا ټوله زما گناه ده؟»

ځيني کسان زما خبرو ته د شک په سترگه گوري.»

ښاروال له خدا په ډکه خوله ورته وويل: «هغه دی د دولت سمبول د څوارلسمې سپوږمۍ غوندي ځلېږي. هر څوک چې ستا خبرو ته د شک به سترگه گوري هغه سوچه او ځنځيري ليونی دی.»

ابراهيم ليک بيرته د ميز په سر کيښووه او ويي ويل: «د خدای دي خیر کړي چې دوی ولي دومره ځنډ وکړ؟ ښايي غواړي چې د شپې په تياره کې راشي او زما سره پټ وگوري، ځکه يې رسمي بڼه راغلاست او هرکلی هم ونه منلو.»

ميرزا بدر سمدستي په ملا کې کور شو او ويي ويل: «په سترگو صاحب! هر ډول چې تاسو امر کوئ موږ هماغسې کوو.»

ابراهيم زبوک په ډېر کبر وويل: «هو! همداسې ده هر څه تيار دي. تاسو کولای شئ چې په ډاډه زړه خپلو کورونو ته لاړ شئ!»

ټول پورته شوو، د خدای پامانی پر مهال د ابراهيم زبوک کبرجنو کتلو دومره تر اغېزې لاندې راوستم لکه د پاچا په وړاندې چې ولاړ وم؛ په تيره خو نېږدې وه چې ميرزا بدر يې پښې او لاسونه ښکل کوي... ټول په ماتو غاړو راووتو او سمسیده د زده کوونکو کلپ ته ولاړو.

لا سم ناست نه وو چې ميرزا بدر وويل: «څنگه؟ اوس خو درته مالومه شوه چې ټولي خبرې يې درواغ وي؟»

- هو! همداسي ده! تا د ابراهيم زبوك خبرې رښتيا وبللي دا ځكه مور هم د ده د لمر غوندي پر ښكاره درواغو سترگي پټي كړي.

له دې وروسته هر يوه د ابراهيم زبوك د ډول، ډول چالاكيو او چلبازيو كيسې را برښدي كړي او پسې شا مو ښه زړونه پرې يخ كړل.

كه څه هم تيارې شپې لا د مخه خپله توره لمن پلنه كړي وه خو لا تر اوسه د زده كوونكو كلوپ له سړيو څخه ډك و. دا خو څه ان د سرک پر غاړه د كورونو له بامونو، كركيو او بريندو څخه ښځې ولاړې ښكارېدې او سرک ته يې په ځير، ځير كتل چې غوندي د دولت لور پوري چارواكي وويني ځكه چې تر اوسه په دغه سيمه كې داسې پېښه نه وه رامنځ ته شوي. كه څوك به پر سرک باندې پلي هم تيريدل، شورماشور به شو چې هغه دی دولت راغی، دولت!

ميرزا بدر لمانځه ته ولاړ خو د دې له پاره چې دولتي چارواكو له ليدلو څخه يې بې برخه نشي د سترگو په رپ كې بيرته راغی.

ډېر ورته سترگي پر لاره شوو، ځينې په ناستې خوبولي شول، مرتضي خو دي خدای تندرست لري داسې خر و خور يې پيل كړ چې په دوو غوږونو مو څه نه ترې اورېدل. ناڅاپه شكري بې پوندي رانوت او په ستري غږ يې چيغې كړې چې: «راغلل، راغلل!»

لومړی تن چې رابيدار شو هغه مرتضي و؛ ده ورته وويل: «راشه زويه! څه شی دي وليدل؟ او څو تنه وو؟»

- دوه ډك موټر د ابراهيم زبوك په كور كې دننه ودرېدل، دواړو خواوو ته يې دروازي پرانيستي په بېره سري ترې راكوز شول او د انگر ډره يې وتړله. نوموړي د خبرو په وخت كې له ډېرې خوشالي گډا كوله او په پای كې يې گوتړك وهل پيل او ورپسې زياته يې كړه چې واوا دولت راغی، دولت!

مور يو بل ته سره وكتل پرته له دې چې څوك څه ووايي ټول پټه خوله او بې غږ وغوږه له كلوپ څخه راووتلو. ما خو چې هر څومره هڅه كوله پښې مې د كور پر لوري نه تلې دا ځكه سمسیده د ابراهيم زبوك د كور په لوري روان شوم، خو په دې خبره ډېر ډاريدم چې كه څوك مې وويني او دولت راباندې خبر كړي ښايي د څار كړی په تور او پلمه مې بندي كړي. د ديوال په سيوري كې روان وم چې ناڅاپه مې غږ په غږ شو: «او هو! غدير بيگ صاحب! ستري مه شي! په دې شپه كې چيرته روان يې؟» كله چې مې مخ وړ واړوه پوه شوم چې د پالاس هوټل څښتن دی. په خدا مې ورته وويل: «نن شپه ما هم ستا غوندي د چكر وهلو شوق كړی دی.» دواړه د ابراهيم كور ته وروسيده، نور ښاريان هم هلته ولاړ وو. له بڼ څخه د ابراهيم كور ته وكتل، د كركيو پر مخ يې داسې پنډې پردې راكش كړې وې چې روښنايي يې هم ورڅخه نه ښكاریده، يوازی د دويم پور يو كركی نيمه كښه وه خو مور له لاندي څخه دننه څوك نه ليدل؛ د دوو نويو موټرو په ليدلو سره پوه شو چې په رښتيا دولتی چارواكي راغلي دي.

احسان تقاعدي وويل: «ښه ده چې له دې ځايه به زر تر زره خپلي پښې وباسو او كنه كه

دولت راباندې خبر شي پښې به مو په خورونو
کې خورینې شي.»

ټول د خپلو کورونو پر خوا روان شوو، لا
په بشپړه توګه په خپله بستره کې نه وم غځیدلی
چې دروازه وټکیده، کله چې مې دره پرانیستله
شکرې یې پوندې په سترې غږ راته وویل: «
بناروال صاحب له سلام وروسته ویل چې یو
خُل دې بناروالی ته راشي.»

په اریانی مې ترې وپوښتل: «په دې نیمه
شپه کې مې څه کوي؟»

- زه نه پوهیږم خو امین سوداګر، میرزا
بدر، د پالاس هوټل څښتن او بناروال ستا
ورنگ ته سترګې په لاره دي.» په بیره ورسره
روان شوم؛ دلته له نیې شپې وروسته برېښنا
پرچاوېږي. کله چې بناروالی ته ور ورسیدم
دوستان د لامپې روښنایې ته ناست وو. څرنګه
چې میرزا بدر زه ولیدوم ویې ویل: «ښه شو
چې راغلي، مور خو بیخي ګنس یو، راحه دلته
کینه چې ته څه نظر لري؟»

ما ویل: «خیریت خو دی، څه پېښه ده؟»

- ډېره بده پېښه ده، د دولت د پت او عزت
خبره ده. زه پوهیږم چې ته د ګوند او بناروالی
کارونو سره مینه نه لري خو دغه پېښه د ټولې
سیمې په پت او عزت پورې اړه لري...»

ما د ده خبرې پرې کړې او ورته ومې ویل:
«زه کړه وړه نه خوبنوم او د یوه، بل په
وړاندې په ډلو، ټپلو کې هم ګډون نه کوم، خو د
ټولنیزو چارو او د خپلې سیمې د درنښت او
لوړتیا په لاره کې له هیڅ ډول مرستې او مندو،
تررو څخه هم دریغ نه کوم.»

- د پلار په مریستون دې رحمت شه! اوس
نو راحی چې د شرف او ناموس په هکله فکر
وکړو، تاسو د ابراهیم خبرې واورېږي، ویل یې
چې: «دولتی چارواکي راحی او د هیواد په
هکله زما سره پټې خبرې کوي...» خو اوس
څرنګه شوه چې ابراهیم زبوک له خپل کور
څخه فاحشه خانه جوړ کړې ده، همدا اوس لس
پنځلس تنه لوچکان او کچنی لوڅي، لغړې او
غېرې، په غېرې سره نخیري، شراب خوري
او نور داسې سپک کارونه کوي چې زه یې په
ویلو هم شرمیږم!

له ډېر شرم او غوسې څخه مې پر ټنډه
باندې خولې را ماتې شوي. لاسونه مې
ورپرډېدل او په درنه ژبه مې وویل: «په دې
سیمه کې یو نر هم نشته چې د دغه بدمرغه او
مخ توری له شره مو خلاص کړي!»

د میرزا بدر زوی «تور بلال» وویل: «که
تاسو اجازه راکړئ زه به یې په څو شیبو کې
ټټر په ګولپو غلبیل کړم...» یوه ډله ځوانان چې
وینې یې په جوش راغلي وې ودرېدل، د
ابراهیم زبوک د پو پناه او د ده د کور د لولپه
کولو اجازه یې وغوښتله.

میرزا بدر ورته وویل: «ګورئ چې د قانون
پر خلاف کار و نه کړئ! لومړی ټوله کیسه د
کاغذ پر مخ ولیکئ او اولسوال ته یې وړاندې
کړئ، که چیرې هغه په دې هکله لاس په کار
نه شي بیا مو چې هر څه له لاسه کيږي ورسره
ویې کړئ. همدا نن شپه د ابراهیم زبوک سر
تر وزر لاندې کړئ، کور یې خاوري، ایري
کړئ، لوچکان او کچنی چې د دولتی چارواکو
په نوم راغلي دي ونیسی، هماغسې لوڅ لغړ او

دولتی چارواکو
په نوم راغلي دي ونیسی

پرتوگ کنبلي يې پر خرو باندې چپه سپاره کړئ او په ټول بڼار کې يې وگرځوئ!»

بيا يې ماته مخ راواړوه او ويې پوښتل: «ځنگه، زما خبرې دې خوښې شوي؟»

په زړه کې مې وگرځيدل چې بنايي څاه يې راته کيندلی وي، که ابراهيم راباندې خبر شي د ټولې پيښې پړه به زما پر غاړه را واچوي او د پلار مريستون به مې راوسپري؛ ځکه مې په ځواب کې ورته وويل: «دا ځنگه امکان لري چې تاسو دا ټول ناوړه کړه وړه د پردې شا ته ليدلي وي؟ راځئ يو ځل بيا ورشو او ويې گورو؛ که چيرې همداسې وي نو فکر به پرې وکړو، راځئ چې څو!»

ټول د ابراهيم زبوک د کور پر لوري روان شوو. هلته تور بلال د تيلفون مټې ته ور پورته شو او دننه يې چې وکتل ناره يې کړه: «واخ، واخ! څومره لوخ، پوځه ننداره! راشئ ويې گورئ!» ورته ومې ويل چې راکوز شه او راته ووايه چې هلته څه خبره ده؟ خو ده هيڅ ډول ځواب را نه کړ. نورو پرې غږ کړ! «وا هلکه رابښکته شه، څه شي ته گورئ؟! ولې دې هلته بستره اواره کړه؟» خو تور بلال ځان نه بنوراوه. څلورو تنو مټه ورپسې وخوځوله او قرچ و قروچ غږ يې پورته شو، نږدې و چې ماته يې کړي خو هغه د قيرو غوندي پرې نښتې و. يوه پرې غږ کړ چې: «که رابښکته نه شي په ډبرو دې ولو.» تر څو چې ځوانانو ډيرې راپيدا کولې تور بلال رابښکته شو او پر ځمکه اوږد وغږېده. مرتضی ترې وپوښتل: «زويه! څه دې وليدل؟»

- تره! داسې څه مې وليدل چې د ويلو نه دي.

- ولې؟

- ځکه چې زه يې په ويلو شرميرم.

زاړو او ځوانانو د مټې په لوري ورمندې کړې خو هيڅوک مټې ته په ور پورته کيدو بريالی نه شو. روند مسگرنوري په منډه لار او دخپل دوکان څخه يې څرخ او څو متره رسۍ راوړه. بلال ته يې وويل: «ور پورته شه! دا رسۍ د مټې له سر څخه يو- يونيم متر لاندي وتړه!»

روند نوري د پيسو گټلو له پاره ډېر بڼه ماغزه لري ده د پرې په يوه سر پوري زانگو وتړله او بل سر يې څو تنو ته په لاس کې ورکړ؛ د پنځو قروشو په بدل کې يې يو، يو تن پورته کاوه. هر يو به چې رابښکته شو ابراهيم زبوک ته يې کنځلې کولې او ويل يې چې: «تو لعنت زموږ سيمه يې بې پته او بې عزته کړه.» ځينې به سمدستي د کور په لوري روان شول او څه نا څه يوه گړۍ ورورسته به بيرته راغلل.

په کيسه پوه شوم که څه هم له ورو، زاړو شرميدم خو په ټيټو سترگو پنځه قروش رانده نوري ته ورکړل او د نندارې ځای ته ور پورته شوم، تو لعنت په ابراهيم زبوک ترينه او بنځينه مې ټول لوخ، لغږ وليدل چې د شيطاني په کار سره لگيا وو. له لاندي څخه ميرزا بدر راباندې غږ کړ: «غدير بيگ! څه شی وينې؟» ځواب مې ور نه کړ. نوري مسگر وويل چې: «رابښکته شه! وخت پوره شو. هيله مې تری وکړه چې لږ صبر وکړه. کله يې چې رابښکته کړم. عثمان قصاب وړاندي او ويې ويل: «اوس

راوینس کر، ده زمور لیکنی ته وکتل ویی ویل:
«تاسو حق لری، همدا اوس عمومي قوماندان
راویننوم.»

هغه د سترگو په رپ کې د قوماندان له کوتی
راووت او ویی ویل: «دا ډېره موده کیږي چې
قوماندان صاحب په داسې شي پسې ګرځي، کله
چې ده ستاسو گزارش ولید داسې په غوسه شو
چې که ابراهیم زبوک یې مخي ته ولاړ وای په
هماغه شیبه کې یې وژلو، نوموړی د زمري
غوندي راپورته شو، کالي اغوندي او راځي.»

خو شیبې وروسته قوماندان راووت پداسې
حال کې چې دواړه لاسونه یې د بڼو پر سر
نیولي وو او له ډېرې غوسې یې خپلې شونډې
چیچلې، د ساتونکو مشر ته یې وویل: «له دوی
سره سمدستي د ابراهیم زبوک کور ته ولاړ
شه! لومړی د پېښې په هکله هر اړخیزه پلټنه
وکره، بیا د قانون سره سم هغه مرده ګاو ونیسه
او ماته د ټولې پېښې راپور راکړه.»

د ساتونکو مشر له ځان سره درې تنه
سرتیري هم روان کړل. کله چې د ابراهیم
زبوک کور ته ور ورسیدو د ساتونکو مشر
سمدسي خپله بڼه بدله کړه او په ډېر غوسه ناک
غر یې وپوښتل: «دغه شیان مو چې دلته لیکلي
دي، چا لیدلي دي؟»

ما ورته وویل چې: «مور ټول وار په وار
په دغه زانګو کې پورته شوو او دا ټولې رسوا
پېښې مو په خپلو سترګو ولیدې، تاسو هم
کولای شي چې په همدغه زانګو کې ورپورته
شي او د پېښو ننداره وکړي.»

نو زما وار دی.» دا یې پنځم ځل و خو هر ځل
یې ویل چې ما خو هیڅ شی نه دی لیدلی.

بناروالی ته راستانه شوو. میرزا بدر په ډېره
غوسه ټوله پېښه ولیکله، ټولو لاسلیک کړه او
سمسیده د اولسوال کور ته وراغلو. اولسوال
دومره مست او نیشه و چې په ډېر مشکل په
پښو ودرېدو. د ابراهیم د نوم په اورېدلو یې
رنگ والوت او په سخته غوسه یې وویل:
«بیا هم ابراهیم زبوک؟ بیا مو هم د دغه بي
باکه او بي حیا نوم را په یاد کړ، وای خدایه دا
په څه بلا اووښتی یم، نېردي ده چې د دغه
رسوا او مخ توري له لاسه لیونی شم، لیونی!»

نوموړي په دومره غټه تنه د بورې بنځي
غوندي په سلګو سلګو ژړل. له بده مرغه
ابراهیم زبوک مو هېر کړ او د اولسوال په د
لاسه کولو لګیا شوو. نوکر یې دواړه لاسونه د
اولسوال په ملا راتاو کړل او هغه یې تر خپلو
کت ورساوه.

میرزا بدر وویل: «راځئ چې د پولیسو
عمومي قوماندان ته ورشو.»

ورته ومي ویل چې: «راځئ له دې خبرې
تیر شو هسي نا چې قوماندان هم د اولسوال
غوندي مست وي او ومو ډېوي.»

میرزا بدر وویل: «پروا نه لري، په هر
ډول چې وي مور باید د ابراهیم زبوک د دغه
بېشرم او بي باکه عمل په وړاندې خپل ګر
پورته کړو او کنه د خپلې سیمې په وګړو
پورې به مو پزې پرې شي.»

په خبرو، خبرو کې د پولیسو دفتر ته ور
ورسیدلو؛ د ساتونکو مشر مو له خوب څخه

ب

- هو! همداسي بنه ده چي زه يي هم په خپلو سترگو ووينم.

پنځه، شپږ دقيقې تيرې شوې خو د ساتونکو مشر رابنکته نه شو. څو ځلې مې پرې غږ کړ خو ځواب يې نه راکوه. څو شيبې وروسته ميرزا بدر په لور غږ ترې وپوښتل چې رابنکته دې کړو؟ په ځواب کې يې په قارجن غږ وويل چې: «چوپ شه پاگله!» کله چې له څه نا څه نيمې گڼې وروسته راکوز شو په ورو غږ يې وويل: «پام کوئ چې په لور غږ خبرې و نه کړئ! په ما پسې راځئ!»

د ابراهيم له کور څخه چې بنه لرې شوو پداسې حال کې چې ټول بدن يې ريردېده په لږ ځنډه غږ يې وويل: «بنه ده چې له دې خبرې تېر شي، پوهيرئ کنه؟ والله چې ورننه وځوو که يو هم ژوندي ترې راوځوو!»

ميرزا بدر ورته وويل: «ولې؟ يا نې مور حق نه لرو چې د مسلمانې تر قانون لاندې او د مسلمانانو په ښار کې داسې بېشرمو او سپکو کارونو ته د نيوکې گوته ور سيخه کړو؟»

د ساتونکو مشر لومړی يوې بلې خوا ته وکتل او بيا يې په تړېدلې غږ وويل: «وا، ورونو! ابراهيم زبوک ربنڼيا ويلي دي، ما په خپلو گناهکارو سترگو وليدل چې ټول سړي دولتي چارواکي دي. ماغزه مو په سر کې شته او کنه؟ دومره نه پوهيرئ چې له دولتي چارواکو پرته بل څوک داسې رسوا او بې حيا کارونو ته زړه شه کولای شي؟ پام کوئ! نه تاسو څه ليدلي دي او نه مور څه اوريدلي دي! څنگه؟ داسې سمه ده؟»

نوموړي زمور گزارش ټوټې، ټوټې کړ او لرې يې وغورځاوه. څو شيبې وروسته يې خپله ټنډه په سوک ووېله او د کاغذونو په راټولولو لگيا شو، ويل يې چې: «دغه د کاغذ ټوټې وسوځوئ او ليرې يې سيند ته واچوئ! هسي نه چې څوک درباندي خبر شي چې تاسو د دولت پر ضد گزارش ليکلی دی.»

مور ټول يې غږ وغوربه د ډېرو سترو جنايتکارانو غونډې چوپ ولاړ وو او هک پک مو د ساتونکو مشر ته کتل.

ده د تگ په وخت کې د خداي پاماني لاس پورته کړ او ويې ويل: «زه ورځم د خپلو سترگو ليدلی حال قوماندان صاحب ته وايم، هغه پوهيرې او کار يې. دا په ما پورې اړه نه لري. زه بنځه او ماشومان لرم، په ډېره خواری مې ځان تر دغې رتبې ته رسولی دی، دا مې له لاسه نه کيرې چې په وروستي عمر کې گدايي وکړم!»

کله چې د ساتونکو مشر له سترگو پناه شو مور هم پټه خوله او ستري ستومان د خپلو کورونو پر خوا روان شوو.

پاره نوم سال عدم انور ۲۰۲۱

کوچ زارع ها

ساخته بود. دانه های سیاه تسبیح به صورت دوتایی و یک نواخت از میان دو انگشتش رها می شد و در قسمت پایین تار با هم فشرده می شدند، زمانی که آخرین دانه های تسبیح از میان انگشتانش رها می گردید، دوباره سر رشته را از سر می گرفت و به تسبیح کردن می پرداخت.

کوتاه لحظه ای وز وز پشه سرگردان در کنار گوشش، رشته افکارش را از هم گسیخت. چشمانش را باز کرد و با حرکت دست پشه را دور راند و نگاه هایش یکبار دیگر طرف دهکده چرخید و چیزهایی در دلش چنگ زد. به یاد آورد روزگاری را که از آسمان برف و باران می بارید و از زمین نعمت و برکت می روید، دهکده ها سبز بودند و چشمه ها جاری، درختان پر میوه بودند و کرت ها انباشته از

آفتاب یک نیزه از پشت کوه ها قد برافراشته بود و گرمای سوزانش را با سوزندگی بیشتر در رگ رگ شاخه ها، برگ ها و تنه های درختان تشنه و قحطی زده دهکده فرو می برد. برات که مردم او را "مهتر" می نامیدند، لحظه ها می شد که مثل هر روز در بالای تپه به کُنده درخت توت کهنسال ده تکیه کرده بود و هرچند لحظه یکبار با وسواس عجیبی به دهکده که در زیر نگاه هایش قرار داشت می نگریست. گاه گاهی از میان برگ های پژمرده درخت توت به آسمان نظر می انداخت که همچنان سبز و نیلی بود و اثری از ابرها با پارچه ابر سرگردان در گوشه و کنار آن به چشم نمی خورد. آن گاه چشمانش را می بست و به اندیشه عمیقی فرو می رفت.

زانوی راستش را در زیر دست راستش پایه

شیدر و رشقه، رمه ها چاق بودند و گاوها شیرده، اسب ها مست بودند و سوارکاران شوقی و ذوقی، مردان کار می کردند و زنان شیر می دوشیدند، چکه می ساختند و قروت می کردند. خروس بانگ می داد و ملا اذان، دریا ترانه می خواند و مهتاب از گوشه آسمان می تابید، ستارگان چشمک می زدند و چوپان ها توله چه دوره هایی بود! نه غم بالا، نه غم پایین، مردم خشکسالی را نمی شناختند، آسمان ناز نمی کرد و زمین تشنه نمی بود. نعمت بود و برکت بود و تازگی بود! آنگاه کلاه عرقچین سپیدش را با بی میلی پس و پیش نمود و آهی کشیده زیر لب زمزمه کرد:

"هر چیز بود!"

از پایان کنده درخت توت، به شاخه ها و شاخچه های آن می نگریست. در قسمت بالایی یکی از شاخچه ها لانه درهم و برهمی را دید که شاید از پارسال به این طرف پرنده ای در آن نخزیده بود. شاخه های لک و کلان درخت توت توجه اش را جلب نمود. از کسالی شنیده بود که عمر این درخت توت بیشتر از سه صد سال است. لحظه ای آرزو نمود که کاش درخت با او حوادث سه صد سال پیش را به گفتگو بنشیند. آیا در گذشته ها نیز چنین خشکسالی بوده؟ نگاهش را از شاخه ها گرفت؛ با نوک انگشتان الاشه اش را خارش نمود و نظرش به مجموعه ای از بچه ها و دختران خورده سال قریه افتاد، که با سطل های خالی برای آوردن آب طرف یگانه چاه دهکده هجوم آورده اند و هر یک کوشش می کند تا از دیگر پیشی بگیرد. نوبت دار چاه با چوبی آنان را وادار به رعایت نظم می کند. از دیدن این صحنه بی حوصله شد و به طرف آسمان دید و گفت:

"خدایا! چه روزگاری، آب خوردن هم به نوبت شد!"

انگشتانش حساب کرد، درست شش ماه گذشته بود، که نفرهای موسسه ای با صد واسطه، واسطه بازی، پوز گرفتن و ایجاد خاکباز در کوره راه های

دهکده با موترهای لندکروزر شان، سه حلقه چاه را با کمک اهالی برای آنان حفر نموده و بمبه نصب کرده بودند که دو حلقه آن یکی بعد از دیگری در مدت سه ماه خشک خشک شده بود...

دوباره به طرف تجمع دخترها و بچه های اطراف چاه دید و در دلش چیز وحشتناکی که همیشه از آن گریزان بود، جان گرفت:

"اگر آخرین چاه هم خشک شود؟"

این جمله مثل همیشه عاجزش ساخته بود. هرچه کوشش کرد، جواب ثابت برای آن نیافت. پشتش را از کنده توت جدا کرد و در زاویه دیگر نگاه هایش به کوه های دوردست بخیه خورد. کوه ای برفگیر که زمانی منابع آب قریه ها به شمار می رفت. می خواست که سرگرم کوه های و افق های دور دست شود و از سایه شوم آن سوال آزردهنده که همیشه مانند سوزن در دلش می خلید، خودرا نجات دهد، ولی سوال رهایش نمی کرد و با حجم بیشتری در دلش نیش می زد:

"اگر این چاه هم خشک شود؟"

پیش دیدگانش را تاریکی گرفت و در میان تاریکی چیزهای شگفت و عجیب و غریب تا و بالا می شدند، چیزهای رنگارنگ مانند کمان رستم، چیزهای مانند دود سبز بخاری های بام خانه های ده در میان برف ها، چیزهای مانند دمه و غبار دامنه کوه ها، چیزهای مانند تارهای رنگین ابریشم و چیزهای دیگری که همانند آنها را تا هنوز ندیده بود... با یک تکان قابل احساس خودرا از سایه کابوس هایش نجات داد و کلماتی از زبانش بیرون پرید:

"خدایا! خدایا!"

آنگاه فازه ای درازی کشید؛ بازوها و دستانش را به چپ و راست دور داد و قلنج هایش را شکست. در حالی که قلنج هایش ترق ترق صدا می داد متوجه آسمان قریه شد و می دید که در گرداگرد آسمان قریه یک دسته زاغ در "دایره های کوچک و بزرگ" به

"مرد مردا کجایی!"

مهتر که بیشتر به اسپ و رفتار آن خیره مانده بود، چیزی نگفت، احساس نمود که به یکبارگی سبک می شود و غم های زمانه کم کم قلبش را خالی می کند.

تیموربیک قیضه اسپ را کشید، اسپ نیم چرخ می زد و در پیشروی مهتر سر دوپا بلند شد و با آهستگی پاهای پیشرویش را به زمین گذاشت. این ادای احترامی بود که سواران دهکده به همدیگر می نمودند. تیموربیک از اسپ پیاده شد و مهتر با آغوش گشوده به پیشوازش رفت. بعد از مختصر سلام و جوابی، هر دو مرد سینه های فراخ و مردانه شان را به همدیگر چسپانیدند و عضلات متورم و آهنین بازوهای شان به دور شانه ها و کمرهای باریک شان حلقه خوردند، هر دو نفسک می زدند و تلاش می کردند تا یکی شان را از زمین بلند کنند... مهتر با یک قوت تیموربیک را از زمین بلند کرد و سه دایره کامل به دور سرش چرخاند و سر دو پایش به زمین گذاشت. وقتی که پاهای تیموربیک به زمین خورد، مهتر رهایش کرد و به طرف اسپ رفت. تیموربیک که از اثر چرخش احساس گیجی می کرد، نمی توانست که جابجا ایستاد شود، گاهی به چپ و گاهی به راست شل می شد. مهتر بدون توجه به او دستش را گاهی به یال اسپ می کشید و زمانی پیشانه و گردنش را نوازش می داد و با کف دست به سرین آن می کوبید. همان طور که به گرد اسپ قدم می زد، با صدای بلندی گفت:

"اسپه لاغر کدی."

تیموربیک که حالش کمی بجا آمده بود و سرگیجی اش کم کم خلاص می شد، گفت:

"پشت اسپ نگرد، از خودت بگو که بسیار چیزها در باریت شنیدیم."

مهتر از افسار اسپ گرفت و حیوان را به سایه درخت توت هدایت نمود. آنگاه جلو اسپ را در

پرواز آمده بودند. گاهی دو تایی سه تایی همدیگر شان را به سرعت تعقیب می کردند و زمانی به اطراف درختان نیمه خشک می چرخیدند و قاغ قاغ سر می دادند... به نظرش رسید که قریه به یک قبرستان تبدیل شده، که مرده ها در آن تیر و بیر می شوند و ارواح شوم از طول سده ها و قرن ها حرکت کرده، در قالب زاغ ها برای سیر و تفریح به تماشای دهکده ها آمده اند، از زردی پژمردگی و قحطی دهکده ها لذت برده به رقص و پایکوبی پرداخته اند و مرگ زیبایی ها را جشن گرفته اند...

شمالی، از آن شمالک های خوشگوار اوایل خزان تارهای ریشش را از چپ و راست به نوازش گرفته بود و او غرق تماشای آسمان دهکده و هیاهوی زاغ ها و تصوراتش بود، که طنین صدای قلبش را به تپیدن انداخت. صدا، صدای پای اسپ بود، که هر لحظه نزدیک تر می شد. در مقابل هر چیز می توانست که مقاومت و خویشتن داری نموده و خونسردی خود را حفظ نماید؛ ولی وقتی که اسپ را می دید از خود بیخود می شد، عقل و احساساتش با هم قاطی می شدند، زیرا از خوردی عاشق اسپ و سوارکاری بود. پدر و پدران اسپ داشتند و تا پیش از خشکسالی ها طویله خودش هم هیچ زمانی خالی از اسپ نبود.

سبک و چالاک کنار کنده توت ایستاده شد، به طرف راستش دید و به طرف چپش چرخید، چیزی به چشم نمی خورد. وقتی که با دقت گوش داد، صدای سُم اسپ از قسمت پایین تپه و از پشت سرش نزدیک و نزدیک تر می شد. دانست که هر کسی که باشد، به دیدن او می آید. حتماً از خانه اش پرسیده و در اینجا نشانش داده اند. در مقابل چشمان منتظرش نخست سر اسپ با گوش های چلیپا وارش نمایان شد و در پشت زین "تیموربیک" - سوارکار قریه پایین را با یک نظر شناخت. اسپ نفسک می زد و بلندی تپه را با قدم های ارغه می پیمود. تیموربیک با دیدن او از پشت اسپ و از فاصله دور صدا زد:

"زندگی... زندگی بی مزه شده، به نظر مه زندگی از ما بیزار شده و ما از زندگی بیزار نشدیم."

تیموربیک جدی تر گفت:

"مگر تو همو نیستی که به یک دو اسپ سه نشان را می زنی؟ مگر تو همو نیستی، که پشتاره گندم و خاشه ات را هیچ جوانی از زمین برداشته نمی تانه؟ مگر تو همو نیستی، که گیت در بین مردم گپ است و تصمیمت تصمیم؟"

آنگاه تیموربیک پیشانه و سر خودرا مالید و افزود:

"تا هنوز سرم گیج اس."

سپس با آرامی، شانده شانده گفت:

"مهتر! نکو مردم کم دل می شوند."

در این زمان، هر دو متوجه یک بچه نه، ده ساله شدند که به آنان نزدیک می شد. بی مسؤولیت و گستاخ به نظر می رسید و با غوليله ای که در گردنش آویخته بود، بازی می کرد. بچه گک بدون توجه به آن دو به نزدیک اسپ نشست و به تماشای آن پرداخت.

مهتر نگاهی به آسمان قریه انداخت، زاغ ها به شاخه های گشن درخت بید تنومند که در حاشیه ده قد برافراشته بود، چسپیده بودند و قاغ قاغ می کردند، مثل این که ماتم گرفته بودند. آنگاه به تیموربیک که همچنان منتظر سخن هایش بود، گفت:

"وقتی که جو و رشقه باشه، اسپ اس. وقتی که زراعت باشه و گندم باشه، پشتاره اس و وقتی که آب باشه، زندگی اس."

کوتاه مکثی نمود و ادامه داد:

"ببین بیک، در مقابل هر حادثه ای و هر مصیبتی آدم می تانه حوصله و مقاومت داشته باش، ولی مرگ طبیعت، مرگ سبزه ها و مرگ درختان در

قسمت پیشروی زین به صورت کشیده محکم کرد و اسپ با گردن افراشته و سینه برآمده جابجا ایستاد ماند. مهتر نگاه دوباره به اندام اسپ انداخت و با قدم های شمرده آمد و در پهلوئی تیموربیک در کنار کُنده توت روی خاک چهار زانو نشست. هر دو همسن و سال بودند و هر کدام در حدود پنجاه ساله به نظر می رسید. این دو آشنای دیرین؛ که هر دو از سواد خانگی برخوردار بودند، هر زمان که با همدیگر مقابل می شدند، مانند قهرمانان شاهنامه فردوسی به گفتگو می پرداختند. سوارکاری و نیزه زنی به آنان یک روحیه خاص حماسی و رزمی را بخشیده بود.

مهتر نگاه صمیمانه به قیافه تیموربیک نمود و پرسید:

"خوب، بگو مثلاً چه چیزها ده باره مه شنیدی؟"

تیموربیک که همان قسم فعل حمله هایش را به صورت جمع ادا می کرد، قمچین اسپش را زیر رانش گذاشت و گفت:

"شنیدیم که مهتر از زندگی بیزار شده، با کسی رفت و آمد نداره و روزهای خود ده زیر درخت توت شام می کنه..."

مهتر خاموش بود و تیموربیک ادامه می داد:

"گپای مردم اس که می گویند: مهتر مرد اسپ و شمشیر اس، مهتر مرد تیر و تفنگ اس، مهتر مرد کار و کوشش اس... مهتر مرد سخن و تدبیر اس... مهتر مرد مردا اس..."

آنگاه با چشمان بادامی و باریک اش دقیق به چهره مهتر نگریست و با جدیت گفت:

"ای گپا گپای مردم اس! مردم به تو باور دارن، مردم ترا دوست دارن... و تو از زندگی بیزار می شی!"

مهتر نگاهی به ریش سیاه و پرخانه های بینی تیموربیک نمود و گفت:

حقیقت مرگ زندگی اس و حوصله آدمه لبریز می سازه..."

آنگاه اشاره به درخت توت نموده افزود:

"مرگ یادگار پدران."

سپس به طرف اسپ که همچنان ایستاده بود دید و گفت:

"ای گپا به این معنا نیست که ما از زندگی و مردم بیزار هستیم، بلکه با زندگی مشکل داریم."

تیموربیک نگاه گذرایی به دهکده که زرد و آفت زده به نظر می رسید نمود و بیته را به خواندن گرفت:

"مشکلی نیست که آسان نشود"

مرد باید که هراسان نشود"

مهتر نگذاشت که تیموربیک به تفسیر بیت بپردازد، با انگشتش یگانه چاه دهکده را نشانه گرفت و گفت:

"هشتاد و چار خانوار و یک چاه آبخوری!"

تیموربیک با قاطعیت گفت:

"چرا یک چاه؟ باید ده چاه باشه، باید بیست چاه باشه، این هم شد مشکل!"

مهتر را خنده گرفت و در میان خنده کلماتی از دهنش جاری شد:

"مگر ما برای چاه کردن خلق شده ایم، دیگه کدام کار و بار نداریم؟"

هر دو خندیدند و خندیدند. خنده هایشان بچه گگ را که آن طرف نشسته بود، متوجه ساخت و با تعجب به آنان می نگریست.

تیموربیک با لحنی که کمی سرزنش از آن احساس می شد، گفت:

"بیخی مهتر! خوده شل نپرتو، بی غیرتی ره اوسو کو، از همین امروز به کمک مردم به کندن چاه ها اقدام کنین."

سپس دهکده خودش را مثال آورده، گفت:

"ما هر هشت خانه یک چاه آبخوری داریم."

چیزی در دل مهتر گذشت، به سمت غرب قریه به دورها، به دامنه تپه ها و کوه ها نظر انداخت و نگاه هایش به نقطه ای که اهالی آن جا را قاش* می نامیدند، متمرکز گشت و گفت:

"مه خو تصمیم دارم و از خیلی وقتا ای تصمیمه داشتم، که باید کاری کرد که نه تنها برای آدم ها، بلکه برای کشت و درخت ها هم مفید واقع شوه... ولی از کجا مالوم که ما مالک آن باشیم و ما را بگذارند که به سرزمین آبا و اجداد خود زندگی کنیم."

تیموربیک اندوه عمیقی را از چهره مهتر خواند، نگاهی به ریش و بروت های رسیده او نمود و کوشش کرد که با گفتن کنایه های شیرین غبار غم را از چهره دوست دیرینش بزدايد:

"چرا به ریش و بروت هایت نمی رسی؟ بروت هایت به بمپر زیل روسی می مانه!"

لبان مهتر به تبسمی شگفته شد و گفت:

"پرسان نکو، دوره دوره ای شده که ریش و بروت از ماست و اختیارش به دست دیگا..."

و با گفتن این جمله پیشانه و رخسارش چین خورد و نگاه هایش به افق های دور دست راه کشید. خاطره تلخ سه ماه پیش در دهنش زنده گشت، که به خاطر اصلاح ریش و بروت هایش و سخن چینی جاسوسان مردان لنگی دار و ریشدار با موهای دراز و ناشسته و دندان های زنگ نسوارزده داخل قریه شده و در میان دهکده شلاقش زده بودند و در

* قاش در هزاره گی دامنه کوه که سرسبز و پر درخت باشد.

مهتر که چهره اش گل زده بود، برقی در چشمانش درخشید و با ناباوری پرسید:

"خودت شنیدی؟"

تیموریبک بدون معطلی گفت:

"بلی! با همین گوش هایم... و انگشت راستش را تا بناگوشش بالا برد.

مهتر تقریباً فریاد کشید:

"پس ما مالک زمین ها خود می شیم!"

تیموریبک با اشاره سر تصدیق نمود و افزود:

"ها، ها... از همین خاطرا بود که پیشت آمدم."

مهتر گلایه آمیز پرسید:

"پس چرا از اول نگفتی؟"

تیموریبک خندید و همان قسم با جمله های جمع جواب داد:

"می خواستیم که مرد مردا را امتحان کنیم..."

هر دو ایستاد شدند و باز هم چیزهایی به همدیگر گفتند. در وقت خداحافظی مهتر خواست، که باز تیموریبک را بچرخاند، ولی تیموریبک به زاری افتاد:

"نکو مهتر، به لحاظ خدا... تا هنوز سرم گیج اس!"

بعد از خداحافظی مهتر دیگر به اسب و سوار که با قدم های ارغه از او فاصله می گرفت، نمی دید. همان قسم که طنین پای اسب کم کم از گوش هایش محو می گردید، در دلش چیزهای نوی می جوشید و سراسر وجودش را فرا می گرفت. خودرا آزاد و سبک احساس نمود، ملاقات با دوست دیرینش به او توانایی و قدرت بخشیده بود. امیدها و آرزوهای فروخته اش به حرکت و جوشش افتاده بودند. به طرف چاه دهکده دید؛ احساس نمود که از دیدن

پیشروی پیر و جوان ده خوردش کرده و تحقیرش نموده بودند...

آنگاه به چشمان تیموریبک خیره خیره دید و گفت:

"نمی فاموم که امروز از کدام پالو خیستی، بسیار مست مالوم می شی."

تیموریبک دانست که با گفتن کنایه اش خاطره ناگوار آن روز را در ذهن دوستش زنده نموده است، بعد با آهستگی پرسید:

"خبرهای رادیو را هیچ گوش می کنی؟"

مهتر در حالی که می خواست ذهنش را از یاد آن روز پاک سازد، جواب داد:

"بیست و چند سال می شه که رادیو می شنویم، به جز از رنج و پریشانی دیگه چیزی ره ندیدیم. یکی تایید می کنه، دیگری رد می کنه، یکی از صلح گپ می زنه، دیگری شاررا ره راکت باران می کنه، یکی جهاد اعلان می کنه و دیگری حکم دفاع را..."

سپس نفسش را تازه کرد و ناامیدانه گفت:

"شش ماه میشه که رادیوی ما ده الماری قلف اس."

تیموریبک سرش را در بیخ گوش مهتر نزدیک کرد و چیزهایی در گوشش پیچ پیچ نمود. آنگاه سرش را به سرعت پس کشید، هر دو به طرف بچه دیدند، که سخنان آنان را نشنیده باشد، ولی بچه که در جای اولی خود نشسته بود، با آرامش خاطر بند اول انگشت اشاره دست چپ اش را تا آخر به سوراخ بینی فرو برده بود و به خیت ها داخل بینی اش رسیدگی می کرد. آنگاه تیموریبک چشمانش را به چشمان مهتر دوخت و پرسید:

"مهتر! گپه فامیدی؟"

شماره دوم سال پنجم آذر ۱۳۸۱

بیلچه را گرفت و به پس زدن خاک ها و سنگچل ها پرداخت.

بیل های پر از خاک و سنگریزه را به چپ و راست می انداخت. پهنای کارش را چیزی زیادتر از نیم متر انتخاب کرده بود، که آهسته آهسته شکل یک تهداب دیوار را به خود می گرفت؛ قسمی که ارتفاع پیشروی بلند شده می رفت و ارتفاع نقطه آغاز آن برابر با سطح زمین بود. چیزی در حدود دو متر پیش نرفته بود که سنگ کلانی مانع بیل زدند شد. کلنگ زاغ نولش را گرفت، با نوک آن اطراف سنگ را کاوید و نوک کلنگ را از قسمت بالای سنگ اهرم ساخت و به عقب فشار داد، سنگ از جایش کنده شد و در پیش پایش غلتید، آنگاه آهسته آهسته سنگ را لول داد و از جر بیرونش ساخت و به بیل زدن پرداخت. لحظه به لحظه بلندی پیش رویش بالا شده می رفت. پیش بیلچه اش را گاهی خاک سخت، زمانی جغل و سنگچل و گاهی ریگ های سست می گرفت. چپ و راست جر از خاک و سنگریزه ها انباشته شده بود. گرمای آفتاب پشتش را می سوزانید و عرق را از سر و رویش جاری ساخته بود و او بی توجه به عرق و خستگی، با نیروی عیب جسمی که داشت بیل می زد، کلنگ می زد و دل زمین را می شکافت. آرزوهایش دوباره جوان شده بودند، چیزهایی در دلش می جوشید و به او توان خارق العاده می داد.

آفتاب رو به زوال نهاده و مهتر در حدود بیش از چهار متر پیش رفته بود. کار با بیلچه تقریباً غیرممکن به نظر می رسید و بلندی جر تقریباً با سینه اش برابری می کرد. عرق از نوک بینی اش قطره قطره به زمین می ریخت. پیراهنش از شدت عرق به جانش چسپیده بود و عضلات بازوانش متورم و برجسته می نمود. کلنگ در فاصله زمانی معین تا و بالا می رفت و از دل سنگ های قات در قات جرقه ها بر می خاست و مجموعه ای از سنگ، خاک و سنگریزه ها در پیش پایش انباشته می شدند. زمانی که کار با کلنگ خلاص می شد، بیلچه را می گرفت و خاک های کوت شده را از جر بیرون کرده

آخرین چاه رنج نمی برد. به آسمان دید به نظرش رسید که آسمان می خواهد در باره چیزهای نو و امیدبخش او را مژده دهد. نگاه هایش دامنه کوه ها را درنوردید و به "قاش" متمرکز گشت. همان طور که به قاش می دید، آرزوهای دیرینش یکی پس از دیگری جان می گرفتند و تصورات و رویاهایش در پیش دیدگانش مجسم می گردیدند... یک زمان احساس نمود که لحظه ها شده که تیموربیک رفته، از بچه گک هم نشانی نیست و خودش هم جابجا ایستاده است. به ساعتش دید، عقربه های ساعت حدود ده و نیم قبل از ظهر را نشان می دادند. سایه توت را ترک نمود، با قدم های استوار سرایشی تپه را پیمود و راساً به خانه اش رفت.

پس از لحظه هایی کسانی که در اطراف چاه نوبت گرفته بودند، مهتر را دیدند که بیلچه و کلنگ را به شانه اش گرفته و از میان شيله کوه به سمت بالا می رود.

مهتر در گرمای سوزان از راه های باریک دهکده و از کنار چشمه ها و کاریزهای خشک، که در غارها و سوراخ هایشان جولانگ ها خانه انداخته بودند، می گذشت و با قدم های مصمم بلندی ها و شيله ها را یکی پس از دیگری می پیمود. چند لحظه بعد خود را در دامنه کوه و متصل به قاش یافت. در ساحه ای که از دیرها رویاهایش را تشکیل می داد و نقشه و تصوراتی در باره آنجا داشت، رفت. بر بلندی ایستاد، چار طرفش را دید، آبریزه کوه را مشخص نمود، چُقری های کلان و دره های آبیگر را از نظر گذراند. سپس نقطه شیب دار را که در آن گیاهان بلند و خار مانند روئیده بود، نشانی کرد، آنگاه از بلندی پایین آمد، در حالی که جغل ها از زیر پاهایش شرس صدا می دادند، به نقطه نشانی شده رفت. واسکت، کلاه و ساعتش را در کناری گذاشت. لنگی کهنه ای را که با خود آورده بود، شخ به کمرش بست. به آسمان دید، که همچنان نیلین بود و آفتاب در وسطش مانند کوره داغ آتش پخش می کرد. بسم الله گفته

رفت. مهتر از پشت او دید و خنده اش گرفت و خنده کنان به کلنگ زدن پرداخت.

کار به کندی پیش می رفت، زیرا ریگ ها فشرده، متارکم و سخت شده بودند و کلنگ زدن را دشوار می ساختند. در قسمت قسمت ساحة کار سنگ های تُنک و قات در قات، مثلی که آنها را به صورت مایل و افقی در کنار هم به صورت فشرده و محکم چیده باشند، دم کلنگ را می گرفتند و مهتر با مهارت و شکیبایی هر کدام را جدا می کرد و در کنار جر می گذاشت. میلان آفتاب باعث شده بود که نیمی از جر را سایه ببوشاند و این سبب می گردید که در وقت کار قسمت هایی از بدنش از حرارت آفتاب در امان باشد.

یک زمان در حین کندن سنگ های سبز و قات در قات متوجه شد که سنگ ها مرطوب به نظر می رسد. باورش نشد، یکی از سنگ ها را در مقابل آفتاب گرفت و با دقت به آن دید؛ سنگ نم دار و مرطوب بود... با آن که احساس تشنگی و خستگی می نمود، با دیدن اولین نشانه های آب امیدواری اش دو چندان گشت. خستگی و تشنگی را به فراموشی گرفت و با جدیت و امیدواری بیشتر به کندن ادامه داد.

در دو طرف جر ریگ ها و سنگ های مرطوب کوت شده بود. صدای نفس نفس و تپ تپ یکنواخت کلنگ به بیرون جر درز می کرد. هر زمان که سرش را بلند می کرد و راست ایستاد می شد تا سنگی را کنار جر بگذارد، آفتاب مغرب راساً به چشمانش می خورد. وقتی که دوباره به کار می پرداخت، تا چند لحظه پیش دیدگانش را تاریکی می گرفت.

یک زمان آخرین خاک های کنده شده را از کف جر به بیرون می انداخت، در حالی که چشمانش متأثر از نور آفتاب بود، با دیدن کف جر قلبش از هیجان لرزید: در قسمت قسمت کف جر و گودی های آن آب جمع شده بود! دقیق تر نگریست، متوجه شد که از درز سنگ های قات در قات آب قطره قطره می

به چپ و راست می انداخت. آنگاه سنگ ها را بر می داشت و در کنار جر می گذاشت، تا از فرو ریختن خاک ها به داخل جر جلوگیری کند.

گاهی در حین کلنگ زدن چاه دهکده با مجموعه ای اطفال و سطل های خالی در پیش چشمانش جلوه گر می شدند و زمانی می دید که اسپش- "سُرخو" با پیشانه سفید و هر چار ساق سفیدش در کناره میدان ایستاده است. خود را می دید که نیزه در دست دارد، در حالی که کمرش را شیخ بسته، منتظر نوبت در کنار سُرخو قدم می زند. تماشاچیان و مردم با بیتابی و انتظار به او و سُرخو نگاه می کنند... همچنان که با خیالات و خاطره هایش همسفر بود و به شدت کلنگ می زد، احساس کرد که صدای پای کسی را کنارش می شنود. کمی پس رفت، به سمت راستش یکی از جوانان قریه را دید که پُشتاره خاشه در پیشتش و به طرف قریه روان است. جوان با دیدن او سلامی داد و جوابی گرفت و از زیر پُشتاره با تعجب به طرف مهتر که در میان جر ایستاده بود می دید. آنگاه حیرت آمیز پرسید:

"مهتر صاحب، اینچه چه می کنی؟"

مهتر در حالی که تیزی نوک کلنگ را با انگشتش امتحان می کرد و وجودش ملامال از عشق و توانایی بود، جوابی گفت که جوان را گیج تر ساخت:

"وظیفه ام را اجرا می کنم!"

و پیش از آن که فرصت سوال دیگر را به او بدهد، چشمکی زده ادامه داد:

"من وظیفه ام را اجرا می کنم، تا او چه می کنه..."

و همزمان به طرف آسمان اشاره نمود.

فشار پُشتاره از یک طرف و جواب فلسفی مهتر از جانب دیگر باعث شدند که جوان ایستادش را بی فایده انگازد. یک بار دیگر به مهتر و جر دور و درازی که کنده بود، نُق نُق دید و راهش را گرفت و

لغزد و در پایین جمع می شود... ایستاد شد و به چهار طرفش نظر کرد تا کسی را ببیند و فریاد کند که: آب... آب... ولی کسی به چشمش نمی خورد. شوق زده کلنگ را گرفت و به جدا کردن سنگ ها پرداخت. با جدا کردن هر سنگی، ریزش آب زیادتر می گردید و کم کم به صورت جویچه ای راهش را به بیرون جر باز می کرد. پاهایش تا بجلک ها تر شده بود و از احساس سردی آن تشنگی اش کاهش می یافت. لحظه به لحظه و با جدا کردن هر سنگ، بر سرعت ریزش آب می افزود.

با سنگ کلانی مقابل گردیده بود، که در میان سنگ های دیگر فشرده شده و با هم دیگر بافت محکمی را تشکیل داده بودند و از درزهای آنها آب مانند شیری که از پستان گاو می دوشند با فشار بیرون می گردید. قسمتی از سینه و کمرش در معرض فوران آب قرار داشت. کلنگ در مقابل سنگ های فشرده عاجز آمده بود و از هیچ گوشه و کنار شان راه کار باز نمی شد. کوتاه لحظه ای به سنگ کلان، سنگ های کوچک و فشار آب نگریست و در دلش چیزی گفت:

"کاش چکش و فانه هایش را هم با خود آورده بود!"

ایستاد شد و به بیرون نظر انداخت، با تعجب دید که جریان آب از داخل جر بیرون شده و مسافت زیادی را در داخل شیله به سوی دهکده پیش رفته است. آنگاه دو زانو نشست و آخرین تلاشش را به کار بست؛ با کندن سنگ ها از قسمت پایین و پایین تر از سطح کف جر پرداخت. با آن که پیشرفت مشکل بود، ولی درزها کم کم از هم شکافته می شدند.

خستگی از یک طرف، فوران و صدای شرشر آب که تمام بدنش را تر ساخته بود از طرف دیگر باعث می شدند که کار به بسیار کندی به پیش رود. در حین کار، زمانی که چند توته سنگ را از قسمت پایین به بیرون کشید، متوجه شد که صدای فشار آب را به طور محسوسی از آن طرف سنگ ها می

شنود... گویی کسی از پشت سنگ کلان گرفته و به سوی او تیله می دهد... در طول سال ها از کار کاریز، چاه و چشمه تجارب زیادی را اندوخته بود؛ جانب احتیاط را در نظر گرفت و دو قدم به عقب رفت. با تعجب دید که فشار آب از گوشه و کنار سنگ کلان لحظه به لحظه تغییر می یابد و فوران آن در زوایای مختلف بیشتر می گردد. همچنان که از فاصله دورتر به سنگ کلان و اطراف آن به دقت نگاه می کرد می دید که فشار شدید آب فاصله های سنگ ها را از هم دور می سازد و پارچه های سنگ از اطراف سنگ کلان جدا می گردد و گردا گرد آن خالی می شود. صدای جدا شدن و حرکت سنگ کلان را شنید، باز هم به عقب رفت. ناگهان در مقابل دیدگان شوق زده اش، آب سنگ را از جایش کند و به حرکت آوردش و بعد از دو دوره لول دادن، گوشه سنگ در کنار جر گیر کرد و جابجا محکم شد و آب زیاد از سر و زیر آن با فشار در بستره جر به جریان افتاد...

ساق هایش در مقابل جریان سریع آب مقاومت می نمود و سطح آب تا به زانوانش می رسید. کلنگ و بیلچه اش را آب تا فاصله های دور تر از جر با خود برده بود.

آهسته آهسته از جر بیرون آمد. از سر و روی و لباس هایش آب جاری بود. به آفتاب نظر کرد، نیم قرص آفتاب در پشت دندانانهای کوه فرو رفته و سایه های دندانانها از جر گذشته تا به شیله رسیده بود. در حالی که از لباس هایش آب می چکید؛ کلاه، واسکت و ساعتش را از زمین برداشت و به سوی تپه ای که همه جای آن را سایه گرفته بود، رفت و بر بالای سنگی که هنوز از تابش آفتاب گرم بود، نشست. کمرش را باز کرد، پیراهنش را کشید، میده گی های ریگ و توته های سنگ را از لباسش تکاند و به شفق نمودن پیراهن و تنبانش پرداخت.

نیمی از خانه های دهکده در چشم اندازش قرار داشت. همان قسم که به خانه ها می دید لحظه هایی هم عاشقانه آب را به تماشا می نشست که همچنان

تا روز سوم سال نهم انوار تابان

همگی تصدیق کردند:

"ها... ها... یک سنگ آسیا آب!"

در این وقت مهتر مانند قهرمان اسطوره ای آهسته آهسته از تپه پایین آمد. تمام اهالی قریه، پیران، جوانان، زنان، مردان و کودکان او را در میان گرفتند و آفرین و شادباش گویان به پیشانی گشاده، بینی شگفته، چشمان سیاه بادامی، چهره آفتاب سوخته، سینه فراخ، اندام متوسط و تار تار ریش های دراز نوک زرخش می نگریستند و با حیرت و باور به مردی می دیدند که در میان دهکده ها به مرد اسپ و شمشیر، مرد تیر و تفنگ، مرد کار و کوشش و مرد سخن و تدبیر معروف بود. در میان اهالی پیرمردی که به زحمت و ناوقت تر از دیگران رسیده بود مهتر را مخاطب ساخته با صدای لرزان پرسید:

"مهتر! به این کار خیر چرا پیرارسال و پارسال اقدام نکردی؟"

مهتر نگاهش را از دوردست ها چید و گفت:

"به این باور بودم که ما مالک زمین ها و جایادهای خود نمی توانیم باشیم."

مردم که خبرهای دو روز گذشته را مو به مو از طریق رادیوها شنیده بودند و از تحولات مهمی که در کشور به وقوع می پیوست بی خبر نبودند، دست جمعی فریاد می کردند و چیزهایی می گفتند که بعضی جمله های شان قابل تشخیص بود:

"بلا بود و دوامش نی!"

"زمین امانت خداست و ما این امانت را به آیندگان خود می سپاریم!"

"رنج ها رفت و غصه ها خلاص شد!"

"دیگه اختیار زمین و زندگی و ریش و بروت ما در دست خود ماست!"

با فشار از جر بیرون می شد و رقص کنان و کف آلودشیله را می پیمود و به سوی قریه به پیش می رفت. نگاه دقیق به چهار طرفش انداخت، هیچ کس دیده نمی شد. لحظه ای آرزو نمود که:

"کاش تیموربیک در کنارم می بود..."

هنوز سایه کوه ها به دهکده نرسیده بود، که جمعیت زیادی از اهالی دهکده، که عده ای شان بیل و بیلچه در دست داشتند، از پایین - از نوک تپه ها نمودار شدند و از کنار آب به سرعت بالا می آمدند.

مهتر با دیدن این مجموعه با نگاه سپاس به آسمان دید و اشک چشمانش سرازیر گشت.

در پیشاپیش جمعیت همان جوان که طرف های پیشین با پشتاره از کنار مهتر گذشته بود، دیده می شد، که دستش را بالای پیشانی اش آفتابگیر می ساخت و مردم را هدایت می نمود. جمعیت هلهله کنان و با شور و فریاد از کنار جریان سریع آب رو به بالا می آمدند. جوان ها با بیل هایشان موانع را از راه جریان آب پس می کردند. پس از لحظه هایی در اطراف جر حلقه ای تشکیل گردید؛ هر کس کوشش می نمود تا از دیگرش پیشی گیرد، گردن های شان را از کنار بازوهای همدیگر دراز می کردند و به جوشش آب که از دل زمین به فشار بیرون می آمد می دیدند و از ته دل فریاد می کشیدند:

"آب... آب... آب، تازگی... آب، نعمت... آب، برکت... آب زندگی!"

و طنین فریاد شان به کوه ها می خورد و بازتاب آن تا دوردست ها می پیچید. مردم همچنان که با شوق و هلهله به جوشش آب نگاه می کردند و چیز هایی را می گفتند، کسی از میان جمعیت با آواز بلند گفت:

"یک سنگ آسیا آب!"

در این وقت چیزی در دل مهتر گذشت و چشمانش به آسمان راه کشید. به اشاره او همه به آسمان دیدند... و می دیدند که زاغ ها قاغ قاغ کنان، دسته دسته و در فاصله های مختلف در حال ترک دهکده ها هستند. اهالی کوچ زاغ ها را به فال نیک گرفتند و فریاد شادی از سینه ها برخاست.

زمانی که هر کس شوق زده در باره کوچ زاغ ها چیزهایی می گفت و از هر کله ای صدا بلند بود، نگاه مهتر به همان پسرک افتاد؛ تا هنوز غولیله اش به گردنش آویزان بود و چشمانش با تعجب و حیرت گاهی به زاغ ها و گاهی به مردم می چرخید.

سایه نیمی از قریه را فرا گرفته بود. مردم از کنار جریان آب راه دهکده را به پیش گرفته بودند. جوان ها با بیل هایشان پیشتر از دیگران به دهکده رسیده بودند و پا به پای آب، آب را به جوی ها و جویچه های خشک و مخروبه هدایت می کردند. ریگ های تشنه، جوی ها جیرس کنان آب را جذب می کردند.

مردم از کنار آب و از نوک آخرین تپه ای که به گله جای دهکده می انجامید، نمودار شدند. مهتر و جمعی دیگر که در پیشاپیش جمعیت راه می رفتند، متوجه سواری شدند که چهار نعل از آخر گله جای به سوی آنان می تازد. مهتر با یک نگاه تیموربیک را شناخت. پس از کوتاه لحظه ای، اسب به سرعت و جلوریز از کنار مردم گذشت و در راهه ای تا نیم تپه با همان سرعت بالا رفت. بعد آهسته آهسته دور نموده و با قدم های ارغه در پیش جمعیت آمد. درست در پیشروی مهتر سر دو پا بلند شد و با آرامی پاهای پیشین اش را به زمین گذاشت.

تیموربیک از بالای اسب، در حالی که به جریان آب کف آلود و مردم می نگریست، بعد از سلام دادن بلند بلند گفت:

"آب مبارک باشه، مبارک باشه سرسبزی... مبارک باشه تازگی!"

کسی از میان مردم صدا زد:

"بیک! کوچ زاغ ها را تبریک نگفتی!"

تیموربیک افق ها را دور زد و چیزهایی در دلش جنگ انداخت. آنگاه مثل کسی که به یک باور رسیده باشد، شادی کنان فریاد زد:

"مبارک باشه کوچ زاغ ها!"

در میان هلله و شادی جمعیت کوه ها و دره ها صدایش را پس دادند:

"مبارک باشه کوچ زاغ ها...زاغ ها...زاغ ها..."

آنگاه با همان جمله های جمع "اش" ادامه داد:

"کمی ناوقت خبر شدیم... حق ایس که ما پیاده شویم و پیشانی مرد مردا را بوسیده و به اسب سوارش کنیم."

همزمان از اسب پیاده شد و با آغوش باز به سوی مهتر آمد. مهتر نیز در حالی که تبسمی در گوشه لبانش خانه کرده بود، با آغوش گشوده به استقبال تیموربیک شتافت.

زمانی که هر دو همدیگر را در آغوش گرفتند، تیموربیک چیزی در گوش مهتر پیچ پیچ نمود، مهتر را خنده گرفت و گفت:

"زله گی و ماندگی شیمه د جانم نمائده... قرض باشه..."

باز هم هر دو چیزهایی در گوش یکدیگر گفتند و خنده سر دادند. ظنین خنده های شان با زمزمه آب همراه می شد و بازتاب آن تا دور دست ها می پیچید.

و درخت کهنسال ده، از فاصله دور تر به تماشا نشست بود.

میزان / 1380

عظم الدین علیمی

هر لحن و حرف، عین سپیدار می‌شود

در جلگهء نجابت قول و صدای‌تان

این خوشه‌های پاکِ غزل‌خیز و عطرگین

در کاسهء کلام دمد از عطای‌تان

تا تکه‌های پاک‌ترین برف‌های دور

دل آب می‌شود که بیابد صفای‌تان

گویند قصه‌های سیه، لیک باورم

هرگز نه می‌شود که شکسته‌ست نای‌تان

هر جا که قلعه‌یی بنماید شکسته‌وار

گریند قلعه‌های جهان از برای‌تان

در انتقام دشمن و در اهتمام دوست

مغلوب گشت کلبهء بی‌ادعای‌تان

گفتند: هفت بار درو خورده با تفنگ

نیزارهای سرزده در های‌های‌تان

هم پینه‌های دست شما غصب می‌شود

هم بسته‌اند دست‌شما در قفای‌تان

بستند دستِ باروری زمانه را

باز است لیک همتِ بی‌انتهای‌تان

آری؛ ولی، سرشک و رجز نیست چاره‌ام

من بودم آن که رأی ندادم به رأی‌تان

مردم به غربت و نه‌شدم بانگ تندی

تا سرکنم حکایت پرماجرای‌تان

په تورو سترگو ورته گوری بنکلی تور یی نگرې
ساده زلمی دی د وگړو د پیغور یی نگرې

پر ځان یی مه مینوه مینه گناه گني خلک
مینان وژني پام رسوا د کلي کور یی نگرې

دود د ټولني دی ته حق د انتخاب نلري
دی یی هم نلري مغضوب د پلار و مور یی نگرې

ډېری لیک لوست کولی نه شي په دین څه پوهیږي
د دین په نام گوره سنگسار مری د گور یی نگرې

ځیني په نوم د مذهب ساه له ژوند وتلي غواړي
ناپوه ملافتوا ورنکړي په خره سور یی نگرې

ربه عقبا او دنیا دواړه د افغان بنایسته کړه
له پوهي پاتي دی محروم چې محروم نور یی نگرې

* * *

غلام حیدر یگانه

سرشک رجز

یک شهر شعر، کو که بیاشم به پای‌تان

ای شعر من کمینه دعای بقای‌تان

هستند کوه‌های وفا، رودهای مهر

منت گزار مهر و فدای وفای‌تان

در دشت آسمان و زمین، هرچه خرمن است

قربان داس‌های سخاوت‌سرای‌تان

لندن - زمستان 1392

فدا نظری

زمستان می رسد اما زمین بی گل نمی ماند

غزل دور از گلوی زخمی بلبل نمی ماند

خودت دیدی که بین ما هزاران راه نو باشد

کسی می گفت در بین من و تو پل نمی ماند

دلش سرشار از انگیزه جشن گل سرخ است

اگر دختر گلی در گوشه کاکل نمی ماند

بیاور بوتلم را تا بخواند آیتی از عشق

که ملا را به قل گفتن، همین قلقل نمی ماند

دوباره کفتران در کوچه های سبز می رقصند

همیشه لشکر کفتار در کابل نمی ماند

از: سمیع حامد

***

ح. نوزادی

چی می شونډو مچولی د جام شونډي

را نه هیري د سپورمی شوی ماښام شونډي

خوږي شونډي چې ترخو پیالو کې ناڅي

گونډي واخلم له ساقي نه پیغام شونډي

***

پورته پان دی بنکته پیرانگ

« پورته پان دی،

بنکته پیرانگ»

زه د چوپتیا،

په ډار،

او لږزه کی،

بنایي،

د سهار رڼا،

راته ووایي:

څه وکړم؟

یوازي تیاره،

څوک تصمیم ته نه پرېږدي.

□

شپه تېرېږی،

سهار راځي.

***

غزل

نشد

گفتم که یک نسیم بهاران شوم، نشد
 چون روح گل، شمیم گلستان شوم، نشد
 در حلقه گیسوی خوش روی های شهر
 چون رمز عشق رفته و پاشان شوم، نشد
 گفتم ز هرچه دست کشم جز خیال دوست
 مُشتی ز خاک کوچه خوبان شوم، نشد
 رفتم به ناز نیم نگاهش به زیر تیغ
 تا در همین معامله قربان شوم، نشد
 گفتم که با جنون بسپارم طریق عمر
 از فتنه های عقل گریزان شوم، نشد
 گفتم به نذر خیزش مردم شوم فدا
 تا رهسپار رسم عیاران شوم، نشد
 یک خُم شراب پاسره کردم تمام عمر
 تا میزبان چشم سیاهان شوم، نشد

1394/12/9

***

*بیرتی = بیرته یی

نور دې تصویر له حافظې وباسم
 د کور له منځه مې تیارې وباسم
 ته راسره یې او زه مردم درپسې
 دا تنهایی مې له کوتې وباسم
 د وخت باچا به هم شي حیران ورته
 حالات له داسې فیصلې وباسم
 په دې وطن د کربلا یادونه!!!
 څنگه د ژوند له فلسفې وباسم؟
 دا ځل که راغی له هرې لارې جنگ
 تکلہ بیرتی* په هغې وباسم!!!

اگر تو نیز ...

ز دور

زانسوی پندار

به دشت سوخته روزگار و زنده گی من

تو مثل قامت آواز سبزی یک باغ

به دیده می آیی

چه جاودانه شود

سوگواری ذهنم

اگر تو نیز

عزیزم

گیاه هرزه برآیی!

می دوهزارویازده ترسایی

آلمان

***

کشتزاران رفته رفته زرد شد
زرد از دستان یک نامرد شد

وای از سرخوردگی ها ای دریغ!
قهرمان کوچه ام ولگرد شد

این عجب گردید از باد صبا
سبزه خیزان را خزان پرورد شد

هوشیاری روی زخم تازه ام
مرهمی بگذاشت اما درد شد

حلقه چوپان به جان رمه ها
هر کدامش گرگ فردا فرد شد

***

چاه چستان

تا که جنگ است در میان چستان
 دشمنانم همه اندر بوستان
 دل بمنزل که رسد با غم و غم
 طی نکردم که طریقی را چستان
 دلبرش را هر که نشناسد که کسیت
 که نخه هر جا که بیند آستان
 مرده از زنده نکرد آستان
 از میسی گفت تنهاد آستان
 می نپرسید حال از همسایه اش
 چون رسید بر باد شاهر باستان
 مانند استیم اگر از زمین
 رفتیم ایم دنبال کشف آستان
 فرق نیک و بد نیدانیم که حلیت
 چون در افتادیم چاه چستان
 گوچه حاجت بچک و آستر زده را
 رستم را داشتیم در آستان
 نیستم هرگز به فکر حال خویش
 بسکه دل بستیم به بر باد چستان
 دشمنانم شاد و گنجه هر روز شب
 تا که جنگ است در میان چستان
 قرصه اغز

MAHABBAT

A none periodical magazine published by ADS
 (Afghan Dosty Society)
 22 Town Field Way, Isleworth, Middlesex, TW7 6TN, UK
 Tel: 0044(0)20 88472609 - 0044(0)7956190157
 E-mail: mahabbat.dosti@gmail.com
 Bank name: Barclays,
 Account No: 23541010, Sort Code: 20-70-70, UK
 SWIFTBIC BARCGB22- IBAN GB33 2070 70235410 10

بنیادگذار و صاحب امتیاز: انجمن دوستی افغان

تحت نظریات تحریر
 مدیر مسئول: بایون ماچ
 بهای اشتراک یک ساله: بریتانیایی پوند سترلینگ. سایر کشورها معادل آن
 بهای تک شماره: ۸ پوند سترلینگ

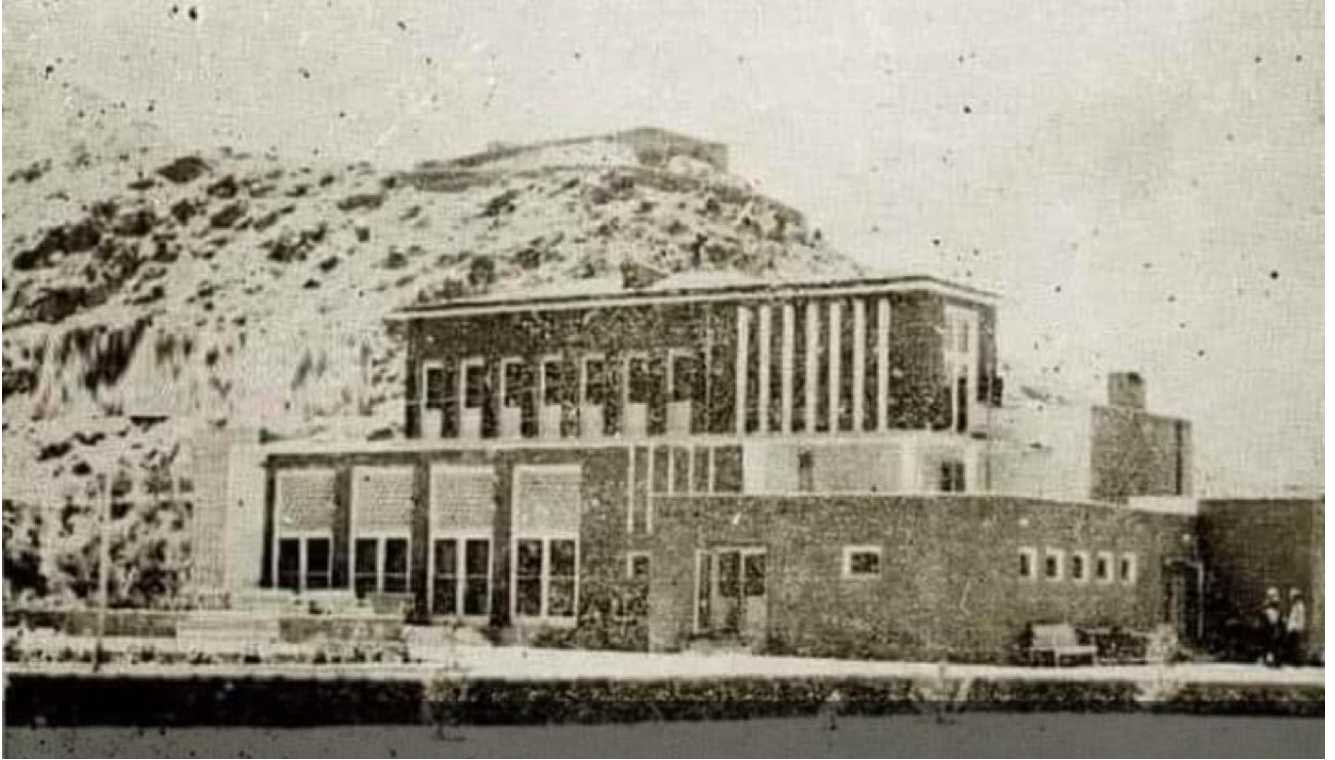

MAHABAT

Oct. 2021

To Mercy, pity, peace and love all pray

A Periodically Issue

The Barikut coffee shop (the current zoo)- Kabul

قهوه خانه بریکوت (باغ وحش کنونی!) - کابل

The Universal Declaration of Human Right (UDHR)

د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه

یادونه: (زه نه پوهیږم چې دا اعلامیه به په پښتو ژباړل شوی وی کنه؟ ما د دی د پاره دا کار وکړه، چې زموږ د ټولنی ځوانان وړ باندی و پوهیږی او په دی غور وکاندی چی موجوده انسانی ټولنه خصوصاً هغه ټولنی، چی د ستر ځواک لرونکی دی تر کومه حده دی نړیوال معتبر سند ته ارزښت ورکوی او یا هم ورته په ارزښت نه دی قایل؟ او که په ارزښت ورته نه وی قایل، د ملگرو ملتو نړیواله ټولنه ولی د دی نړیوال قانون نه د سر غرونی پوښتنه نشی کولی؟) « ژباړه له انگلیسی متن څخه شویده»

د اعلامیې ژباړل شوی متن: (دا اعلامیه د یوی سریزی سره ۳۰ ځانگړی مادی لری)

د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه (UDHR)، د ملگرو ملتو د اداری په ټول تاریخ کی یو تر ټولو د لوړ مقام لرونکی سند دی. دغه معتبر سند د نړی د بیلا بیلو کلچرونو او اصلیتونو د استازو له خوا طرحه او ترتیب شویدی.

دا اعلامیه د ۱۹۴۸ کال د دسمبر د میاشتی په لسمه نیټه، د ملگرو ملتو د عمومی اسامبلی له خوا د فرانسی د هیواد په پلازمینه د پاریس په ښار کی، د نړی د ټولو خلکو د پاره د ژوندانه د یوه عمومی معیار د لاس ته راوړلو په منظور د یوه نړیوال قانون په توگه قبول او اعلام شوه. دی اعلامی یی د لومړی وار د پاره د بشر په تاریخ کی ځای وموند. په دی اعلامیه کی چی د بشری حقوقو اساسات پکی درج دی، د ټولی دنیا انسانان یی په شخصی، گروپی او دولتی توگه په رعایت، تطبیق او ساتنی مکلف شویدی. دا اعلامیه تر اوسه د ښه پوهاوی د پاره د دنیا په (۵۰۰) ژونديو ژبو ژباړل شویده.

سریزه: Preamble

لکه څنگه چی پوهیږو، ټول انسانان د انسانی کرامت لرونکی دی، نو په همدی توگه د بشریت د لوی کورنی هر غړی د نورو سره د مساوی حق او آزادی لرونکی هم دی. دا حق په ځمکه کی د سوله ایز ژوند

او ټولنيز عدالت بنسټ جوړوي.

لكه څنگه چې پوهيږو، بشري حقونو ته په كمه سترگه كتل او يا ورته اهميت نه وركول، د وحشت او تيري څرگندي نښې نښانې شميرلي كيږي او دا بي حرمتي د هغې انساني نړۍ د غوښتنو سره بيخي اړخ نه لگوي چې په هغې كې دې هر انسان د كلام او عقيدې آزادي ولري. ټول انسانان په مساوي توگه د آزادي هوا د تنفس كولو حق لري او ټول بايد يو شان د مصونيت نه برخه من وي. د دې حقونو غصب د انساني وجدان له حدودو نه بهر عمل دي.

دا يو اصل دي چې هيڅ انسان بايد دې ته مجبور نشي چې په ټولنه كې د زور زياتي او ظالمانه كړو وړو له كبله، تمرد، سركشي او بغاوت ته مخه كاندې. د دې كار د مخنيوي د پاره په هره ټولنه كې بشري حقونه بايد د قانون له مخې تقويه او حمايه شي.

دا هم د گډ انساني ژوند يو اساس دي چې د بيلو بيلو ملتو نو تر منځ دوستانه اړيكي بايد رواج او په پرله پسې توگه پراختيا و مومي. له همدې امله د ملگرو ملتو موسسه د يوي لوي انساني ټولني په حيث په خپل منشور كې په تكراري توگه د بشر د حقوقو د پوره تامين تاكيد او سپارښتنه كوي. د بشر د حقوقو په اعلاميه كې بنځه او نارينه دواړه د يو ډول انساني حقونو لرونكي دي، او د ټولو انساني ټولنو نه پكې په كلکه غوښتنه شويده چې د ټولنيز ژوندانه د بڼه پرمختگ په منظور ددې بنيادي آزاديو د تامين په پروسه كې برخه واخلي او خپله ونډه پكې سرته ورسوي. د ملگرو ملتونو منشور په بشري حقوقو په پوهيدنه باندې له دې كبله ډيره زوره اچوي، چې دا پوهيدنه په نړۍ كې د ټولو لويو او وړو ناوره پيښو د كنترول او مخنيوي ضمانت كوي.

د همدې هدفونو د حصول د پاره د ملگرو ملتو عمومي اسامبلې د خپل جوړښت په لومړنيو وختو كې د بشر د حقوقو نړيواله اعلاميه د يوي ستري انساني لاس ته راوړني په توگه نشر ته وسپارله او په دې توگه يې د ټولو ملتونو، لويو او وړو ټولنو او سازمانونو نه په كلکه و غوښتل چې نه يواځې د دې اعلامي ټولې غوښتنې و مني او درناوي ورته وكړي، بلكې په پراخه پيمانه د هغې په هدفونو باندې د پوهاوي د پاره ټولو ته په ټوله انساني نړۍ كې لازمي هلي ځلي و كاندې.

د ملگرو ملتو اداري هر دولت په دې مكلف كړيدې چې بايد د خپل كنترول لاندې په ټولو سيمو كې، د دې اعلاميې د ټولو حكومونو سره سم د خپلو خلكو د آزاديو او ټولو انساني حقونو د تامين په منظور عملي اقدام وكړي، ترڅو په دې توگه په هري ځانگړي ټولني او په مجموع كې په ټولي انساني نړۍ كې دا ټولنيز حكم د ټولنيز عدالت د پاره په سمه توگه تطبيق شي.

نوت: دا اعلاميه ټولې (۳۰) مادې لري. د بني گټي اخستني د پاره هره ماده په دوه وطني ملي او رسمي ژبو (پښتو او دري) ژباړل شويده.

نوت: اين اعلاميه (۳۰) ماده دارند. هر ماده براي استفاده بهتر به دو زبان ملي و رسمي وطن (پشتو و دري) ترجمه شده است.

لومړۍ ماده:

ټول انسانان په آزاده توګه پیدا شويدي، ټول انسانان، انساني کرامت لري او د يو ډول حقوقو لرونکي دي. ټولو ته يو ډول ضمير او وجدان ورپه برخه دي او ټول بايد يو د بل په وړاندې د ورورولې په روحيه چلند و کړي.

دويمه ماده:

هر څوک بي له هر ډول توپير لکه: نژادې، رنگ، جنس، ژبې، مذهب، سياسي نظر، ټولنيز دريځ، سمتي او منطقي تغير او د پيدايښت حالت او نورو څخه پرته، د ټولو هغو حقوقو او ازاديو نه برخه من دي چي په دي اعلاميه کي راغلي دي. همدارنګه د بيلو بيلو هيوادونو د سياستونو، اداري او قضائي جوړښتونو او نړيوالو دريځونو له مخي چي يو فرد ور کي ژوند کوي، که آزاد وي، که بل چا پوري تړلي او د خپل حکومتي سيستم لرونکي هم نه وي او يا د نورو محدوديتونو لاندې وي بيا هم په دي اعلاميه کي د درج شوو حقوقو لرونکي دي.

دريمه ماده:

په پوره آزاده توګه او په امن کي ژوند کول د هر چاقق دي.

څلورمه ماده:

هيڅوک حق نه لري چي بل څوک د غلامې يا مريتوب په بڼه وساتي، د غلامې د تجارت ټول ډولونه په مطلقه توګه لغوه ده.

ماده اول:

تمام انسان ها به طور آزاد تولد شده اند، همه انسان ها کرامت انسانی دارند و دارای حقوق مساوی هستند. به همه ضمير و وجدان یکسان نصيب شده است و همه بايد در مقابل یک ديگر با روحيه برادرانه برخورد نمايند.

ماده دوم:

همه انسان ها بدون هرگونه تمایزي، اعم از نژاد، رنگ، جنسیت، زبان، مذهب، عقاید سياسي يا هر عقیده ديگري، خاستگاه اجتماعي و ملي، [وضعيت] دارايي، [محل] تولد يا در هر جايگاهي که باشند، از تمام حقوق و آزادي هاي مندرجه اين اعلاميه بهره مند مي گردند. هم چنان ميان افرادي که تحت شرايط جداگانه سياسي، قضائي و ساير تشکيلات جهاني در یک کشور يا سرزميني که به آن تعلق دارند، جدا از اينکه سرزمين وي مستقل، تحت قيموميت، غير خودمختار يا تحت هرگونه محدوديت در حق حاکميت خود باشند، هيچ تمایزي وجود ندارد.

ماده سوم:

هرکس حق دارد در آزادي کامل و امن زندگي کند.

ماده چهارم:

هيچ کس حق ندارد کسي ديگري را به بردگي بگيرد. هر نوع تجارت بردگي ممنوع است.

پنجمه ماده:

هیچا ته د ظلم او شکنجی په توگه جزا نشی ور کول کیدای، هیچا سره د توهین او تحقیر له مخی سلوک نشی کیدلی.

شپږمه ماده:

هرڅوک په هرځای کی د دی حق لری چی د قانون له مخی د حقوق شخصیت په توگه و پیژندل شی.

اوومه ماده :

د قانون له مخی تو خلک د مساوی حقونو لرونکی دی او بی له هر ډول تبعیض څخه هر یو د قانونی حمایی حق لری. هر څوک حق لری چی په هر ځای کی د هر ډول تبعیض او زور زیانی څخه د قانون له مخی و ژغورل شی. هیڅوک حق نه لری چی د دی اعلامی د اصولو خلاف، هسی کړه وړه تر سره کړی چی د تیری د پاره د هڅونی لامل (سبب) جوړ شی.

اتمه ماده :

هرڅوک حق لری چی د قانونی مراجعو سره، د ټولنیز حالت د سالمی رغونی د پاره ، د حقوقو د نقض کونکی په وړاندی ، هغه مؤثری مرستی و کاندی چی قانون ورته اجازه ور کړی وی.

نهمه ماده:

هیڅوک نه شی کولی چی په خپله خوبنه څوک توقیف، بندی او یایی تبعید او فرار کاندی.

ماده پنجم:

هیچ کس نباید مورد شکنجه، بی رحمی و آزار، یا تحت مجازات غیرانسانی و یا رفتاری قرار گیرد که منجر به تنزل مقام انسانی وی گردد.

ماده ششم:

هر انسانی سزاوار و محق است تا همهجا در برابر قانون به عنوان یک شخص به رسمیت شناخته شود.

ماده هفتم:

همه در برابر قانون برابرند و همگان سزاوار آنند تا بدون هیچ تبعیضی بهطور برابر در تحت حمایت قانون باشند. همه انسانها مستحق اند در برابر هرگونه تبعیض که ناقض این "اعلامیه" باشد، پاسداری و حمایت شود. همه باید در برابر هر گونه عمل تحریک‌آمیزی که منجر به چنین تبعیضاتی شود، حمایت شوند.

ماده هشتم:

هرکس حق دسترسی مؤثر به مراجع دادرسی از طریق محاکم ذیصلاح ملی در برابر نقض حقوق اولیه‌ای که قوانین اساسی یا قوانین عادی برای او برشمرده و به او ارزانی داشته‌اند، دارد.

ماده نهم :

هیچ کس نباید مورد توقیف، حبس یا تبعید خودسرانه قرار گیرد.

نسمه ماده:

هرخوک په مکمله توگه حق لری چی په یو عامه او بی طرفه محکمه کی، ټول هغه اتهامات چی د یو مجرم په توگه ورباندی وارد شویدی، په منصفانه توگه واوروی.

یوولسمه ماده:

۱: هرخوک چی د یوه جرم په سرته رسولو تومتی شی، تر هغه وخته پوری چی د محکمی یا هغی قانونی مرجع له خوا چی په هغی کی متهم ته د ځان نه د دفاع ټول وسایل برابر وی، د سمو اسنادو په وړاندی کولو سره یی جرم نه وی ثابت شوی، بی کناه شمیرل کیږی.

۲: هیڅوک د داسی عمل په سرته رسولو مجرم نه شی گڼل کیږی، چی دا عمل د محلی یا ملی او یا هم نړیوالو قوانینو له مخی، تر هغه وخته جرم نه وی گڼل شوی چی دا عمل تر سره شوی دی. همدارنگه څوک حق نه لری چی د متهم د مجرم گڼلو د پاره د عمل د تر سره کیږو وروسته نوی قانون جوړ او متهم باندی جزا تحمیل کاندی.

دولسمه ماده:

هیڅوک حق نه لری چی د چا شخصی حالت کی مداخله وکاندی. هرخوک حق لری چی د خپل شخصیت او ملکیت څخه د مداخله گر په وړاندی د ځان نه د فاع و کاندی.

دیار نسمه ماده:

۱: هرخوک حق لری چی په آزادانه توگه او خپله خوښه د خپل هیواد په حدوداتو کی هر ځای کی چی و غواری ژوند وکړی.

ماده دهم:

هرکس سزاوار و مستحق دسترسی کامل و برابر به دادرسی آشکار و عادلانه توسط دادگاهی بی طرف و مستقل است تا در برابر هر گونه اتهام جزایی علیه وی، به حقوق و تکالیف وی رسیدگی کند.

ماده یازدهم:

۱: هر شخصی متهم به ارتکاب جرمی، سزاوار و مستحق است تا زمان اثبات جرم در برابر قانون، در محکمه‌ای علنی که تمامی حقوق وی در دفاع از وی تضمین شده باشد، بیگناه تلقی شود.

۲: هیچ فردی بر حسب ارتکاب هرگونه عمل یا ترک عملی که مطابق قوانین مملکتی یا بین‌المللی، در زمان وقوع آن، جرم شناخته نشده باشد، نباید مجرم محسوب گردد. همچنین نباید مجازاتی شدیدتر از آنچه که در زمان وقوع جرم [در قانون] قابل اعمال بود، بر فرد تحمیل گردد.

ماده دوازدهم:

هیچ کسی حق ندارد در قلمرو خصوصی، خانواده، محل زندگی یا مکاتبات شخصی، تحت مداخله [و مزاحمت] خودسرانه قرار گیرد. به همین سیاق شرافت و آبروی هیچکس نباید مورد تعرض قرار گیرد. هر کسی سزاوار و مستحق حراست قضایی و قانونی در برابر چنین مداخلات و تهاجماتی است.

ماده سیزدهم:

۱: هر انسانی سزاوار و محق به داشتن آزادی جا بجایی [حرکت از نقطه‌ای به نقطه‌ای دیگر]

شماره دوم سال دهم آذر ۱۳۹۱

۲: هرڅوک حق لری چی په خپله خوښه له خپل هیواد نه و وځی، او حق لری هرکله یی چی غوښتی وی بیرته خپل هیواد ته ستون شی.

څوار لسمه ماده:

۱: هرڅوک حق لری چی دتیری، آزار او ظلم له کبله خپل هیواد پریردی او په نورو هیوادونو کی د ژوند کولو د پاره پناه و غواړی.

۲: دا حق په هغه صورت کی چاته نه ورکول کیږی چی د یوه غیر سیاسی جرم له کبله د قانونی تعقیب لاندی وی او یا د ملگرو ملتو د هدفونو او اساساتو سره په مخالفت کوی.

پنځلسمه ماده:

۱: هرڅوک حق لری چی یو مشخص ملی هویت و لری.

۲: هیڅوک د خپل ملی هویت نه په زور او جبر سره نه محرومیدلی شی، نه یی څوک تر ی منکرولی شی او نه یی په تغیر کولو مجبورولی شی.

شپاړسمه ماده:

۱: هغه ښځی او نارینه چی قانونی عمر ته رسیدلی وی، بی له هر ډول نژادی، ملی، مذهبی او جنسی قید څخه کولی شی چی واده وکړی او کورنی جوړه کړی. دوی دواړه هم د واده په وخت کی او هم د واده د له منځه وړلو په وخت کی د یو ډول حقوقو لرونکی دی.

۲: واده باید په آزادانه توگه په پوره

و اقامت در [در هر نقطه‌ای] درون مرزهای مملکت است.

۲: هر کس مستحق ترک هر کشوری، از جمله کشور خود، و بازگشت به کشور خویش است.

ماده چهاردهم:

۱: هر انسانی سزاوار و مستحق به پناهجویی و برخورداری از پناهندگی سیاسی در کشورهای پناه دهنده در برابر پیگرد قضایی است.

۲: چنین حقی در مواردی که پیگرد قضایی منشأیی غیرسیاسی داشته باشد یا نتیجه ارتکاب عملی مغایر با اهداف و اصول "ملل متحد" باشد، ممکن است مورد استناد قرار نگیرد.

ماده پانزدهم:

۱: هر انسانی سزاوار و محق به داشتن تابعیت [ملیتی] است.

۲: هیچ احدی را نباید خودسرانه از حق تابعیت [ملیت] محروم کرد، یا حق تغییر تابعیت [ملیت] را از وی دریغ نمود.

ماده شانزدهم:

۱: زنان و مردانیکه به سن قانونی رسیده باشند بدون هرگونه قیودات نژادی، ملیت، یا دین مذهبی، و جنسی حق دارند باهم ازدواج کنند و تشکیل خانواده دهند. هر دو طرف در هنگام عقد زناشویی در طول زمان زندگی مشترک و هنگام فسخ آن دارای حقوق مساوی می باشند.

رضایت او خوښی، د هغه چا سره وشي چی
ځانونه یو د بل سره خوښ او نیک مرغه گڼی.

۳: کورنی د ټولنی د یوالی د ساتنی
د پاره یو طبعی بنسټ دی او د دی حق لری چی د
ټولنی او دولت له خوایی ساتنه او پالنه وشي.

اووه لسمه ماده:

۱: هرڅوک حق لری چی یا په
ځانگری توگه او یا هم د نورو سره په شراکت
کښی شخصی ملکیت او دارایی ولری.

۲: هیچوک په زور او جبر سره د
خپلی شتمنی نه نشی محرومیولی.

اتلسمه ماده:

هرڅوک حق لری چی آزاد فکر
وکړی، آزاده عقیده ولری او په خپله خوښه ځانته
مذهب و ټاکی. کیدای شی عقیدی ته په یوازیتوب او
یا هم په ډله ایزه توگه تغیر ورکړل شی. هر څوک
حق لری چی د خپلی عقیدی اظهار د عبادت،
تمرین او عمل په ذریعه و کړی.

نولسمه ماده:

هرڅوک د نظر ورکولو او د بیان د
آزادی حق لری، دا حق هغه آزادی هم په بر کی
نیسی، چی د سر حد او پولی د په نظر کی نیولو نه
پرته د نورو له نظریاتو نه د رسنیو له لاری خبرتیا
تر د لاسه کاندی.

شلسمه ماده:

۱: هرڅوک حق لری چی په آزادانه
توگه په سوله ایزو غونډو او ټولنو کی گډون و
کاندی.

۲: ازدواج باید طور آزادانه به خوشی
و رضایت، باکسی صورت گیرد که هر دو طرف با
رضایت خواهان ازدواجند.

۳: خانواده برای نگاهداشت وحدت
جامعه یک بنیاد طبیعی است و حق دارد که از
طرف دولت و جامعه حفظ و حمایت شود.

ماده هفدهم:

۱: هرکسی حق دارد که بصورت
تنهایی و یا طور مشارکتی با دیگران حق ملکیت
دارد.

۲: هیچ کسی به زور و جبر از دارای
خود محروم شده نمی تواند.

ماده هژدهم:

هر انسانی مستحق داشتن آزادی اندیشه،
وجدان و دین است؛ این حق شامل آزادی عقیده،
تغییر مذهب [دین]، و آزادی علنی [و آشکار] کردن
آئین و ابراز عقیده، چه به صورت تنهایی، چه به
صورت جمعی یا به اتفاق دیگران، در قالب
آموزش، اجرای مناسک، عبادت و برگزاری آن در
محیط عمومی یا خصوصی است و هیچ فردی حق
اهانت و تعرض به فرد دیگری به لحاظ تمایز و
اختلاف اندیشه ندارد.

ماده نوزدهم:

هرکسی حق ابراز نظر و آزادی بیان را
دارد؛ و این حق شامل آزادی داشتن باور و عقیده‌ای
بدون [نگرانی] از مداخله [و مزاحمت]، و حق
جستجو، دریافت و انتشار اطلاعات و افکار از
طریق هر رسانه‌ای بدون ملاحظات مرزی است.

۱: هرکس حق آزادی گردهمایی و
تشکیل انجمن‌های مسالمت‌آمیز را دارد.

۲: هرڅوک حق نه لری چی بل څوک په کومه ټولنه کی په غړیتوب باندی مجبور کاندی.

یوویشته ماده:

۱: هرڅوک حق لری چی د خپل مطبوع هیواد په دولتی چارو کی یا په مستقیمه توگه او یا هم له ټاکنی له مخی ونډه ولری.

۲: هرڅوک حق لری چی په خپل مطبوع هیواد کی ټولو عامه خدماتو ته لاس رسی ولری.

۳: ټول دولتونه په دی مکلف دی چی د خپل هیواد د خلکو خدمت خپله اساسی دنده و بولی او دولتی قدرت د دوره یی رڼو او پټو (سری) ټاکنو په نتیجه کی را منځ ته کړی.

دوه ویشته ماده:

هرڅوک د ټولنی د یوه غړی په توگه حق لری چی د ټولنیز امنیت نه برخه من وی او ددی امنیت په ساتلو کی د خپل توان په اندازه د ملی او نړیوالو سازمانونو په مرسته کار وکړی. همدارنگه هرڅوک د دی مستحق دی چی د خپل مطبوع دولت د ټولو منابعو څخه د خپلی ټولنی د اقتصادی پیاوړتیا او ټولنیز کلچری جوړښت د ودی د پاره گټه پورته کړی او ور سره د خپل شخصیت او درناوی د پراختیا د پاره ټولی ضروری هلی ځلی و کاندی.

درویشته ماده:

۱: هرڅوک حق لری چی کار وکړی، په خپله خوښه ځانته دنده پیدا کړی، د کار د عادلانه شرایطو نه په گټی اخستی سره خپله دنده و ساتی او د بیکاری نه ځان و ژغوری.

۲: هرڅوک حق لری چی بی له هر ډول توپیر څخه د پرته د کار د نوعیت په مقابل کی ورته مزد تر د

ماده بیستم :

۱ : هرکسی حق آزادی گردهمایی و تشکیل انجمن‌های مسالمت‌آمیز را دارد.

۲ : هیچ کسی حق ندارد که کسی دیگر را به شرکت در هیچ نهادی مجبور سازد.

ماده بیست و یکم:

۱ : هرکسی حق دارد که در امور دولتی کشور خود یا بصورت مستقیم و یا از طریق انتخابات سهمیم شود.

۲ : هرکسی حق دسترسی برابر به خدمات عمومی در کشور خویش را دارد.

۳ : اراده مردم می‌بایست اساس حاکمیت حکومت باشد؛ چنین اراده‌ای می‌بایست در انتخاباتی حقیقی و ادواری اعمال گردد که مطابق حق رأی عمومی باشد که حقی جهانی و برابر برای همه است. رأی‌گیری از افراد می‌بایست به صورت مخفی یا به طریقه‌ای مشابه برگزار شود که آزادی رأی را تأمین کند.

ماده بیست و دوم:

هر کسی به عنوان عضوی از جامعه حق دارد از امنیت اجتماعی برخوردار بوده و از راه کوشش در سطح ملی و همیاری بین‌المللی با سازماندهی منابع هر مملکت، حقوق سلب‌ناپذیر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش را برای حفظ حیثیت و رشد آزادانه شخصیت خویش، به دست آورد.

ماده بیست و سوم :

لاسه کړی.

۱ : هر انسانی حق دارد که صاحب شغل بوده و آزادانه شغل خویش را انتخاب کند، شرایط کاری منصفانه مورد رضایت خویش را دارا باشد و سزاوار حمایت در برابر بیکاری است.

۲ : هر انسانی سزاوار است تا بدون هیچ تبعیضی برای کار برابر، مزد برابر دریافت نماید.

۳ : هرکسی که کار می کند حق دریافت حقوق منصفانه و مطلوب برای تامین خود و خانواده خویش موافق با حیثیت و کرامت انسانی دارد و نیز می باید در صورت نیاز از پشتیبانی های اجتماعی تکمیلی برخوردار گردد.

۴ : هرکسی حق دارد که برای حفاظت و نگهداری منافع جایز خویش به تنهایی و یا با دیگران اتحادیه های صنفی تشکیل دهد و یا به اتحادیه های صنفی بپیوندد.

ماده بیست و چهارم:

هرکسی حق دارد که در وقت کار کردن موقع مناسب برای رفع خستگی و استراحت داشته باشد، وقت معین کار، حد مناسب و رخصتی با معاش داشته باشد.

ماده بیست و پنجم:

۱ : هرکسی حق دارد که هم خودش و هم خانواده اش مطابق معیار های قبول شده شرایط مناسب زندگی، مانند خدمات صحتی، تغذیه مناسب، لباس، محل سکونت و دسترسی به سایر خدمات ضروری داشته باشد. هم چنان حق دارد که در وقت بیکاری، بیماری، معیوبی، بیوگی، پیری و در سایر حالات خاص، و فقدان منابع تأمین معاش، تحت هر شرایطی که از حدود اختیار وی خارج است، از تأمین اجتماعی بهره مند گردد.

۳ : هر خوک چی کار کوی حق لری چی د خپل کار د حاصل نه د خان او خپلی کورنی د پاره گټه پورته کړی، همدارنگه حق لری چی د خپلی موجودی شتمنی او که اړینه وی له ضمیمو څخه هم د خپل انسانی حیثیت د ساتنې د پاره کار واخلی. په بل عبارت هر خوک حق لری چی د ټولنیز مصونیت نه برخه من وی.

۴ : هر خوک حق لری چی د خپلو روا گټود حصول او ساتنې د پاره یا یواځی او یا د نورو سره سوداگریزی اتحادیې جوړی کاندی او پر مختگ وکړی.

څلرویشتمه ماده:

هر خوک حق لری چی د کار کولو په وخت کی د دمی او استراحت کولو موقع ولری، د کار کولو ټاکلی وخت، مناسب حد او با معاشه رخصتی ولری.

پنځه ویشتمه ماده:

۱ : هر خوک حق لری چی هم خپله او هم بی کورنی په ټولنه کی د قبول شوو معیارونو سره سم د ژوندانه مناسب شرایط ولری، لکه روغتیایی خدمات، مناسبه غذا، لباس، د اوسیدلو ځای او نورو ضروری خدماتو ته لاس رسی. همدارنگه هر خوک حق لری چی د بیکاری، ناروغی، معیوبی، کونډتوب، زړښت او په نورو خصوصالاتو کی د ژوندانه د معیشت له درکه تر څارنی لاندی و نیول شی.

۲ : میندی او ماشومان د خاصی پاملرنی مستحق دی، ټول ماشومان حتی هغه ماشومان چی له واده پرته دنیا ته راغلی وی هم د ورته ټولنیزی حمایې حق لری.

شپږويشتمه ماده:

۲: مادران و کودکان مستحق مراقبت خاص می باشند. تمام کودکان، اعم از آن که با پیوند زناشویی یا خارج از پیوند زناشویی به دنیا بیایند، نیز حق مشابه حمایه اجتماعی را دارا هستند.

ماده بیست و ششم:

۱: هرکسی حق دارد تعلیم یافته شود، تعلیم و تربیت باید کم از کم تا دوره ابتدایی و مراحل بنیادی آن رایگان و در اختیار همگان و اجباری باشد. تعلیمات تخنیکي و مسلکی باید عمومی باشد و قابل دسترسی برای همه مردم باشد. زمینه فراگیری تحصیلات عالی باید به تمام افراد جامعه طور مساویانه نظریه لیاقت و شایستگی فردی مهیا شود.

۲: تعلیم و تربیت باید بر بنیاد رشد همه جانبه شخصیت انسان، ارج گذاری به احترام حقوق بشر و آزادی های اساسی باشد. تعلیم باید در هر انسان روحیه درک، حوصله و اصول همزیستی و دوستی را در تمام انسان های ملل جهان، بدون در نظرداشتن نژاد و مذهب تقویت نماید و نیز به برنامه های "ملل متحد" در راه حفظ صلح یاری رساند.

۳: والدین در انتخاب نوع تعلیم و تربیت برای فرزندان خود حق انتخاب دارند.

ماده بیست و هفتم:

۱: هر کسی حق دارد آزادانه در زندگی فرهنگی اجتماع خویش همکاری کند، از گونه های مختلف هنرها برخوردار گردد و در پیشرفت علمی سهم گشته و از منافع آن بهره مند شود.

۲: هر فردی به عنوان آفرینشگر، حق حفاظت از منافع مادی و معنوی حاصل از تولیدات علمی، ادبی یا هنری خویش را داراست.

۱: هرخوک حق لری چی زده کړه وکړی، زده کړه باید لږ تر لږه د ابتدایی او بنیادی مرحلې پوری وړیا او اجباری وی. تخنیکي او مسلکي زده کړی باید عمومی بڼه و لری او هرچا ته چی غوښتی وی د دی زده کړو زمینه برابره وی. دلورو زده کړو زمینه هم باید د ټولنی ټولو وگړو ته په مساوی توگه د لیاقت او وړتیا له مخی برابره او تنظیم شی.

۲: زده کړه باید د انسانی شخصیت د ودی، بشری حقوقو ته د احترام لرلو او په شخصی آزادیو باندی د پوهیدلو په بنیاد ولاړه وی. زده کړه باید په هر انسان کی د پوهاوی، حوصلی او د ټولو ملتونو د انسانانو سره په هر نژاد او مذهب چی وی د ملگرتیا روحیه پیاوړی کړی. زدکړی باید د ملگرو ملتو د هدفونو سره

اوه ويستمه ماده:

۱: هرخوک حق لری چی په آزادانه توگه د خپلی ټولنی په کلچرکی ونډه ولری، دټولو هنری ښکلاو نه لذت او خوند واخلي، او د نورو سره یوځای د علمی پرمختگونو نه گټه پورته کړی.

۲: هرخوک حق لری چی د خپلو ټولو علمی، ادبی او هنری پنځونو څخه مادی او معنوی گټه تر د لاسه او د هغوی نه ساتنه وکړی.

اته ويستمه ماده:

هرخوک حق لری چی د دی اعلامیې د ټولو حقونو نه برخه من شی او په پوره آزادی سره د هغی ټولنیز او نړیوال ارزښت و پیژنی.

نهه ويستمه ماده:

خاوه نوم سال تعلیم اکتوبر ۲۰۲۱

۱: هرڅوک وظیفه لری چی د مکملی آزادی سره د خپلی ټولنی د پرمختگ د پاره خپل شخصی امکانات هم په کار واچوی.

۲: هرڅوک د خپلی آزادی د حق نه په گټی اخستنی سره باید یواځی هغو موضوعاتو ته پاملرنه و کاندی چی د دی اعلامی په حدوداتو کی د نورو د مصؤنیت او د هغوی حقوقو ته د درناوی په منظور درج شویدی. د ټولو آزادیو نه باید داسی گټه پورته شی چی د نورو آزادیو، اخلاقی اړتیاوو او د ټولنی عمومی بنیگنو ته زیان و نه رسوی.

۳: په دی اعلامیه کی راغلی حقوق او آزادی باید هیڅکله د ملگرو ملتونو د اساساتو او اهدافو په مقابل کی و نه کارول شی.

دیرشمه ماده: د دی اعلامی هیڅ ماده د هیڅ دولت، ډلی او شخص له خوا داسی نشی تعبیر او تفسیر کیدلی چی په اعلامیه کی شاملو حقوقو او آزادیو ته زیان ورسوی او یایی تخریب کاندی.

ماده بیست و هشتم:

هرکسی حق دارد که از همه حقوق این اعلامیه بهره مند شود و با آزادی کامل ارزش اجتماعی و بین المللی آنرا درک کند.

ماده بیست و نهم:

۱: هرکسی وظیفه دارد که برای پیشرفت جامعه خویش از امکانات شخصی خود، با آزادی مکمل استفاده نماید.

۲: هرکسی باید با استفاده از حق آزادی خود در حدود این اعلامیه با آن موضوعات دقت کامل داشته باشد، که غرض مصؤنیت و احترام به حقوق دیگران درج گردیده است. از تمام انواع آزادی ها باید چنان استفاد شود که به آزادی ها، ضرورت های اخلاقی دیگران و به مفادات عمومی جامعه ضرر نرساند.

۳: این حقوق و آزادی ها مجاز نیست تا در هیچ موردی خلاف با هدفها و اصول "ملل متحد" مورد استفاده قرار گیرند.

ماده سی ام:

هیچ ماده این اعلامیه از طرف هیچ دولت، گروه و شخص چنین تفسیر و تعبیر شده نمی تواند، که به حقوق و آزادی های شامل این اعلامیه ضرر رساند و یا آنرا تخریب کند.

پای.

نومبر/۲۰۱۸

انجنیر سلطان جان کلیوال

